

**T.C.
SÜLEYMAN DEMİREL ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
KAMU YÖNETİMİ ANABİLİM DALI**

**EĞİTİM DÜZEYİNİN SEÇMEN DAVRANIŞINDAKİ
ROLÜ VE ANTALYA ÖRNEK OLAYI**

YÜKSEK LİSANS TEZİ

BURAK GÜMÜŞ

DANIŞMAN : DOÇ. DR. ŞABAN SİTEMBÖLÜKBAŞI

ISPARTA, 2006

İÇİNDEKİLER

Sayfa

İÇİNDEKİLER.....	i
TABLolar DİZİNİ.....	iv

GİRİŞ

Konunun Önemi ve Amacı.....	1
Seçmen Davranışı ve Eğitim İle İlgili Temel Kavramlar.....	2
Seçmen.....	2
Davranış.....	3
Eğitim.....	3
Siyasal Davranış.....	5
Seçmen Davranışı.....	7

BİRİNCİ BÖLÜM

SEÇMEN DAVRANIŞINA ETKİ EDEN ETMENLER

1.1.Seçmen Davranışına Etki Eden Sosyo-Ekonomik Etmenler.....	13
1.1.1.Cinsiyet.....	13
1.1.2.Yaş.....	15
1.1.3.Kentleşme.....	17
1.1.4.Meslek.....	19
1.1.5.Gelir.....	20

1.1.6.Aile.....	21
1.1.7.Sosyal Statü.....	21
1.2. Seçmen Davranışına Etki Eden Kişisel ve Psikolojik Etmenler.....	22
1.3. Seçmen Davranışına Etki Eden Siyasal Etmenler.....	25
1.3.1.Demokrasilerde Seçmen Davranışı.....	26
1.3.2.Diktatörlüklerde Seçmen Davranışı.....	27

İKİNCİ BÖLÜM

EĞİTİM DÜZEYİNİN SEÇMEN DAVRANIŞINDAKİ ROLÜ

2.1. Eğitim ve Seçmen Davranışı.....	29
2.2. Siyasal Davranış ve Eğitim.....	32
2.3. Okulun Siyasal Davranış Üzerindeki Etkisi.....	35
2.4. Siyasal Toplumsallaşma ve Eğitim.....	43
2.5. Eğitim Düzeyinin Seçmen Davranışındaki Rolü.....	44
2.6. Türkiye’de Eğitim ve Seçmen Davranışı.....	52

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

EĞİTİM DÜZEYİNİN SEÇMEN DAVRANIŞINDAKİ ROLÜ KONUSU ALAN ARAŞTIRMASI (ANTALYA ÖRNEK OLAYI)

3.1. Araştırmanın Amacı, Kapsamı ve Yöntemi.....	56
3.2. Deneklerin Sosyo-Ekonomik Özellikleri.....	57
3.2.1.Deneklerin Yaş Grupları.....	57
3.2.2.Deneklerin Cinsiyetleri.....	57

3.2.3.Deneklerin Gelir Düzeyleri.....	58
3.2.4.Deneklerin Mesleki Özellikleri.....	58
3.2.5.Deneklerin Eğitim Düzeyleri.....	59
3.3. Eğitim ve Siyasal Parti Üyeliği İlişkisi.....	59
3.4. Eğitim ve Siyasal Yaşama Katılma Düzeyi.....	60
3.5. Eğitim Düzeyi İle Türkiye'nin Öncelikli Sorunu İlişkisi.....	62
3.6. Eğitim ve Gündemi Takip Etme İlişkisi.....	64
3.7. Eğitim Düzeyi İle Seçmenlerin Siyasal Partilerini Tercih Nedeni İlişkisi.....	65
3.8. Seçmenlerin Eğitim Düzeyi İle Adaylarda Aranılan Özellikler Arasındaki İlişki.....	68
3.9. Eğitim Düzeyi İle Devlet Kurumlarında İş Görme İlişkisi.....	70
3.10. Eğitim Düzeyi İle Haksızlıklar Karşısında Tepki İlişkisi.....	73
3.11. Eğitim Düzeyi İle Sosyal Sınıf İlişkisi.....	73
3.12. Eğitim Düzeyi ve Eski-Yeni Tercih İlişkisi.....	75
3.13. Eğitim Düzeyi ve Oy Vermenin Önemi İlişkisi.....	77
3.14. Eğitim Düzeyi ve Parti Tercihi İlişkisi.....	79
SONUÇ.....	81
KAYNAKÇA.....	84
EK-1.....	88
ÖZGEÇMİŞ.....	92

TABLOLAR DİZİNİ

	Sayfa
Tablo 1. 1991 Seçimlerinde Eğitim Seviyesine Göre Siyasi Tercihler.....	50
Tablo 2. Deneklerin Yaş Gruplarına Göre Dağılımı.....	57
Tablo 3. Deneklerin Cinsiyetlerine Göre Dağılımı.....	58
Tablo 4. Deneklerin Gelir Gruplarına Göre Dağılımı.....	58
Tablo 5. Deneklerin Meslek Gruplarına Göre Dağılımı.....	58
Tablo 6. Deneklerin Öğrenim Durumlarına Göre Dağılımı.....	59
Tablo 7. Eğitim Durumuna Göre Siyasal Partide Üyelik ve Aktif Görev İlişkisi...	60
Tablo 8. Eğitim ve Siyasal Yaşama Katılma Düzeyi İlişkisi.....	62
Tablo 9. Eğitim Düzeyi İle Türkiye'nin Öncelikli Sorunu İlişkisi.....	63
Tablo 10. Eğitim ve Gündemi Takip Etme İlişkisi.....	65
Tablo 11. Eğitim İle Tercih Arasındaki İlişki.....	66
Tablo 12. Eğitim İle Adaylarda Aranılan Özellikler Arasındaki İlişki.....	69
Tablo 13. Eğitim Düzeyi İle Devlet Kurumlarında İş Görme İlişkisi.....	71
Tablo 14. Eğitim Düzeyi İle Haksızlıklar Karşısında Tepki İlişkisi.....	72
Tablo 15. Eğitim Düzeyi İle Sosyal Sınıf İlişkisi.....	74
Tablo 16. Eğitim Düzeyi ve Eski-Yeni Tercih İlişkisi.....	76
Tablo 17. Eğitim Düzeyi ve Oy Vermenin Önemi İlişkisi.....	78
Tablo 18. Eğitim Düzeyi ve Parti Tercihi İlişkisi.....	80

GİRİŞ

Konunun Önemi ve Amacı

Eğitim ile seçmen davranışı ilişkisinin araştırılması pek çok bakımdan önem taşımaktadır. Öncelikle bu ikisi arasında dikkati çekecek yükseklikte bir ilişkinin bulunduğu anlaşılmaktadır. Bu ilişkinin derecesinin tespiti sadece seçmen davranışının daha iyi açıklanması bakımından değil, aynı zamanda siyasetin temel nitelikleri bakımından da aydınlatıcı olacaktır. Eğitim ve seçmen davranışı ilişkisini ele alan araştırmaların ortaya koyduğu gerçek, belli kültürlerde genellikle eğitim ile seçmen davranışı arasında bir ilişkinin olduğudur.

Ayrıntılarını çalışmamızda incelediğimiz üzere araştırmalar, katılım açısından seçmen davranışı ile eğitim arasında olumlu bir bağlantının varlığını ortaya çıkarmıştır. Eğitim seviyesinin yükselmesi ile birlikte siyasal davranış ortaya koyma seviyesi de yükselme eğilimi göstermektedir. Bu durumda akla gelen sorular şunlardır: Acaba eğitim ile seçmen davranışı arasındaki ilişki ne yöndedir? Eğitim seviyesinin artışı seçmeni belli bir davranış tipine doğru mu götürmektedir? Eğitim seviyesi bireyin toplum içindeki sosyal statüsüne etki etmekte midir? Tercihlerini belirlemede nasıl bir yönde etkide bulunmaktadır?

Eğitimin belli bir siyasal davranış tipini gerektirdiğini söylemek imkanı yoktur. Çünkü siyasal hayata katılıp katılmama bir siyasal tercih sorunudur ve bir siyasal karara bağlıdır. Bu bakımdan, eğitim ile siyasal katılma arasında kurulan ilişkiden, eğitimin, siyasal seçimin özünü de etkilediği sonucu çıkarılmak istenebilir.

Burada üzerinde durulması gereken nokta, eğitimin hangi yönü ile siyasal davranışı etkilediğidir. Bilindiği gibi eğitim, sadece bilginin iletilme aracı değildir. Aynı zamanda her kültürün kendine özgü değerlerinin, davranış biçimlerinin yeni kuşaklara geçirilmesi de geniş ölçüde eğitim yolu ile sağlanır. Eğitimin bu ikinci yönü önemli siyasal sonuçlar yaratacak niteliktedir. Ayrıca her ülke için değişen derecelerde olmak üzere eğitim programlarının doğrudan siyasal bir yönü de vardır. Eğitimin bu yönlerden hangisi sayesinde siyasal davranışı ve dolayısıyla konumuz

olan seçmen davranışını etkilediği tespit edilmeden bilgi ile siyaset arasında kesin bağlantı kurmaya imkan yoktur.¹

Eğitim seviyesinin seçmen davranışı üzerindeki etkisini incelediğimiz bu çalışmamızın giriş bölümünün devamında konumuza temel teşkil eden ve konumuzun aşağı yukarı özünü ortaya koyan seçmen davranışı ve eğitim ile ilgili temel kavramların incelenmesine yer verilmiştir.

Tezimizin birinci bölümünde ise seçmen davranışına etki eden etmenler irdelenmiştir. Burada seçmen davranışına etki eden sosyo-ekonomik etmenlerin yanı sıra, psikolojik ve siyasal etkenler de incelenmiştir.

İkinci bölümde esas konumuz olan ve sosyo-ekonomik faktörlerin başında gelen eğitimin seçmen davranışındaki rolü detaylarına inilerek incelenmiştir. Eğitim düzeyi yüksek olan seçmenlerin daha bilinçli ve daha yüksek düzeyde siyasal davranış sergiledikleri saptanmıştır. Her alanda olduğu gibi eğitimin olumlu etkisi siyasal davranışlarda da gözlemlenmektedir.

Çalışmamızın son bölümü olan üçüncü bölümde, eğitim düzeyinin seçmen davranışındaki rolü konulu alan araştırmamızda Antalya’da 500 kişilik rasgele seçilmiş örneklem grubuna uyguladığımız anket formları ile elde ettiğimiz ve sonuçlarını SPSS programı yardımıyla aldığımız veriler değerlendirilmiştir.

Seçmen Davranışı ve Eğitim İle İlgili Temel Kavramlar

Bu bölümde seçmen davranışı ve eğitim ile ilgili temel kavramlar incelenecektir.

Seçmen

Seçim olayının en önemli aktörü durumundaki seçmen, bir toplumda yasalar çerçevesinde yönetici kadroyu seçimle iş başına getirme hakkına sahip olan vatandaşı, sahip olunan kimlik ise seçmenliği ifade etmektedir.

Bu kavram ile anlatılmak istenen, “Demokrasilerde siyasal düşünce ve tercihlerini “oy” kullanarak belirten kişilerdir.”² Yine seçmen, varolan karmaşık

¹ Deniz Baykal, **Siyasal Katılma: Bir Davranış İncelemesi**, AÜHF Yayınları, No: 302, Ankara: 1970, ss. 52-53.

² Gürgün SAY, **Siyasal Değişimde Kadın Boyutu**, İstanbul: Kurtuluş Matbaası, Kasım 1998, s. 99.

siyasal yapının bir getirisi olarak ortaya çıkan temsili demokrasinin gereği olarak, kendi adına ve hazır bulunmadığı zaman yasama organında karar verme ve davranma yetkisini anayasal ve yasal çerçevede belirtilmiş olan temsilciye meşru olarak seçim yoluyla devreden kişidir.³

Siyasal süreç içerisinde seçmen davranışı içinde yer alan ve onun parçaları olan seçim ve seçmenin kavram olarak tanımlanmasının ardından, seçmen ve seçim kavramlarının yasal anlamda ifadelerini içeren seçmen davranışının niteliğini, seçmen davranışı konusu çerçevesinde açıklamak gerekmektedir.

Davranış

Bir uyarıcı unsur karşısında organizmada meydana gelen fizyolojik ya da psikolojik değişme, davranım ya da tepki olarak adlandırılır. Davranımların bir araya gelmesiyle oluşan eylem ise davranış olarak nitelendirilir.⁴

Davranış; kişilerin belli durumlar karşısında, belli durum ve olayların ortaya çıkması sonucu sergiledikleri özelliklerdir. Bu özellikler kişiden kişiye ve durumdan duruma değişiklik göstermektedir.

Eğitim

Eğitim; genel anlamıyla, toplumdaki mevcut değerlerin, bilgilerin ve hünelerinin yetişen kuşaklara iletilmesi ve kazandırılması sürecini ifade etmektedir. Eğitim sosyal bir olgudur. Çünkü eğitim, bir toplum içinde olmaktadır. Toplumun ve toplumsal yaşamın olmadığı yerde eğitim de olmaz. Eğitim, yeni doğan bir bebeği insan yapan, ona insan özelliklerini kazandıran ve onu sosyal bir varlık haline getiren toplumsal yaşam içindeki ilişki ve etkileşimlerin bütünüdür. Toplum, bireyi sosyalleştirme görevini eğitim yoluyla yapar. İnsanın eğitimsiz yaşaması mümkün değildir. Yaşamını sürdürebilmesi için insanın doğuştan gelen neredeyse hiçbir davranışı yoktur.⁵ Bu durum bize eğitimin yaşamsal rolünü ortaya koymaktadır.

Eğitimin üstlendiği üç önemli görev vardır. Bunlardan biri bireyde davranış oluşturma, diğerleri ise bireyin davranışını geliştirme ve davranışını değiştirmedir.

³ Erdoğan YILDIRIM, **Türkiye’de Siyaset Süreci ve Profesyonel Siyasette Benliğin Kurulması: SHP Örneği**, Ankara: Ark Yayınları, I.Baskı, Şubat 1995, s. 142.

⁴ Münire ERDEN ve Yasemin AKMAN, **Eğitim Psikolojisi**, Ankara: Arkadaş Yayınevi, 1997, s. 123.

⁵ Mehmet YÜKSEL, **Sosyoloji**, Ankara: Hatiboğlu Yayınevi, 1997, s. 160.

Hem davranış oluşturma, hem de davranış geliştirme ve değiştirme, bir süreç içerisinde ve belli prensipler çerçevesinde belli amaç ve hedefe yönelik yapılardır.⁶

Eğitim insanın bütün yaşamını organize eden bir süreçtir. İnsan, özellikle erişkinlik dönemine gelinceye kadar şu veya bu biçimde bu kurumun üyesi olmuştur. Ayrıca bu kurum içinde aldığı eğitim düzeyi de insanın gelecekteki bütün yaşantısını ve davranış özelliklerini etkiler.⁷

Eğitim, kişileri topluma hazırlama görevi ile yükümlüdür. Eğitim kurumunun belli başlı dört temel görevi vardır:

1. Toplumun kültürel mirasının genç kuşaklara aktarılması ya da başka bir deyişle bireylere toplum değerlerinin ve toplum yaşamında üstlenecekleri rollerin öğretilmesi ve geliştirilmesi,
2. Bireylere bilimsel ve mesleki bilgi aktarmak, beceri kazandırmak ve meslek sahibi yapmak,
3. Çağdaş toplumda en üstün otorite olan bilimin gelişmesine katkıda bulunmak,
4. Bireylere rasyonel bir düşünce alışkanlığı kazandırmak, rasyonel düşüncünün yollarını göstererek bireylerin doğal ve toplumsal çevreyi bilimsel ilkeler doğrultusunda değerlendirmelerini olanaklı kılmaktır.⁸

İnsanların temel gereksinimleri çeşitli toplumsal kurumlar tarafından karşılanmaktadır. Aile kurumu; neslin sürdürülmesi, ekonomik kurum; üretim ve tüketim hizmetlerinin yerine getirilmesi, siyasal kurum; toplumun güvenlik ve düzeninin sağlanması, din kurumu; inanç sistemlerinin açıklanması ve uygulanması görevlerini yerine getirir. Eğitim kurumu ise kişileri topluma hazırlama görevi ile yükümlüdür. Sözü edilen, bu beş temel kurum toplumsal yapı ağını oluşturur ve toplumsal yapıyı olumlu ya da olumsuz yönde etkiler. Eğitim insanın yaşamını düzenleyen bir süreçtir.

⁶ Zeki ARSLANTÜRK ve Tayfun AMMAN, **Sosyoloji**, İstanbul: Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Yayınları:166, 1999, s.136.

⁷ Enver ÖZKALP, **Sosyolojiye Giriş**, Eskişehir: 11. Baskı, T.C. Anadolu Üniversitesi Eğitim Sağlık ve Bilimsel Araştırma Çalışmaları Vakfı Yayınları:140, 2001, s. 203.

⁸ Birsen GÖKÇE, **Türkiye'nin Toplumsal Yapısı ve Toplumsal Kurumlar**, Ankara: Savaş Yayınevi, Ekim 1996, ss. 109-110.

Siyasal Davranış

Siyasal davranış, vatandaşların, siyasal sistem karşısındaki durumunu ve tutumunu gösteren kavramdır.⁹ Başka bir deyişle, siyasal davranış, kişi ile siyasal yönetim arasındaki siyasal ilişkileri gösteren bir kavramdır. Bu tanım, kişilerin yaşadıkları siyasal toplum içindeki aşağı yukarı bütün siyasal eylem ve ilişkilerini kapsayacak kadar geniş görünmektedir. Öyleyse, siyasal davranış kavramının geniş veya dar anlamlarını birbirinden ayırmak gerekir. Siyasal davranışın çeşitli yolları, yoğunluk dereceleri ve farklı farklı seviyeleri vardır. İnsanlar toplu halde yaşadıklarına göre onların bütün davranışları şu ya da bu yönde, hükümet veya yönetimle ilgili faaliyetler üzerinde etkili olabilir. Siyasal davranışa, az veya çok, yoğun veya gevşek olmak üzere her siyasal toplulukta rastlanabilir. Demek ki, bu olgunun varlık ve kapsamına bakarak, siyasal hayatın olduğu yerde, siyasal davranış da vardır diyebiliriz.¹⁰

Siyasal davranış kavramı içerisine alınabilecek kavramlar çok çeşitlidir. Merkezi veya yöresel devlet organlarının her düzeyinde politikaların seçimini ve kamu işlerinin yönetimini ya da siyasi yöneticilerin seçimini etkilemek amacıyla yasal ya da yasal olmayan araçlara başvuruyu benimseyen, örgütlü ya da örgütsüz, sürekli ya da süreksiz, başarılı ya da başarısızlıkla son bulan tüm bilinçli eylemleri siyasal davranış çerçevesi içine alabiliriz.¹¹

Siyasal davranış kavramına ilişkin tanımlamalarda, siyasal davranışın nitelikleri, düzeyi, etki derecesi, nedenleri ve sonuçları gibi bir çok konu farklı şekillerde ele alınabilir. Siyasal davranış, vatandaşların, hükümet yetkililerinin seçimini ve onların yaptıkları işleri doğrudan veya dolaylı olarak etkilemek amacıyla giriştikleri yasal eylemler¹² olarak yapılan tanıma göre siyasal davranış, modern toplumu geleneksel toplumdaki ayıran temel kriterlerden biri olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu haliyle de sadece devlete ve iktidara ilişkin eylemleri

⁹ Bülent DAVER, **Siyaset Bilimine Giriş**, Ankara: Siyasal Kitabevi, 1983, s. 203.

¹⁰ Tuncer KARAMUSTAFAOĞLU, **Seçme Hakkının Demokratik İlkeleri**, Ankara: A.Ü.H.F. Yayınları, 1970, s. 203.

¹¹ Esat ÇAM, **Siyaset Bilimine Giriş**, İstanbul: Der Yayınları, 1984, s. 283.

¹² Norman H. NİE, Sidney VERBA ve Philip CONVERSE, Çeviren: İlater TURAN ve Tuncer KARAMUSTAFAOĞLU, **Siyasal Katılma, Kamuoyu ve Oy Verme Davranışı**, Ankara: 1989, s. 1.

değil, devlet dışı alanlardaki iktidar ilişkilerini de kapsayacak biçimde kullanılabilir.¹³

Bir başka tanıma göre ise siyasal davranış, vatandaşların merkezi ve yöresel devlet organlarının personelini veya kararlarını etkilemek üzere kendilerince ya da başkalarının tasarlanmış, hukuki veya hukuk dışı başarılı ya da başarısız eylemlere girişmeleridir.¹⁴ Bu bakımdan siyasal davranış oy verme davranışından, siyasal sistemi etkilemeye, vakıf, dernek üyeliklerine kadar pek çok davranışı kapsayan bir tanımdır. Ama bu haliyle bile siyasi davranışların tamamını içermez. Özellikle demokrasinin yerleşmediği ya da bütün kurum ve kurallarıyla işlemediği ülkelerde, katılım yoluyla siyasal davranışı ölçmek mümkün değildir.¹⁵

Birleşmiş Milletler Ekonomik ve Sosyal İlişkiler Dairesi'nce siyasal davranışla ilgili olarak yapılan bir çalışmada siyasal davranış, karar alma süreçlerinde halkın çeşitli düzeylerde etkin olarak yer alması şeklinde tanımlanmaktadır. Bu bağlamda, siyasal davranış özellikle toplumun bütün bireylerinin kalkınma çabalarına katılması, kalkınma çabalarının toplumun üyelerince paylaşılması ve yine buna koşut olarak kalkınmadan sağlanacak yararların paylaşılması olarak alınmaktadır.¹⁶

Siyasal davranışı sadece seçimlerde oy kullanmaktan ibaret saymak eksik ve yanlış bir anlayış olur. Siyasal davranış, basit bir meraktan yoğun bir eyleme kadar uzanan geniş bir tutum ve faaliyet alanını kapsar. Toplum üyelerinin tümü şüphesiz ki siyasete karşı aynı ilgiyi göstermezler.¹⁷ Bazı insanlar siyasal sistemi olduğu gibi kabul eder ve davranışlarını siyasal sistemin icaplarına göre ayarlamaya çalışırlar. Bazıları da sistemi düzeltmek, değiştirmek için etkin bir çaba harcarlar. Bir başka deyişle, insanların bir kısmı siyasal sistemle yakından ilgilenir ve ona faal olarak katılırlar (aktif vatandaşlar); bazılarının ise siyasal sisteme karşı ilgileri azdır. Bunlar siyasal sisteme pek az katılırlar (pasif vatandaşlar). Nihayet siyasal sistemle hiç ilgilenmeyen, siyasal faaliyetlere katılmayan bir grup vatandaşlar daha vardır ki

¹³ Kemal GÖRMEZ, **Kent ve Siyaset**, Ankara: Gazi Kitabevi, 1997, s. 35.

¹⁴ Ergun ÖZBUDUN, **Türkiye'de Sosyal Değişme ve Siyasal Katılma**, Ankara: A.Ü.H.F. Yayınları, 1975, s. 4.

¹⁵ GÖRMEZ, **a.g.e.**, s.35.

¹⁶ M. Akif ÇUKURÇAYIR, **Siyasal Katılma ve Yerel Demokrasi**, Ankara: Yargı Yayınevi, 2000, s. 32.

¹⁷ Münci KAPANİ, **Politika Bilimine Giriş**, Ankara: A.Ü.H.F. Yayınları, 1975, s. 98.

bunlara apatetik yani hareketsiz vatandaşlar denir. Fakat gerçekte böyle bir durum pek nadirdir. İnsanlar genellikle az da olsa siyasal hayata katılırlar.¹⁸

Seçmen Davranışı

Seçmen davranışı kavramını anlayabilmemiz açısından bu davranışın yani, oy verme davranışının niteliğinin ne anlama geldiğini açıklamak, seçimlerin demokratik yönetimlerde neden ve ne derece anlam kazandığını da açıklayacaktır.

Bir ülke vatandaşı olmasının kendisine sağladığı bir hak ve ödev olarak seçmenin o ülkede görev yapacak yönetici kadrosunun belirlenmesi ile ilgili olarak seçimlere katılmayla ortaya çıkan davranışı seçmen davranışını oluşturmaktadır.¹⁹

Klasik demokrasi anlayışı, halkın kamusal sorunlarla ilgili alınan kararlar üzerinde etkili olmasını sağlamak için seçim mekanizmasını siyasal sisteme sunmuştur. Bu nedenle oy verme davranışı siyasal davranış boyutunun somut yönlerinden biri olarak kabul edilmektedir.²⁰

Seçmen davranışı, siyasal davranış geneline giren ve aynı zamanda siyasal hayata katılım şekillerinden birisi olması nedeniyle siyasal bilimcilerin özellikle üzerinde durduğu bir alandır. Siyasal davranışı ve dolayısıyla siyasal katılımı açıklamada yol gösterici olması nedeniyle de, seçmen davranışı konusunda yapılan çalışmalar diğer siyasal konulara nazaran daha önce ve ayrıntılı olarak ele alınmıştır.

Gülmen'e göre seçmen davranışının önemi şu noktalardan kaynaklanmaktadır:²¹

1. Demokratik sistemlerde vatandaşların çoğunluğunun katıldığı ve kendi düşüncesini ortaya koyduğu en önemli siyasal eylem oy vermedir.
2. Demokratik düzenlerde herkesin üstlendiği toplumsal rolleri, siyasal görevleri ve ne olursa olsun seçimlere katılma hakları vardır ve bu haklar bütün bireylere eşit olarak dağıtılmıştır.

¹⁸ DAVER, a.g.e., s. 203.

¹⁹ Yüksel GÜLMEN, **Türk Seçmen Davranışı**, İstanbul: İ.Ü.İ.F., 1979, s. 18.

²⁰ Birkan UYSAL, **Siyasal Katılma ve Katılma Davranışına Ailenin Etkileri**, Ankara: TODAİE, Yayın No:209, 1984, ss. 174-175.

²¹ GÜLMEN, a.g.e., s.14.

3. Ulusal seçimler vesilesiyle herkese eşit etki olanağı sağlanmış, her oy eşit değere sahip olduğu gibi oy kullanma ile kullanmama davranışları etki açısından da birbirine eşit düzeyde bir ağırlığa oturtulmuştur.
4. Seçmen davranışı, hemen hemen tüm toplumlarda gözlenebilen bir olgu niteliği taşıdığından, karşılaştırmalı siyasal çalışmalarda başvurulacak bir araç niteliği taşımaktadır.
5. Seçmen davranışını diğer siyasal davranışlardan ayıran önemli bir yönü nitel ve nicel değerlerle ifade edilebilme özelliğinin olmasıdır.
6. Seçmen davranışının gerçek bir anlam kazandığı seçimler, siyasal sistem açısından belirli fonksiyonlara sahiptir.

Yukarıdaki maddelerden oy kullanmanın, vatandaşlık eylemlerinin en sık gerçekleştirilen biçimlerinden birisi olduğu ve oy vermenin bir siyasi liderin oluşturduğu kadroyu ve programı tercih etme anlamını taşıdığını çıkarabiliriz. Bunun yanında oy kullanma, diğer siyasal davranış biçimleriyle karşılaştırıldığında, en az gayret gerektiren ve daha fazla etki sağlayan bir siyasal davranış biçimidir. Seçimlerin düzenli olarak gerçekleştiriliyor olması ve buna ek olarak yasal güvence altında bulunması, seçmen açısından da bir güvence taşımaktadır. Sonuçları itibariyle de nicel değerlerle ifade edilebilme özelliği ve hemen hemen tüm toplumlarda uygulanan bir yöntem olması oy verme davranışını diğer siyasal davranışlardan ayırmakta ve ona ayrı bir önem kazandırmaktadır.

Seçmenlerin siyasi kanaatlerini ortaya koyan en belirgin işaret kullandıkları “oy”dur ve demokratik yönetimlerde seçmenlerin büyük bir çoğunluğu bu oylarını, kendilerine hizmet ettiklerine ya da edebileceklerine inandıkları siyasal partilere verirler. Bu durumda siyasal partilerin seçim olayında aracı kurum niteliğinde olduğunu ifade edebiliriz. Alkan’ın belirttiği gibi; “bir toplum, kitlesel bir nitelik kazanmaya başlayınca ve kitleler siyasal katılıma yönelince kitlesel katılımın en pratik yolu olarak siyasal partiler ortaya çıkar.”²² Dolayısıyla siyasal sistem içerisinde bu kurum büyük önem taşımaktadır.

²² Türker ALKAN, **Siyasal Ahlak ve Ahlaksızlık**, Ankara: Bilgi Yayınevi, 1.Baskı, Ekim 1993, s. 115.

Her siyasal parti, demokrasi mücadelesini toplumsal kesimlerin iktidardan pay istemeleri şeklinde algıladığından, siyasal iradenin oluşumuna doğrudan katılma amacıyla devlet iktidarını kendi toplumsal tabanı için söz konusu bu paylaşımı gerçekleştirmek üzere talep eder²³ ve böylece siyasal süreçte seçim olayının gerçekleştirilmesinde aracı kurum olma niteliğini de kazanmış olur.

Seçim, siyasal bir olay olarak evrensel nitelik kazanmış olmakla beraber seçimin niteliği siyasal sistemlerde farklılık gösterir. Örneğin demokratik siyasal sistemlerde seçim, siyasal sistem içinde hükümet edecek kadroyu belirlemenin aracı olurken, otoriter ve totaliter siyasal sistemlerde var olan siyasal sisteme meşruluk kazandırmaktan öteye gidememektedir. Bundan dolayı seçimin, demokratik sistemlerdeki anlamı daha da artmaktadır.

Seçimlerin demokratik sistemlerde daha anlamlı hale gelmesi, uygulanan seçim sisteminin sahip olduğu bazı özellikler neticesindedir. Seçme hakkı; genel, eşit, serbest, bireysel ve gizli olduğu takdirde demokratik niteliğini kazanır ve korur.²⁴

Demokratik seçimin birinci özelliği, klasik demokrasinin “genel ve eşit oy” şeklinde nitelendirdiği ilkesidir. Başlangıçta seçmen olabilmek için servet, cinsiyet gibi bazı ayırım noktaları bulunmaktaydı. Günümüzde seçmenliğin eşit olarak dağıtılmış bir hak olması, seçimlerin demokratik bir kimlik kazanmasında öncü rol oynamıştır. Demokratik yönetimlerden birisi olan ülkemizde de 1982 Anayasası’nda bu ilke açık olarak yer almaktadır.

Demokratik seçimin ikinci özelliği güvenilir bir seçim yapılmasıdır. Bu özellik günümüzde “gizli oy ve açık sayım” olarak uygulanmakta olan ilkeyle sağlanmaktadır.

Demokratik seçimin üçüncü özelliği, seçim ortamının serbestliğinin sağlanmasıdır. Bu da seçmene birden çok seçeneğin sunulması ve seçme hakkının bir

²³ Doğu PERİNÇEK, **Anayasa ve Partiler Rejimi**, İstanbul: Kaynak Yayınları, 3. Baskı, Kasım 1985, s. 98.

²⁴ TBMM Kütüphane ve Dökümantasyon Müdürlüğü, **Seçim, Seçim Sistemleri ve Türkiye’de Uygulaması**, Ankara: TBMM Basımevi, 1982, ss. 18-21.

hak olarak korunması yani, zorunlu bir göreve dönüştürülmemesini ifade etmektedir.²⁵

Demokratik seçimin son özelliği ise, seçimin etkenliğidir. Bununla ifade edilen seçimin kaç dereceli olduğu, seçim sistemi, seçim döneminin uzunluğu ve seçim çevrelerinin eşitliğidir.²⁶

Bir toplum, bahsettiğimiz seçim ilkelerini düzenli bir şekilde uygulayabilirse siyasal yaşama ilgisiz olma sonucunu doğuran olumsuzlukları giderebilir ve seçmen davranışları da sağlıklı bir şekilde ölçülebilir.

Seçmenin aldığı siyasal kararlar, oldukça karmaşık etkilerin altında ortaya çıkan, sık sık değişebilme özelliğine sahip ve bireyin davranışına yön veren niteliktedir. Bu kararlar genellikle bireyin kişiliği ile çevresinin bir etkileşimi sonucunda ortaya çıkan ve zaman içerisinde belli bir tutarlılık çizgisinde devam eden siyasal bir eğilim şeklinde belirir. Bu siyasal eğilimler siyasal katılma faaliyeti şeklinde ortaya çıkarak, siyasal liderlerin kararlarını etkilemeyi amaçlarlar.²⁷

Seçmenin almış olduğu siyasal kararlar, kişilik özellikleri ve çevresinin etkileşiminin yanında bir çok sosyo-ekonomik olarak adlandırabileceğimiz faktörlerden de etkilenmektedir.²⁸

Farklı partilere oy veren seçmenlerin, seçim kampanya çalışmaları başlamadan çok önce oy kullanmaya eğilimli olduklarının yapılan araştırmalar sonucunda bulunması, oy verme davranışının gerçek anlamda bir karar vermeden daha ziyade alışkanlık halini alan bir eylem olduğunu göstermektedir.²⁹

Her ne kadar ilgili araştırmalar oy verme davranışının belli bir kalıp halinde gerçekleşmekte olduğu sonucunu verse de bu konuda genellemeye varmadan sadece oy vermenin, seçim günü sandık başına gitmenin yanında seçim propagandası yapmak, ilgilenilen siyasal örgütün basın-yayın faaliyetlerinde bulunmak gibi

²⁵ Cem EROĞLU, **Devlet Yönetimine Katılma Hakkı**, Ankara: İmge Yayınevi, 1991, s. 208.

²⁶ EROĞLU, **a.g.e.**, s. 207.

²⁷ Ersin KALAYCIOĞLU, **Siyasal Katılmanın Koşullarına Genel Bir Bakış: Türkiye Örneği, Türkiye’de Siyaset, Süreklilik ve Değişim**, İstanbul: Ersin KALAYCIOĞLU ve Ali Yazar SARIBAY (Yay.), Der Yayınları, s. 536.

²⁸ Ayşe Güneş AYATA, “İdeolojik Kutuplaşma ve Demokratikleşme: Türkiye ve Yunanistan Arasında Bir Siyasal Davranış Karşılaştırması”, **Amme İdaresi Dergisi**, Sayı:1, Cilt:24, Mart 1991, s. 32.

²⁹ W. G. RUNCİMAN, **Toplumsal Bilim ve Siyaset Kuramı**, Teori Yayınları, Çeviren: Erol MUTLU, Aralık 1986, s. 66.

faaliyetleri de kapsamakta olduğunu söyleyebiliriz.³⁰ Bu açıdan siyasal etkinliğin bir çok çeşidinde vatandaşların sahip olduğu bireysel, sosyal, siyasal ve ekonomik kaynaklar kolaylaştırıcı etkilere yol açmaktadır. Şöyle ki, sosyo-ekonomik durumu iyi olan bireyler siyaset hakkında daha fazla bilgiye sahip olurken benimsediği siyasal partinin yerel örgütlerinde görev almakta ve partisine zaman ve para açısından da destek sağlayabilmektedirler. Buna ek olarak, bireyler oy verme konusunda başkalarını ikna etme yoluyla da partileri için uğraşmaktadırlar. Yani seçmenler, oy vermeyi sıradan, günü geldiğinde yapılan bir eylem olmanın dışına çıkarmaktadırlar. Böylece, seçmen davranışı ile ilgili diğer faaliyetleri kendilerinden daha alt sosyo-ekonomik düzeylerde bulunan bireylerden farklı olarak yerine getirmektedirler.

Seçmen davranışı konusunu incelerken değinmemiz gereken diğer bir husus da, bir toplumdaki fertlerin kendi yöneticilerini seçme ve böylelikle o toplumda uygulanacak olan politikalara bu yolla katılarak etkilemeye çalışmaları amacını taşıyan seçim olayının önemli objesi olarak seçmenin ortaya koyduğu “seçmen davranışı” ile “seçim davranışı” arasında bir fark olduğudur.³¹ Seçmen, bir ülkenin vatandaşı olması sayesinde kazanmış olduğu bir hak ve görev olarak, o ülkenin yöneticilerinin belirlenmesinde uygulanan seçim olayının en önemli öznesidir. “Seçmen davranışı”da, kişinin bu amaçla yapacağı bir eylemi ifade eder. Ancak, herhangi bir kişi veya karar hakkında oy birliğine varmak amacıyla yapılan bir seçim işi “seçim davranışı”nı ifade etmektedir.³² Bu kavram daha ziyade sosyal hayatta karşılaşılabileceğimiz ve çeşitli alternatifler arasından yapılacak bir seçimi ifade ederken aynı zamanda, siyasal yaşamda yapılan tercihlerde göz önünde bulundurulmuş siyasal özelliklere sahip değildir. Bireylerin tercihlerine dayanılarak toplumsal tercihlerin elde edilmesini gerektiren kararlarda örneğin, piyasada aynı gereksinimi karşılayan mallar arasında yapılan bir tercihte alınan karardaki gibi basite indirgenecek bir ilişki söz konusu değildir.³³ Bu durumda seçim yapmak herhangi bir konuda ve fazla bir hassasiyet içermeyen bir biçimde yapılabilmekteyken, seçmenin

³⁰ Ahmet N. YÜCEKÖK, **Siyasetin Toplumsal Tabanı**, Ankara: A.Ü.S.B.F. Yayınları, No:565, 1987, ss. 18-19

³¹ YÜCEKÖK, **a.g.e.**, s. 19.

³² GÜLMEN, **a.g.e.**, s.18.

³³ Fuad ALESKEROV, Hasan ERSEL ve Yavuz SABUNCU, **Seçimden Koalisyon Siyasal Karar Alma**, İstanbul: Yapı Kredi Yayınları, 1.Baskı, Nisan 1999, s. 49.

ortaya koyduğu siyasal tercihi, genel anlamdaki toplumsal ve siyasal taleplerini ifade edeceği için daha çok üzerinde düşünülmesi ve önemsenmesi gereken bir davranış türü olarak karşımıza çıkmaktadır.

Seçmenin oy verme davranışı olarak ele aldığımız seçim davranışında, öncelikli olarak bu davranışta bulunup bulunmamaya dair alınacak bir karar söz konusudur. Bu süreç içinde ilk olarak, siyasal yaşama katılıp katılmama konusunda birey bazı faktörlerin etkisiyle bir karara varacak ve eğer kararı olumlu yönde olursa siyasal yaşama katılımında aracı durumunda olan kurumlardan, yani siyasal partilerden birine yönelerek katılımını gerçekleştirecektir. Eğer seçmen olumsuz bir karara varırsa, bu kez siyasetten uzaklaşma eğilimi içerisine girecektir. Bu nedenle bu süreç dahilinde ilk olarak karar vermenin hem kavram olarak hem de seçmen davranışı açısından ne anlam ifade ettiğinin açıklanması önem arz etmektedir.

Karar verme “bir dizi eylem biçiminden belli ölçütlerde uygun olarak optimal görünen bir eylem biçiminin seçilmesi” olarak tanımlanabilir.³⁴ Her ne olursa olsun ister olumlu ister olumsuz yönde seçmenin seçme işlemi, onun vereceği bir karar aşamasından sonra gerçekleşecek bir faaliyettir. Yani seçme eylemi ve sonrasında seçmenin alacağı karar, toplumsal ve siyasal politikalar üzerinde etkili olmasından dolayı, seçmene verilen bu seçim hakkının kullanılıp kullanılmayacağına karar verilmesi ve sonra da bu yetkinin hangi yönde kullanılacağıının belirlenmesi gerekmektedir. Bu durum özetle, ilk aşamada oy verip vermeme, ikinci olarak da belirli bir partiye oy verme aşamalarını içerir.

³⁴ UYSAL, a.g.e., s. 39.

BİRİNCİ BÖLÜM

SEÇMEN DAVRANIŞINA ETKİ EDEN ETMENLER

Seçmen davranışı konusunu incelerken daha çok siyasal davranış olarak ele almaktayız. Çünkü seçmen, davranışını ortaya koyarken siyasal olarak davranış sergilemektedir. Bireyleri hangi değişkenler siyasal davranışta bulunmaya yatkın kılmakta, neler siyasal davranışının yönüne ilişkin davranışlarını etkilemektedir? Bireyin siyasal davranışta bulunmaya ilişkin tutumunu belirleyen değişkenler, sosyo-ekonomik, psikolojik ve siyasal olmak üzere üç boyut etrafında toplanmaktadır. Şimdi, sırasıyla bu boyutları inceleyelim:³⁵

1.1. Seçmen Davranışına Etki Eden Sosyo-Ekonomik Etmenler

Bireyin siyasal nitelikleri, birbirinden bağımsız değişkenler değildir. Bir topluluğa ait olma, çevreyle ilişkilerin niteliği, çocukluk ve yetişkinlikteki sosyalleşme deneyimleri, bireyin siyasal tutum ve davranışlarını belirlemede önemli rol oynarlar. Gelir, yaş, meslek, eğitim, cinsiyet ve bulunulan toplumsal tabaka gibi etkenler, bireyin toplumsal konumunu ve siyasal davranışını etkileme ölçütleri olarak sosyal bilim araştırmalarında önemle üzerinde durulan ölçütlerdir. Ekonomik refah, sanayileşme, kentleşme, halkın eğitim düzeyi, kitle iletişim araçlarıyla birlikte elektronik basın-yayın araçlarının yayılması ve gelir dağılımı gibi etkenler, katılım oranında artışa neden olurlar. Kentleşme ve zenginlik düzeyi yüksek olan toplumlarda siyasal davranış ortaya koymanın yüksek olması, bu yargıyı açıklamaktadır.³⁶ Şimdi bu sosyo-ekonomik etkenleri ayrıntılı olarak incelemeye başlayalım;

1.1.1. Cinsiyet

Sosyal psikoloji araştırmalarında her toplumda, kadına ve erkeğe özgü davranış kategorileri üzerinde çalışılmıştır. Çeşitli ülkelerde yapılan araştırmalarda erkeğe özgü olarak toplumların tanımladıkları rolün “eğitim, başarı, çalışkanlık, kontrollü saldırganlık, girişkenlik” gibi öğeleri içerdiği, bu öğelerin aile ve ev çevresi

³⁵ TURAN, a.g.e., s. 75.

³⁶ ÇUKURÇAYIR, a.g.e., s. 75.

dışındaki etkinlikler için önem taşıdıkları, diğer yandan kadına özgü olarak nitelenen rolün ise “aile, ev, akrabalık grubuna yönelik bütünleştirici ve uyarlamacı eğilimleri olan, ancak mesleki başarıya yönelmeyen ve dış dünyaya ilişkin olmayan birtakım özelliklere sahip olduğu bulunmuştur.”³⁷

Cinsiyetin siyasal davranış üzerindeki etkisine bakacak olursak, kadınların erkeklere kıyasla siyasal davranış faaliyetlerine daha az katıldıkları gözlenmiştir. Ancak, burada dikkat edilmesi gereken husus, kadın olmaktan ziyade, erkeklerden daha az eğitilmiş olmanın siyasal davranış üzerindeki etkisidir.³⁸ Cinsiyet ve siyasal davranış arasındaki ilişkiyi belirten üç hipotez ileri sürülebilir: İlk olarak, cinsiyet rolleri siyasal davranış toplumsal statü ve sosyo-ekonomik statü üzerindeki etkisi dolayısıyla belirler; diğer bir deyişle kadınlar erkeklere oranla daha düşük bir sosyo-ekonomik statüde buldukları için siyasal yaşamda daha az etkin olurlar. İkinci olarak, kadınlar düşük sosyo-ekonomik statüleri dolayısıyla, erkeklere oranla kitle iletişim araçlarından daha az yararlanırlar, ayrıca siyasal ilgi, siyasal bilgi, siyasal etkinlik ve örgütsel üyelik bakımından da siyasal yaşamda daha az etkin olurlar. Üçüncü olarak, kadının, özellikle toplumun ondan aile ve eve yönelik bir rol beklentisi olması halinde, siyasal davranış gibi aile dışı ve kadın için toplumun yadsıdığı davranışları gerektirebilecek eylemlerle dolu bir yaşam biçimine sahip olması, erkeklere oranla daha zor olduğu için siyasal yaşamda kadınların fazla bir etkinliği olmaz. Bu sebeplerden dolayı, kadınlar, oy vermek gibi fazla zaman ve enerji harcamayı gerektirmeyecek ve aile üyeleriyle birlikte yerine getirilebilecek siyasal davranış türlerine daha sık başvururlarken, hükümet ve bürokrasi ile ilgili işlerde daha çekingen davranırlar.³⁹

Kadınların siyasete duydukları ilginin erkeklerden daha az olduğunu yukarıda görmüştük. Özellikle çocuk doğurma işlevinin kadında oluşu, onu ev işlerine yönlendirmektedir. Bundan dolayı da siyasal olayların kadının ilgi alanı dışına çıkması doğaldır. Bu durumun doğal sonucu, kadının siyasal davranışının erkeğine bağımlı hale gelmesidir. İlginin az olduğu ya da hiç olmadığı alanda, kadın

³⁷ Ersin KALAYCIOĞLU, *Karşılaştırmalı Siyasal Katılma*, İstanbul: İ.Ü. Yayını, No:3160, 1983, ss. 18-19.

³⁸ *Sosyal Bilimler Ansiklopedisi...*, s. 421.

³⁹ ÇUKURÇAYIR, a.g.e., ss.76-77.

erkeğinin yaptığı tercihi fazla düşünmeden ve önemsemeden kabul edebilmektedir.⁴⁰ Ayrıca siyasal konularla ilgili yapılan anketler de, “ bilmiyorum” ya da “fikrim yok” gibi yanıtların daha çok kadınlardan geldiğini vurgulamaktadır. Bu durum yüksek öğrenim yapan kız öğrenciler arasında bile belirgindir. Özellikle, ekonomik bağımsızlığı olmayan ve ev işleri yapan kadınlar siyasal konulara daha az ilgi göstermekte ve toplumsal alanda daha zayıf kalmaktadırlar. Ayrıca burada dikkat çeken bir başka konu ise, kadınların siyasal konularda yeterli bilgiye sahip olmamalarından dolayı, neler getireceğini iyice göremedikleri değişikliklere karşı, güçlüye ve kararlılığa sarılırken, ister istemez tutucu eğilimler göstermeleridir.⁴¹

Toplumsal koşullar ve ekonomik bağımlılık, kadını eğitmeyen, bir mal gibi gören toplum görüşü, kadını siyasal süreçten genellikle uzak tutar. Bu geri kalmış toplumların ortaya çıkarttığı bir durumdur. Fakat ileri toplumlarda da kadınlar genellikle daha çok yerel sorunlar üzerinde dururlar. Kasabaya yapılacak bir okul onları bir dış politika sorunundan daha fazla meşgul eder.⁴² Kadınların eğitim düzeyinin yükselmesi ve çalışan kadın sayısının artması, kadının toplumsal rollerinin değişmesine neden olur. Kadınlar böylece siyasal yaşamla daha çok ilgilenebilecek ve haklarını daha çok savunabilecek, siyasal yaşamda da daha aktif olarak davranış sergileyebileceklerdir.

1.1.2. Yaş

Çeşitli değerler, inançlar, tutumlar, yönelimler ve beklentilerle donanması ve siyasal sistem içinde etkinlik gösterebilmesi için, bireyin belirli bir yaş sınırını da aşması gerekmektedir. Cinsiyet rolleri gibi bireyin denetimi dışında belirlenen bir diğer siyasal kaynak da yaştır.⁴³ Yaş etkenine baktığımızda karşımıza şu manzara çıkar; gençlerin siyasete katılımları nispeten daha azdır. Gençler normlara ve örgütlere karşı ilgisizdirler. Yaşlılara nazaran, iş arama nedenleriyle veya keyfi olarak daha fazla yer değiştirir, seyahat ederler. Bu yüzden çevre hissi yoktur. Mahalli yaşantının sıcaklığından, yüz yüze ilişkilerden de nispeten yoksundurlar. Gelirleri henüz düşük seviyededir. Ev, bark kurmamışlarsa koruyacakları mülkleri,

⁴⁰ KIŞLALI, a.g.e., s. 186.

⁴¹ Ahmet Taner KIŞLALI, *Siyaset Bilimi*, 5. Baskı, Ankara: İmge Kitabevi, 1994, ss. 157-164.

⁴² Ahmet N. YÜCEKÖK, *Siyasetin Toplumsal Tabanı*, Ankara: A.Ü.S.B.F. Yayınları, No:565, 1987, s. 28.

⁴³ ÇUKURÇAYIR, a.g.e., s. 78.

çıkarları da pek yoktur. Bu yüzden siyasal alanda davranış ortaya koymaları düşük olur.⁴⁴ Gençler bunalımlı dönemlerde, iç ve dış önemli sorunların gündemde olduğu ortamlarda yüksek oranda siyasal davranış eğilimi içine girdikleri halde, bunu izleyen dönemlerde ilgilerinde azalma olabilmektedir. Bu durum özellikle yüksek öğrenim yapan gençlerde belirgindir. Gençlere umut verebilen yönetimler, onlardaki enerjiyi çok yapıcı bir siyasal davranış sergilemesiyle değerlendirebilmektedir.⁴⁵

Çeşitli araştırmalar, siyasal davranış eğiliminin orta yaş gruplarında diğerlerine oranla daha yüksek olduğunu gösteriyor.⁴⁶ Ancak, orta yaşlı bir adam genellikle yerleşmiş, belli bir statü ve mesleğe kavuşmuş bir adamdır. Dolayısı ile toplumda koruyacağı çok şey vardır. Bu nedenle orta yaşlarda siyasal davranışta bulunma artacaktır. Her tabakanın, etnik grubun, ırk topluluklarının içinde ayrı ayrı yaş gruplarının siyasal davranışları arasında büyük farklar vardır.⁴⁷

Yaş etkeni ile ilgili bir genelleme yapacak olursak, 25 yaşına kadar düzensiz ve düşük düzeyde bir siyasal davranış, orta yaş grubunda daha yoğun ilgi, 60 yaşından sonra ise giderek azalan bir ilgi gözlemlenmektedir. Burada da yaş gruplarının evrensel olmaması ve yaş gruplarının kentsel ve kırsal gibi çeşitli alt gruplara bölünebilmesi, genellemeler yapmayı güçleştirmektedir.⁴⁸ Çukurçayır'ı izleyerek maddeler halinde özetleyecek olursak;

1. Gençlerin geleneksel siyasal davranış türlerine daha az ilgi gösterecekleri beklenir. Bunun yanında, gençlerin güçlü ve geleneksel yapılara karşı olan ideolojilere daha çok yakınlık duydukları gözlemlenmiştir.
2. İlerleyen yaşla birlikte bireyin siyasal tercihleri yerine oturmakta ve etkilenebilirliği azalmaktadır. Dolayısıyla, yaş ilerledikçe siyasal davranış da artar.
3. Yaş, diğer siyasal kaynaklardan olan meslek statüsü ve sosyo-ekonomik statü üzerinde de etkili olabilir. Yaş, doğrudan doğruya siyasal davranışı etkilediği

⁴⁴ YÜCEKÖK, a.g.e., s.28.

⁴⁵ KIŞLALI, Siyasal Çatışma....., s.186.

⁴⁶ a.g.e., s. 186.

⁴⁷ YÜCEKÖK, a.g.e., s.28.

⁴⁸ Sosyal Bilimler Ansiklopedisi..., s. 422.

gibi, siyasal davranış üzerinde etkisi olabilecek diğer siyasal etkenler aracılığıyla da siyasal davranışı etkileyebilir.⁴⁹

1.1.3. Kentleşme

Kentleşme, uygarlığın gelişiminde en önemli süreçlerden biridir. Kentleşme, nüfus birikimi süreci olarak tanımlansa da, nüfus birikim sürecinden çok daha fazlasını anlatan ekonomik, sosyal ve siyasal dönüşümleri de içeren bir süreçtir.⁵⁰ Bu bağlamda kentleşme, sanayileşmeye ve ekonomik gelişmeye koşut olarak kent sayısının artması ve bugünkü kentlerin büyümesi sonucunu doğuran, toplum yapısında artan oranda örgütlenme, iş bölümü ve uzmanlaşma yaratan, insan davranış ve ilişkilerinde kentlere özgü değişikliklere yol açan nüfus birikimi sürecidir.⁵¹

Kentleşme sürecine, belki de gelişmekte olan toplumlar için ortaya konmuş karamsar yaklaşımlar da vardır. Gürsel, “Kentleşme süreci genel anlamıyla kültürsüzleşme, dar anlamıyla beceriksizleşme sürecidir!” demektedir.⁵²

Bu yaklaşımın nedeni, kentleşme kavramında gizlidir. Kırdan köçülme ve kentte yoğunlaşma olarak da tanımlanan kentleşme sürecinin ayrı bir boyutu da, kentleşme sürecidir. Kentleşme süreci, kentleşmeye göre daha geç ve zor gerçekleşen bir süreçtir. Örneğin, ekonomik ve sosyal bakımdan kente özgü davranışlar, kentleşme sürecinin niteliğini gösterirler. Kişinin ekonomik ve sosyal mekanını değiştirmesi, onu kentli yapmaz. Ancak, kente özgü işlerde çalışması ve geçimini bu işten sağlaması; bunun yanında kentsel sosyal ilişkiler edinmesi, ekonomik ve sosyal bakımdan kentleşmenin göstergeleridirler. Bu göstergelerin kentleşme lehine değişmesi kentte kalış sürelerine göre değişmektedir. Kentte kalış süresi arttıkça, kente özgü davranışlar da kazanılmaktadır.⁵³

Bu gelişmelere göre kent kavramının tamamen fonksiyonel bir içerik kazandığı, hatta “kentte yaşadığını hissetmek” gibi bir kriterin kent tanımı için yeterli olabileceği sonucuna varılabilir.⁵⁴

⁴⁹ ÇUKURÇAYIR, a.g.e., ss. 78-79.

⁵⁰ a.g.e., s.79.

⁵¹ Ruşen KELEŞ, **Kentleşme Politikası**, Ankara: İmge Kitabevi, 1997, s. 19.

⁵² Yücel GÜRSEL, **Demokratikleşme Sürecinde Kent ve İnsan**, İstanbul:E Yayınları, 1990, s. 17.

⁵³ ÇUKURÇAYIR, a.g.e., s. 80.

⁵⁴ Zerrin Toprak KARAMAN, **Kent Yönetimi ve Politikası**, İzmir:1998, s. 7.

Kentleşme, siyasal davranışı önemli ölçüde etkileyen etkenlerden biridir. Büyük kentte, kasabada ya da köyde oturan insanların siyasal yaşamda aynı biçimde ve özellikle de aynı düzeyde davranış sergilemediklerini biliyoruz.⁵⁵ Kentli kişinin köyde yaşayanlara oranla daha iyi eğitim ve haberleşme imkanlarına sahip olduğu ve toplu iş yerlerinde çalıştığı, gönüllü kuruluşlara üye olduğu düşünülerek, bu faktörlerin onu siyasal davranışta bulunma yönünde uyardığı iddia edilmekteyse de bunun istisnalarıyla karşılaşılmaktadır. Bazen siyasal davranış ortaya koyma oranı kırsal alanda kentlere nazaran çok daha yüksek olabilmektedir.⁵⁶

Seçim sonuçlarıyla ilgili ayrıntılı istatistiklere göz attığımız zaman, kentlerdeki oy kullanma eğilimleri ile kırsal kesimlerdeki eğilim ayrılıkları dikkatimizi çekiyor. Genellikle, kalabalık nüfuslu yerlerde seçmen oyları daha değişim yanlısı, yani ilerici olmakta, az nüfuslu yerlerde ise seçmen çoğunlukla tutucu eğilimler göstermektedir. Kırsal kesimle kentsel kesim arasında siyasal davranışlar açısından görülen büyük farklılaşmanın nedenlerini teker teker ele almakta yarar vardır. Eğitim düzeyinin düşüklüğü, dine ve törelere bağlılık, uğraşlar ve yaşam biçimi arasındaki benzerlik, yüz yüze iletişimin egemen oluşu, dayanışma duygusunun güçlülüğü ve kadercî eğilimlerin belirginliği, kırsal kesim topluluklarının temel özelliklerini oluşturur.⁵⁷ Tüm bu nedenler siyasal davranış üzerinde belirgin etkiler meydana getirirler.

Kentte ve kırsal kesimde yaşayanların siyasal davranış farklılıklarına ve bu farklılıkların nedenlerine baktığımızda, büyük kentteki siyasal davranışların daha bağımsız ve daha bilinçli olduğunu, kırsal kesimdeki siyasal davranışların ise çoğunlukla bağımlı olduğunu görürüz. Bunda eğitim düzeyinin de rolü olmakla birlikte, toplumsal ilişkilerin ve genel olarak toplumsal ortamın etkisi daha fazladır. Küçük yerleşme birimlerindeki aile ilişkileri ve dayanışma bir yandan, bazı durumlardaki ağa ve benzeri toplumsal güçlerin etkisi öte yandan, kişinin bağımsız siyasal davranış göstermesini zorlaştırmaktadır. Türkiye’de her zaman kırsal kesimde siyasal davranış ortaya koyma oranının kentsel kesimlere göre yüksek oluşu da bu nedenden kaynaklanmaktadır. Kırsal kesimdeki kitle, kamuoyu önderlerinin

⁵⁵ KIŞLALI, *Siyasal Çatışma...*, s. 187.

⁵⁶ *Sosyal Bilimler Ansiklopedisi...*, s. 421.

⁵⁷ KIŞLALI, *Siyaset Bilimi.....*, s. 61.

gösterdiği yönde, güdümlü olarak harekete geçirilebilmektedir. Ama bu durumun, köydeki toplumsal-ekonomik yapıya bağlı olarak değişebileceği unutulmamalıdır.⁵⁸

1.1.4. Meslek

Meslek, bireyin sosyal statüsünü gösteren bir ölçüttür. Bireyin yaşadığı çevre ve almış olduğu eğitim gibi değişkenler, bireyin elde edeceği mesleği belirlerler. Bireyin toplumsal statüsü yükseldikçe, kamusal politikalara ilgi düzeyi de artar. İlişki kurma açısından, daha zor siyasal davranış türleri olarak görülen hükümet ve bürokrasiyle ilişkiler, yüksek statülü meslek sahiplerince daha çok kullanılır. Bu gruptakiler, oy verme, siyasal ve toplumsal sorunları çevrelerindekiyle tartışma gibi etkinlikleri, diğerlerine oranla daha kolay ve sık gerçekleştirirler. Sonuçta, birey kariyer yaptıkça örgüt üyeliği ve etkinliği artmakta, siyasal bilgisi ve ilgisi de, siyasal etkinliklerle birlikte fazlalaşmaktadır.⁵⁹

Meslek, bir anlamda parayı kazanma biçimidir. Ne var ki, aynı gelir düzeyinde olanlar arasında bile, siyasal davranış eğilimi mesleklere göre farklılıklar gösterebilmektedir. En etkin siyasal davranışın genellikle serbest meslek gruplarında görüldüğünü söyleyebiliriz. Bu arada iş çevresi de siyasal davranış açısından önem taşıyabilmektedir. Eğitim düzeyinin düşük olduğu, aile etkisinin azaldığı durumlarda, iş çevresinin etkisi artmaktadır.⁶⁰

Mesleğin icra edilme koşullarının da siyasal davranış ile ilgisi vardır. Toplu halde çalışanların arasındaki etkileşim, her konuda daha yoğun olacaktır. Toplu çalışanların, kendi gruplarının çıkarlarını, daha iyi algılamaları, daha kolaylıkla haberleşmeleri, siyasal bilgi edinmeleri, çevrelerinden etkilenmeleri, ufak işyerlerinde ya da kendi başına çalışanlara göre daha muhtemeldir.

Nasıl örgütlerde çalışmak bireylere siyaset alanında geçerli olacak yetenek ve beceriler kazandırarak, siyasette daha etkin olabilmelerine yol açabilirse, bazı mesleklerin de aynı işlevi yerine getirebilecekleri akla geliyor. Yöneticilik, yasa hazırlanması, uygulanması alanlarında tecrübe kazanan memur ve subayların,

⁵⁸ KIŞLALI, *Siyasal Çatışma...*, ss. 187-188.

⁵⁹ ÇUKURÇAYIR, *a.g.e.*, s. 84.

⁶⁰ KIŞLALI, *Siyasal Çatışma...*, s. 187.

meslekten ayrıldıktan sonra siyasal partilerde faal görev almaları, böyle bir ilişkiyi kanıtlayacak niteliktedir.⁶¹

1.1.5. Gelir

Eğitim, yaş, cinsiyet ve meslek gibi sosyal yapı değişkenlerinin yanında, gelir de siyasal davranışla ilgili önemli inceleme konularından birisidir. Ekonomik bakımdan güçlü olanların, eğitim düzeyi olarak yeterli olmasa bile, siyasal bakımdan etkin oldukları bilinmektedir.⁶² Gözlemler, gelir düzeyi ile siyasal davranış eğiliminin doğru orantılı olduğunu ortaya koyuyor. Gelir düzeyi yükseldikçe siyasal olaylara ilgi artarken, en düşük gelir gruplarına gidildikçe bu ilginin tamamen yok olabildiğini görebilmekteyiz. Yoksul sınıfların temsiline yönelik siyasal partilerin bulunmadığı durumlarda, bütün partilerin yöneticileri, yasama ve yürütme organının üyeleri, üst ve orta gelir düzeyindekilerle sınırlı kalabiliyor.⁶³

Türkiye’de oy verme oranı bakımından gelir ve siyasal davranış ilişkisine bakıldığında, köylerdeki oy verme oranının genel olarak kentlerdekine oranla yüksek olduğu gözlemlenmiştir. Gelir bakımından kendine yeterli olmayan yerleşmeler olan köylerdeki bu durum, gelir siyasal davranış ilişkisinin çok da belirleyici olmadığını göstermektedir.⁶⁴ Gelir düzeyi yükseldikçe, daha üst düzeydeki siyasal davranış türlerine doğru bir kayma olmaktadır.

Bu belirlemeler, siyaseti gelir düzeyi yüksek olan yurttaşların yönlendirdiğini ortaya koymaktadır. Ancak, siyasetin tabana yayılması ve siyasallaşma sürecinin sağlıklı bir biçimde işlemesi, böyle oluşan sağlıksız bu yapıyı ortadan kaldıracak ve daha geniş kesimlerin siyaset ve yönetim üzerinde etkili olmasını sağlayacaktır.⁶⁵

Meslek, gelir ve eğitimin birbiri ile yakın ilişkisinin hem kuramsal, hem de gözlemsel bakımdan saptanmış olması bu üç değişkenin siyasal davranışa etkilerinin ayrı ayrı değil bir arada ele alınması gerektiğine ilişkin görüşlere yol açmıştır.⁶⁶

⁶¹ TURAN, a.g.e., s. 78.

⁶² ÇUKURÇAYIR, a.g.e., s. 88.

⁶³ KIŞLALI, *Siyasal Çatışma...*, s. 187.

⁶⁴ Deniz BAYKAL, *Siyasal Katılma: Bir Davranış İncelemesi*, Ankara: A.Ü.S.B.F. Yayınları, No:305, 1970, s. 39.

⁶⁵ ÇUKURÇAYIR, a.g.e., ss. 88-89.

⁶⁶ TURAN, a.g.e., s. 78.

1.1.6. Aile

Toplum yapısında, siyasal ve sosyal sistemin işleyişinde ailenin de bir müessese olarak önemli yeri vardır. Bilindiği gibi aile, nüfusu yenileme, milli kültürü taşıma, çocukları sosyalleştirme, ekonomik, biyolojik ve psikolojik tatmin fonksiyonlarının yerine getirildiği bir müessesedir. Türk toplumunun temeli ailedir. Aile bir vasıta olduğu için değil, tabii ve gaye olduğu için ferdin mutluluğunun, üzüntülerinin ilk paylaşıldığı birim olduğu için temeldir.⁶⁷

Ailenin çocuğun eğitiminde ve dolayısıyla da temel tutumlarının oluşumundaki yeri ve önemi fazladır. Özellikle siyasal ilgi düzeyinin yüksek olduğu ailelerde, çocuğun da ailesinin eğilimlerinden etkilenmesi doğaldır. Anne ve babanın eğitim düzeylerinin yüksek olduğu ailelerde bu etkinin daha belirgin olması beklenebilir. Ama tersi durumlarda özellikle de çocuğun yüksek öğrenim yapması halinde, çocuk üzerindeki aile etkisi azalacaktır.⁶⁸ Ancak her ne kadar çocuk eğitim görmüş olsa bile zaman zaman çeşitli unsurlar nedeniyle ailesi ile paralel siyasal davranış sergileyebilir.

1.1.7. Sosyal Statü

Her insan, toplumun diğer üyelerine göre, kendine toplumda bir yer belirler. Toplum üyeleri de diğerlerini meslek, gelir, eğitim gibi kıstasları göz önünde bulundurarak bir itibar mevkiine oturturlar. Kişinin çevresindeki insanlarla karşılaştırılınca işgal ettiği yer, onun sosyal statüsüdür. Kişinin sosyal statüsünü belirleyen etkenler toplumlar arasında ve zaman içinde değişiklik gösterebilir. Farklı toplumların değişik sosyal statü yapısına sahip olmasına rağmen, sosyal itibarı yüksek grupların genellikle daha fazla siyasal davranış eğilimi gösterdiklerini söyleyebiliriz. Bu, salt siyasal modernleşmesini tamamlamış toplumlar için değil, gelişme düzeyindeki toplumlar için de geçerli bir gözlemdir.⁶⁹

Siyasal davranış açısından özel bir durum, etnik ya da dinsel gruplarıyla ilgilidir. Siyasal davranış üzerinde dinsel, etnik ve bölgesel faktörler de etkili olabilmektedir. Yaşamında en büyük ağırlığı, bağlı olduğu dine veya etnik gruba veren bireylerin bu değerlere önem veren partilere yönelmesi olağandır. Farklı

⁶⁷ Mustafa E. ERKAL, **Sosyoloji**, İstanbul: Der Yayınevi, 1995, s. 92.

⁶⁸ KİŞLALI, **Siyasal Çatışma...**, ss. 186-187.

⁶⁹ TURAN, **a.g.e.**, ss. 78-79.

bölgelerin de kimi zaman diğer değişkenlerden bağımsız olarak siyasal tercihi yönlendirdiği görülmüştür.⁷⁰ Dayanışma, kendini ve benzerlerini çoğunluğa karşı savunma duygusu, bu gibi grupların siyasal yaşamda daha etkin olmalarında rol oynamaktadır. Üstelik siyasal yaşamda yalnız daha etkin olmakla kalmamakta, aynı zamanda aynı yönde siyasal davranış eğilimi taşımaktadırlar. Bu nedenle de, siyasal yaşamda toplumdaki oranlarının üstünde bir aşırılık kazanabilmektedirler. Fransa'daki Ermeni, A.B.D.'ndeki Yahudi azınlığı örnek olarak verebiliriz. Azınlık grubunun ekonomik gücü ve eğitim düzeyi yükseldikçe, söz konusu etki de doğal olarak artar.

Siyasal davranışta rol oynayan bu sosyo-ekonomik etkenler, birey üzerinde aynı yönde etki yapıyorsa, güçlü bir siyasal davranış beklenebilir. Ancak bu etkenlerin siyasal davranış üzerindeki etkisi hep aynı yönde ve birbirlerini destekler şekilde de gerçekleşmemektedir.⁷¹ Bireyler çoğu zaman sosyo-ekonomik faktörlerin çelişik etkilerine, çapraz baskılarına maruz kalmaktadır. Örneğin, meslek bireyin siyasal tercihini belli bir yöne doğru iterken, önem verdiği dinsel inançları başka bir yöne doğru gitmeye zorlayabilmektedir. Bireyler bu baskılar karşısında ya kararsız kalarak siyasal davranış faaliyetlerinden çekilmekte, ya da kendi üzerlerinde etkisi en fazla olan faktörün gerektirdiği yönde tercihlerini kullanmaktadırlar.⁷² Ters yönde etkilerin birbirlerine yakın düzeyde olduğu durumlarda, hangi yönde davranacağını bilemeyen birey, kararsızlığa sürüklenip siyasal davranışta bulunmamayı yeğleyebilir. Örneğin sandık başına gitmeyen seçmenlerin bir bölümü ilgisizlikten böyle davrandığı gibi, bir bölümü de karar vermekte zorluk çektiği için oy vermemeyi tercih etmektedir.⁷³

1.2. Seçmen Davranışına Etki Eden Kişisel ve Psikolojik Etmenler

Buraya kadar sosyo-ekonomik etkenlerin siyasal davranışı nasıl ve ne yönde etkileyebileceğini gördük. Bunlardan her birinin etkisi birbiri ile çelişmediği sürece siyasal davranış ile doğrusal ilişkide bulunacaklarını söyleyebiliriz. Sosyo-ekonomik etkenlerin siyasal davranış ile ilişkisi, psikolojik ve kişisel etkenlerden de tamamen bağımsız sayılmaz. Hemen her birey yaşantısında çapraz baskılarla karşılaşır. Bu

⁷⁰ Sosyal Bilimler Ansiklopedisi..., s. 422.

⁷¹ KIŞLALI, Siyasal Çatışma..., s. 188.

⁷² Sosyal Bilimler Ansiklopedisi..., s. 422.

⁷³ KIŞLALI, Siyasal Çatışma..., s. 188.

çapraz baskılar düşüncelerini, almış olduğu kararlarını ve hatta siyasal davranışlarını da etkileyebilir. Örneğin, hemşerilik duygusunun seçimlerdeki siyasal tercihlerde büyük önem taşıdığını söyleyebiliriz. Bu tür bir çapraz baskının siyasal davranış alanındaki sonuçları ne olabilir inceleyelim: Kişiler siyasal tercihlerini kendilerine daha yakın gördükleri ve varolan sorunlarını çözümleyebileceğine inandıkları hemşerilerinden yana kullanacaklardır. Eğer bireyin hemşerisi onun istek ve beklentilerine cevap veremezse ne olacaktır? Büyük bir olasılıkla kişiler günlük yaşamlarında giderek önem kaybeden ‘hemşeri dayanışması’ endişesini bir kenara iteceklerdir.

Çapraz baskılarla karşılaşan birey için her baskı kaynağı aynı önemi ve ağırlığı taşımayabilir. Ancak bireyin davranışını belirleyen değişkenlerden çoğu aynı yönde baskı yaratır. Sözelimi bir iş adamı, özel girişime yatkın bir siyasal partiyi mesleki çıkarına uygun bulduğu için destekleyebilir. Bu iş adamının kimlerle arkadaşlık ettiğini, düzenli etkileşimde bulunduğunu, hangi derneklere üye olduğunu, hangi yayınları okuduğunu inceleyecek olursak, büyük olasılıkla, bunların siyasal tercihini destekler nitelikte olduğunu görürüz.⁷⁴

Çevrelerini etkileyebildiklerini ve denetleyebildiklerini düşünen kimseler her türlü toplumsal faaliyete daha açık kimseler olduklarından, bunların daha yoğun bir siyasal davranış faaliyetinde bulunması beklenir. Sosyal girişkenlik duygusu da etkinlik duygusuna benzer sonuçlar vermektedir. Bu kamçılayıcı psikolojik güdülerin yanı sıra siyasal davranıştan uzaklaştırıcı psikolojik etkilerde bulunan duygular da mevcuttur. Örneğin, kişinin kendisini siyasal sistemden ve toplumdan yabancılaşmış görmesi veya ilgisiz ve kayıtsız bir psikoloji içinde bulunması kişinin siyasal davranışını engelleyebilmektedir.⁷⁵ Çapraz baskıların, çoğu zaman kişinin siyasal davranışlarını etkileyecek boyutlara eriştiğini söyleyemeyiz. Yine de, bireylerin bazı durumlarda yoğunluğu birbirine yakın ve yönleri karşıt baskılarla karşılaştığı görülebilmektedir. Kendisine yönelen baskıları bağdaştıramayan bir kişi, kararsızlığa itilecektir. Çelişme, değer yargıları ve davranış kurallarına ilişkin ise sonuç “anomi” olabilir.⁷⁶ Genel olarak anominin ne olduğuna bakacak olursak, değişmekte olan

⁷⁴ TURAN, a.g.e., s. 85.

⁷⁵ Sosyal Bilimler Ansiklopedisi..., ss. 422-423.

⁷⁶ TURAN, a.g.e., s. 85.

toplumlar içinde, eski değerler düzeninin yerine modern sistemler geçerken sosyal yapıda ve kişilerde bir takım intibaksızlıklar, çatışma ve gerginlikler ortaya çıkar ki buna anomi veya kuralsızlık denir. Anominin sebebi ferdin topluma veya yeniliklere ayak uyduramamasıdır. Anominin yaygınlaşması fertte bir takım tepkilerin doğmasına sebep olabilir. Bu tepkilerden bazıları başta ilgisizlik ve çekilme olmak üzere, cemaatleşme, saldırganlık, aşırı yenilikçilik vb. dir.⁷⁷

Çelişkinin yarattığı gerilimi gidermenin en sık karşılaşılan yolu çekilmedir. Ayrıca güven duygusundan yoksunlukta siyasal davranış için olumsuz sonuçlar doğurmaktadır.

Kişinin siyasal davranışını etkileyebilecek bir diğer değişken de “empati”dir. Empati, kişinin soyut düşünebilmesini, kendisini başkalarının yerine koyabilmesini, yenilikleri kabule yatkınlığını içermektedir. Modern toplum katılımcı bir toplumdur ve katılma ile empati ilişkilidir. Siyasal davranışı etkileyen psikolojik değişkenlerin tümü uyarıcı yönde etkide bulunmaz. Siyasal davranıştan uzaklaştırıcı psikolojik etkenlerin varlığından da söz edebiliriz. Yabancılaşma böyle bir değişkendir. Siyasal yabancılaşma, bireylerin siyasal sistemi kendisi ile hiç bir ilişkisi olmayan, kendisi dışında olan bir yapı olarak görmesidir. Şüphesiz, sistemden kopmuş kişiden siyasal davranış bekleyemeyiz. Aynı yönde etki yaratan ikinci bir değişken apati'dir. İlgisizlik, kayıtsızlık şeklinde aktarabileceğimiz bu durum, bireyin siyaset olgusuna ilgi duymaması biçiminde belirlediğinden, onu siyasal davranıştan uzaklaştıracaktır. Daha önce, çapraz baskıları incelerken, bir karşılaştırma yapmak amacıyla değindiğimiz anomi ya da değer karışıklığının siyasal davranış aleyhine bir sonuç doğurduğunu tekrar hatırlatalım.⁷⁸

Konunun daha net anlaşılabilmesi için bireyi siyasal davranışa iten ya da ondan alıkoyan ruhsal ve kişisel nedenlere değinmekte yarar görmekteyiz. Siyasal davranış, bireye toplumda daha etkili olabilme olanağı sağlar. Bu etki, örneğin iktidar partisinin bir üyesi olmanın sağladığı olanaktan, ülkenin bir üst düzey yöneticisi olmanın sağladığı olanaklara kadar uzanır. Siyasal davranış, bireye bazı ekonomik olanaklar da sağlayabilir. Bu, belirli görevlere gelmek biçiminde olabileceği gibi, temsilcisi olduğu kesimlerin çıkarlarını kollamak biçiminde de

⁷⁷ Metin İŞÇİ, **Sosyal Yapı ve Sosyal Değişme**, İstanbul: Der Yayınları, 2000, ss. 146-147.

⁷⁸ Turan, **a.g.e.**, ss. 88-89.

olabilir. Hatta, iktidar olanaklarını kişisel çıkar amacıyla kullanmak biçiminde de ortaya çıkabilir. Siyasal davranış, aynı zamanda inandığı, doğru bildiği bir davaya ya da toplumuna hizmet fırsatıdır. Tüm bu etkenler, siyasal davranışı özendirirler.⁷⁹

Kişilerin siyasal davranış nedenlerini şu şekilde sıralayabilmemiz mümkündür:

1. Belli bir konuma ve göreve gelmek için,
2. Kendisinin ve yakınlarının beklentilerini gerçekleştirmek için,
3. Kendisinin ve temsilcisi olduğu kesimin çıkarlarını korumak için,
4. Ekonomik olanaklar sağlamak için,
5. Çevre edinebilmek için,
6. Sosyal dayanışma için,
7. Çeşitli psikolojik tatminsizliklerini ikâme etmek için,
8. Toplumda kendine bir yer edinebilmek için,
9. Yabancılaşmak istemediği için,
10. Doğruluğuna inandığı fikirlerini uygulamaya koyma fırsatı bulabilmek için,
11. Siyasal yaşamda yer almak istediği için.

Sosyo-ekonomik etkenler ve psikolojik etkenler birbirini tamamlayıcı bir şekilde siyasal davranış biçimini, yoğunluğunu ve yönünü şekillendirirler. Siyaset olgusu bir boşlukta cereyan etmediği, kurumsal bir çerçevede olduğu için, bu çerçeve ve onun işleyişiyle ilgili değişkenlerin de siyasal davranışı etkilediğini görüyoruz. Son olarak, bu değişkenler dizisini ele alacağız.

1.3. Seçmen Davranışına Etki Eden Siyasal Etmenler

Siyasal davranışı etkileyen etmenler arasında son olarak siyasal sistemin yapısı ve işleyişi ile ilgili etmenlere değinilebilir. Her siyasal sistem siyasal davranış sürecini çeşitli yasalarla düzenler ve bu kurallarla siyasal davranış faaliyetinin sınırlarını belirler. Bu bakımdan, siyasal değişkenlerle siyasal davranış arasındaki

⁷⁹ Kışlalı, **Siyasal Çatışma.....**, s. 188.

ilişkileri sistemin yapısı ve işleyişi bakımından ele alabiliriz. Her siyasal sistem, siyasal sürecin bir kurallar dizisi içerisinde cereyan etmesini öngörür, yasalarla siyasal yaşantıyı düzenler. Sözelimi, her sistemde kimin siyasal sürece dahil olabileceğine, bazı durumlarda, hangi düzeyde katılabileceğine ilişkin belirli kriterler vardır. Oy verme ve seçilme hakkı, çeşitli biçimlerde kısıtlanmıştır. Seçmenlik hakkı belirli bir yaşa erişmeğe bağlıdır. Bazı sistemlerde, buna ek olarak, okur yazarlık, belirli bir süre oy kullanılan yerde oturmuş olmak, vergi ödemek, belirli tür suçlardan mahkum edilmemiş olmak, erkek olmak, bazı meslekleri icra etmemek (askerlik gibi) ve benzeri koşullar aranmaktadır. Seçilmek için ise yaş, eğitim düzeyi gibi bazı özellikler aranmaktadır.⁸⁰

Gelişmiş bir siyasal davranış faaliyeti olarak kabul edilen örgütlemeyi örnek olarak ele alacak olursak, bu konuda bazı ülkeler belirli ideolojiler, ırk, din ve etnik ayrılıklar temelinde siyasal örgütlemeye izin vermemektedirler. Siyasal sistemin işleyişi de siyasal davranışı çeşitli yönlerden etkilemektedir. Örneğin, partiler arası rekabetin yoğun olduğu dönemlerde veya iktidardaki parti yahut partilerin değişmesinin söz konusu olduğu durumlarda, siyasal ilgiyle birlikte siyasal davranışın da arttığı ileri sürülmektedir.⁸¹

1.3.1. Demokrasilerde Seçmen Davranışı

Demokrasilerde, siyasal hayata katılma yönünden, siyasal tercih hürriyeti temel prensiptir. Vatandaş demokrasilerde dilediği siyasal partiye katılmakta, istediği adaya oy vermekte, arzu ettiği gibi düşünmekte serbesttir. Bu özellik demokrasileri otoriter ve totaliter sistemlerden ayırmaktadır.⁸²

Demokratik toplumda eşitlik ilkesi ve egemenliğin topluma dayalı olduğu dikkate alındığında, siyasal sistem değerlerinin önceliği ve üstünlüğü sorununun, otorite ilişkilerindeki eşitlik ve karşıtlığın, baskı ve fizik güç kullanımının, itaat ve kabul unsurlarının demokratik yönetimde açıklanması zorunlu olmaktadır. Her şeyden önce demokrasi ile siyasal davranış arasında kurulan özdeşliğin öncelik ve üstünlük olgularını ortadan kaldırmadığını belirtmek gerekmektedir. Her toplumda, toplumsal amaçların saptanması ve bunları gerçekleştirecek bir örgütlenmenin varlığı

⁸⁰ TURAN, a.g.e., s.89.

⁸¹ Sosyal Bilimler Ansiklopedisi..., s. 423.

⁸² DAVER, a.g.e., s. 213.

zorunludur. Bu zorunluluk birey iradesinden üstün bir iradenin varlığını demokraside de sürdürmekte, kurulan özdeşlik burada da otorite ile birey arasında birebir bir eşitlik anlamını taşımamaktadır.⁸³

Halk tarafından yönetilme formülünde ifadesini bulan klasik demokrasi teorisi, bütün ergin vatandaşların hür ve eşit iradeleriyle toplum yönetimine katılmaları anlayışına dayanır. Ancak, çağdaş demokrasilerde pratiğin bu ideal demokrasi anlayışına tam olarak uygun düştüğünü iddia edebilmek pek mümkün görünmemektedir. Gerçekçi gözlemler, teori ile pratik arasında oldukça geniş bir mesafenin bulunduğunu ortaya koymuştur.⁸⁴

1.3.2. Diktatörlüklerde Seçmen Davranışı

Otoriter rejimlerde ve diktatörlüklerde de demokrasilerden biraz farklı biçimde fakat muhakkak ki siyasal hayata katılma vardır. Siyasal fırsat yapısı yani siyasal otoritenin getireceği sınırlama, zorlama ve teşvikler özellikle diktatörlüklerde siyasal davranış üzerinde rol oynayan belli başlı faktörlerden biridir. Bireye az da olsa siyasal iktidarı etkileyebilme olanakları tanınması ya da yönetimin belirli bir yöndeki siyasal davranışı özendirme ve ödüllendirmesi, siyasal davranışın en azından nicelik olarak artmasını sağlar.⁸⁵

Çağımızda demokratik rejimler gibi diktatörlük sistemlerinde de geniş ölçüde halka dayanma iddiasında ve zorunluluğundadır. Halk unsuru, her iki yönetim sisteminde de temel unsur haline gelmiştir. Bu bakımdan, halkın siyasal hayatta etkin olması olayı ile bugün diktatörlük sistemlerinde de karşılaşmaktayız. Üstelik bu olay yaygın ve yoğun bir biçimde kendini gösterir. Ancak, demokratik devletlerde siyasal davranış ile, totaliter devletlerdeki siyasal davranış arasında önemli farklar bulunmaktadır. Her şeyden önce, bu ikisi arasında bir temel nitelik ve stil farkı bulunduğunu belirtmek gerekir. Demokrasilerde siyasal davranışın kişisel düzeyde veya çeşitli sosyal grupların siyasal dengede temsil edilmesi çerçevesinde kendini göstermesine karşılık, diktatör rejimlerde siyasal davranış toplumsal ölçüde kitlelerin seferber edilmesi aracı olarak ortaya çıkar.⁸⁶

⁸³ UYSAL, a.g.e., s. 113.

⁸⁴ Münci KAPANI, *Politika Bilimine Giriş*, Ankara: Bilgi Yayınevi, 1997, s. 103.

⁸⁵ Esat ÖZ, *Otoriterizm ve Siyaset*, Ankara: Yetkin Yayınları, 1996, s. 32.

⁸⁶ A.g.e., s. 32

Yöneticiler kadrosu tarafından güdümlü olarak düzenlenen bu kitle seferberliğinin başlıca amacı, ideoloji yayma ve ideolojik destek sağlamaktır. Rejim, resmi ideolojinin kitlelere benimsetilmesi ve onlar tarafından desteklenmesi ölçüsünde yeni bir toplum düzeni yaratabilme hedefine ulaşacaktır. Demokrasilerde aşağıda da göreceğimiz üzere, tüm bu siyasal davranış düzeyleri arasında yoğunluk bakımından bir kademelenme, bir hiyerarşiden söz etmek mümkündür. En alt kademede gazete, dergi, radyo ve televizyon yolu ile siyasal olayları izleme dinleyici olarak mitinglere katılma, özel temaslarda siyasal konuları tartışma gibi faaliyetler yer alır. Bunlar, bir deyimle göre, seyirci faaliyeti olarak nitelendirilebilir. Bu kategoriye giren insanlar, bir nevi siyasal haber tüketicisi siyasal sahnenin seyircisidirler. Bunun daha ötesinde, orta kademede, siyasal olaylar ve sorunlar karşısında eyleme geçme söz konusu olur. (Gazetelerde yazı yazmak, radyolarda ve mitinglerde konuşmak, siyasal liderlerle görüşerek onları etkilemeye çalışmak, bir partiye veya adaya para yardımında bulunmak gibi.) Nihayet, siyasal davranışın en ileri kademesi; doğrudan doğruya olayların içine karışarak ve aktif rol alarak girişilen faaliyetleri kapsar. Bir siyasal partide aktif üye olmak veya yöneticilik görevi yapmak, seçimli kamu görevlerinde bulunmak buralara adaylığını koymak, seçim kampanyalarında fiilen çalışmak gibi faaliyetler bu kategori içinde sayılabilir. Ayrıca siyasal davranış yollarından biri olan seçimlerin totaliter sistemlerde önemli bir fonksiyonu olduğunu söylemek mümkün değildir.⁸⁷

Her iki sistemde siyasal davranış modelleri bakımından başka bir önemli fark da, demokratik rejimlerde halkın siyasal karar alma sürecine katılmasıdır. Kapanı'ye göre, yönetilenlerin bu alandaki faaliyetleri, yöneticiler tarafından alınacak kararları etkileme amacına yönelmiştir. Diktatörlüklerde siyasal davranışın başlıca fonksiyonu ise, yöneticilerin kararlarını etkilemek değil, parti politikasının yürütülmesinde halkın aktif bir rol oynamasını sağlamaktır. Başka deyişle, halk kitleleri kararların alınmasına değil, alınmış olan kararların yürütülmesine katılırlar.⁸⁸

⁸⁷ Öz, a.g.e., ss. 32-33

⁸⁸ KAPANI, a.g.e., ss. 105-106.

İKİNCİ BÖLÜM

EĞİTİM DÜZEYİNİN SEÇMEN DAVRANIŞINDAKİ ROLÜ

2.1. Eğitim ve Seçmen Davranışı

Siyasal davranışta eğitim değişkeni, en güçlü sosyal değişkendir. Eğitim, bireylerin siyasal yaşamda etkin olmalarını kolaylaştırır ve siyasal davranışın ön koşullarını hazırlar. Eğitim düzeyinin yüksekliği, bireyin siyasal tercihlerini daha bilinçli olarak yapmasında önemli bir rol oynar ve diğer çevresel değişkenlerin belirleme gücünü azaltır, siyasal içeriklerin kavranmasını, yorumlanmasını ve iletilmesini sağlar.⁸⁹ Eğitim düzeyinin artması, siyasal davranışta bulunmayı uyarıcı yönde etkide bulunur.

Eğitimin, seçmen davranışı üzerindeki etkilerinin en önemli kaynağı siyasal toplumsallaşmadır. Eğitim, siyasal değerlerin aktarılmasında başvurulan bir araç olduğundan ve toplumsallaşma da, bilgi ve değerlerin yeni nesillere aktarılmasını ifade ettiğinden eğitimin, siyasal toplumsallaştırıcı bir rolü olduğunu söyleyebiliriz.

Toplumsallaşma bireyin biyolojik bir varlık olarak dünyaya gelmesinden sonra içinde bulunduğu toplumun özelliklerini, kültürünü, yargılarını ve davranış kurallarını öğrenmeye başlamasıyla ortaya çıkan ve tüm hayatı boyunca devam eden bir süreci ifade etmektedir. Tanım olarak toplumsallaşma;⁹⁰ “toplumsal-siyasal çevre ile birey arasında yaşam boyu süren dolaylı ve doğrudan etkileşim sonucunda, bireyin siyasal sistemle ilgili görüş, davranış, tutum ve değerlerinin gelişmesidir.” Toplumun inançlarını, davranışlarını benimsemek toplumsallaşmayı, siyasal inanç değer ve davranışları benimsemek de siyasal toplumsallaşmayı⁹¹ ifade etmektedir.

İlk olarak ailede başlayan toplumsallaşmada ve bireyin bir kimlik kazanmasında etkili olan önemli bir değişken eğitimidir. Bu nedenle de eğitim ile siyasal davranış ilişkisi bir çok araştırmacı tarafından incelenerek belli kültürlerde genellikle eğitim ve siyasal davranış arasında, bazı durumlarda da bu davranışın

⁸⁹ ÇUKURÇAYIR, a.g.e., s.83.

⁹⁰ Türker ALKAN ve Doğu ERGİL, *Siyaset Psikolojisi Siyasal Toplumsallaşma ve Yabancılaşma*, Ankara: Turhan Kitabevi, 1980, s. 7.

⁹¹ ALKAN, *Siyasal Bilinç ve Toplumsal Değişim*, s. 5.

içerikleri arasında bir ilişki olduğu ileri sürülmüştür.⁹² Eğitimin bireyin siyasal davranışı üzerindeki etkisi iki şekilde ortaya çıkmaktadır. İlk olarak, eğitim siyasal kültürün duygusal ve bilişsel içeriğini bireye aktararak bireyin sahip olduğu inanç ve tutumlarını güçlendirmekte ikinci olarak, eğitim düzeyi yükselen bireylerde siyasal olay ve konuların içeriklerini tüm gerçekleri ile anlayabilme, denetleyebilme ve siyasal yaşamda daha etkin olma duygusunun edinilmesinde etkili olmaktadır.⁹³

Eğitimin siyasal davranış ile olan ilişkisi, özellikle eğitilmiş bir insanın siyasal haberleşme kanallarından daha çok yararlanacağı, siyasal bilgilenme düzeyinin yükselerek siyasal sistemden beklentilerinin çeşitlenerek artacağı, siyasal sistemi etkileme yollarını daha iyi bileceği ve bu konularda kendisini eskiye nazaran daha yeterli göreceği ilişkisinden yola çıkılarak kurulmaktadır.⁹⁴

Eğitimin siyasal davranış üzerindeki etkisi açısından bir çok araştırmacının hem fikir olduğu nokta, eğitim seviyesinin yükselmesi ile siyasal konulardaki bilgilerin artması, çok yönlü görüşler kazanılması, siyasal olayları düşünme, sorgulama ve çözüm önerileri getirebilmede, siyasal becerilerin artmasında, rasyonel davranışlarda bulunabilmede ve son olarak bireye meslek ve statü kazandırmada önemli bir etkiye sahip olduğudur.⁹⁵

Eğitimin siyasal davranış açısından diğer bir önemi de, düşünce özgürlüğü sağlamasıdır. Aksoy'un da belirttiği gibi, "bir toplumda bireylerin büyük bir kısmı öğretim imkanından yoksun ise orada fikir ve düşünce özgürlüğünün ön koşulu mevcut değildir."⁹⁶

Türkiye'de eğitim, gerek dar gerekse geniş anlamda siyasal hakların kullanımını etkilemektedir.⁹⁷ Siyasal haklar içinde özellikle yurttaşlık ve seçmenliğin, eğitim koşulu aranmaksızın tüm vatandaşlara tanınmış temel haklar

⁹² BAYKAL, a.g.e., s. 53.

⁹³ TURAN, a.g.e., s. 49.

⁹⁴ Esat ÖZ, **Türkiye'de Tek Parti Yönetimi ve Siyasal Katılma (1923-1945)**, Gündoğan Yayınları, 1.Baskı, Ankara, Ocak 1992, s.45.

⁹⁵ ALKAN, **Siyasal Bilinç ve Toplumsal Değişim**, s.96.

⁹⁶ Muammer AKSOY, **Türkiye'de İnsan Hakları**, Ankara: AÜ Yayınları, 1970, s. 125.

⁹⁷ Tarık ŞAHİM, **Siyasi Katılım ve Baskı Grupları**, Makro Ltd. Şti. Eğitim Yayınları:6, 1. Baskı, Ankara, Nisan 1994, s. 30.

olmakla birlikte bu hakların etkin bir şekilde kullanılabilmesi belli bir eğitim düzeyini gerektirmektedir.⁹⁸

Eğitim görme imkanına sahip olup da iyi eğitim almış bireyler, siyasal davranışlarında daha etkindirler. Çünkü okul ve eğitim, bireysel ve toplumsal değişime yardımcı bir araç olarak bireyin sosyal ve siyasal açıdan sosyalleşmesini sağlamaktadır.

Eğitim seviyesinin artması ile beraber, bireyin siyasal konulara olan ilgisi artarken, siyasal yaşamda daha etkin rol oynama isteği de artmakta ve sonuçta siyasal davranış düzeyinde de bir artış gözlenmektedir. Bununla birlikte bazı ters yönde bulgulara rastlanmaktadır.⁹⁹ Bu durum eğitimin, siyasal davranış üzerinde belirgin bir etkisi olduğunun ancak bu etkinin niteliğinin tam olarak açığa kavuşmadığının göstergesidir.

Hindistan'da yapılan bir araştırmada seçim çevrelerinin okur-yazarlık oranı ve seçme arasında büyük bir ilişki bulunmuş ancak buna karşın yine Hindistan'da yapılan başka bir araştırma sonucunda ise, eğitimin siyasal davranışın bazı yönlerini (örneğin, siyasete ilgi, siyasal konuları konuşma gibi) olumlu yönde, bazı yönlerini de (örneğin, oy verme, siyasal mitinglere katılma gibi) olumsuz etkilediği saptanmıştır.¹⁰⁰

Eğitimin bireye sunduğu diğer bir imkan da, statü ve meslek sağlamasıdır. Bu yüzden eğitim, meslek ve gelir etkenleriyle birlikte bireyin siyasal davranışının farklı boyutlarına, değişik yoğunluklarda yönelmesine imkan vermektedir.

Bunların dışında eğitim birey üzerinde siyasal davranışı bir yurttaşlık haline dönüştürmesinde, çevresini değiştirebilme becerisi kazandırmada, siyasal konularda daha soyut kavramlarla düşünebilmede ve bireyin grup içinde ve grupla beraber davranabilme alışkanlığı kazandırmada çeşitli işlevlere sahiptir.¹⁰¹

⁹⁸ EROĞLU, **Devlet Yönetimine Katılma Hakkı**, s. 109.

⁹⁹ ERKUL, **a.g.e.**, s. 47.

¹⁰⁰ ÖZBUDUN, **Türkiye'de Sosyalleşme ve Siyasal Katılma**, s. 10.

¹⁰¹ BAYKAL, **a.g.e.**, ss. 61-62.

Her ne kadar eğitim siyasal davranışın tek belirleyicisi olmasa da, en azından oy verme açısından, eğitim düzeyi yüksek olanların, düşük eğitimlilere oranla seçimlere daha bilinçli katılacaklarını¹⁰² söyleyebiliriz.

Sonuç olarak eğitim, siyasal davranışın oy verme ve diğer tüm biçimlerinde tek başına yönlendirici bir etkiye sahip değildir. İnsan sosyal bir varlık olduğu için, sahip olduğu tüm sosyo-ekonomik statü ve özellikleri insanın sosyal ve siyasal tüm davranışları üzerinde etkili olmaktadır. Ancak siyasal davranışlar, siyasal sosyalleşmeyle ilişkili olduğundan, eğitim ilk olarak bireyin siyasal sosyalleşmesinde önemli işlevlere sahip olmaktadır.

2.2. Siyasal Davranış ve Eğitim

Bireyin kendiliğinden bir siyasal davranışta bulunabilmesi, onun günlük yaşamını nasıl biçimlendirdiğine bağlı olarak değişir. Görev duygusu, kişisel ilişkiler, yaşama çevresiyle ilişkileri, aldığı eğitimin sağladığı bilinçli davranışlar, bireyi siyasal davranış için cesaretlendiren niteliklerdir. Eğitimli bir yurttaş, konuşan ve kendi zihinsel kapasitesine güvenerek düşünen insandır. Dışsal etkilerden önemli ölçüde bağımsızdır. Bu nitelik, siyasal davranabilme için temel koşuldur.¹⁰³

Eğitim bireyi yalnızca toplumun varlığını sürdürmesi için gerekli olan bilgilerle donatmak suretiyle etkileyen bir süreç değildir. Toplumda bireyin nasıl davranması gerektiğini belirleyen kurallar eğitim sürecince bireye aktarılır. Birey aile dışında otoriteyle okulda da karşılaşır. Öğretmenler, idareciler, okul müdürü gibi çeşitli aile-dışı otorite görüntüleriyle de birey ilk kez okulda karşılaşır. Otoriteyi içeren konumlarda ne kadar söz söyleyebileceğini, sınıf faaliyetlerine ne ölçüde katılabileceği, kurallara uymadığı zaman ne tür bir yaptırımla karşılaşabileceği hakkındaki ilk izlenimlere çocuk okulda sahip olmaya başlamaktadır. Bu izlenimlerin ilerideki siyasal yaşama etkisi büyük olur. Eğitimin bireyin siyasal tutum ve beklentileri üzerindeki etkilerinin iki şekilde olduğunu söyleyebiliriz;

Birinci etki eğitim sırasında bireyin edinmesi arzu edilen siyasal tutumların eğitim programlarıyla, doğrudan doğruya aktarılmaya çalışılması biçiminde ortaya çıkar.

¹⁰² Nermin A. UNAT, **1965 Seçimlerinin Tahlili**, Ankara: AÜSBF Yayınları, 1965, s. 293.

¹⁰³ ÇUKURÇAYIR, **a.g.e.**, ss. 82-83.

İkinci etkiyse, eğitim gören bireyin siyasal yaşam hakkındaki görüş ve algılamaları değişir. Eğitim düzeyi yükseldikçe bireyin siyasal yaşamı anlama veya kavrama biçiminde değişiklik oluşur ve bunun sonucunda daha fazla siyasal davranış gerçekleşir.¹⁰⁴

Eğitimin siyasal davranış üzerindeki etkilerini ele alırken eğitimin temel unsurlarını irdelemek yerinde olacaktır. Eğitim dediğimiz zaman öncelikle akla gelen ve hayata ilişkin temel donanımların kazanıldığı kurum ailedir. Bireyin eğitimi ailede başlar. Ailenin, bireyi toplumsallaştırma etkisinin olmasının yanı sıra siyasal toplumsallaştırma etkisinin olduğu da açıktır.

Her siyasal sistem yönettiği toplum üyelerine bazı tutumlar, değer yargıları ve davranış kuralları aktarmaya, öğretmeye çalışır. Birçok ülkede eğitimi düzenleyen kurumun eğitim değil de “milli eğitim”le başlayan bir isim taşıması, eğitimin değerlerden arınmış bir bilgi aktarımı olarak algılanmadığını kanıtıyor. Son yıllarda, Türkiye’de iktidara gelen partilerin milli eğitim kadrolarında büyük çapta değişiklik yapmaları da kendi ideolojilerine daha yakın gördükleri kadroları bakanlık örgütüne yön vererek, kabul ettikleri değerleri toplumda yaygınlaştırmak istediklerini göstermektedir. Özetle, örgün eğitim, siyasal toplumsallaştırma sürecinde etkin bir araç olarak görülmektedir.¹⁰⁵

Okul, siyasal toplumsallaştırmada ve siyasal davranış geliştirmede aileden sonra gelen ikinci büyük faktördür. Özellikle eğitimde devlet kontrolü, okulu siyasal düzenin istediği vasıfta yurttaş yetiştirmenin ideal ortamı yapmaktadır. Bununla beraber, okulu yekpare bir faktör olarak görmek de doğru olmaz. Müfredat programı, öğretmen, sınıf içi ortam, müfredat dışı faaliyet ve bilgilenmeler, sınıf arkadaşları siyasal davranışı farklı yönlerde etkileyebilirler.¹⁰⁶

Demokratik bir siyasal düzende bunu doğal karşılamak gerekir. Tek tip yurttaş yetiştirme otoriter veya totaliter sistemlere özgüdür. Dolayısıyla politik endokrinasyon ile yurttaşlık eğitimi arasındaki fark, ikincisinin çoğul siyasallaşma anlayışına dayanmasıdır. Özellikle farklı sosyal kesimlerden gelen öğrenciler, okulda

¹⁰⁴ KALAYCIOĞLU, **Çağdaş Siyasal...**, ss. 166-167.

¹⁰⁵ TURAN, **a.g.e.**, s. 57.

¹⁰⁶ Ali Yaşar SARIBAY ve Süleyman Seyfi ÖĞÜN, **Politik Bilim**, 2. Baskı, İstanbul: Alfa Yayınları, 1999, s. 65.

arkadaş olarak yeni bir etkileşime girerek, ailelerinden aldıkları sosyalleştirici özelliklere yeni bir içerik ve yön kazandırabilirler.¹⁰⁷

Okulların toplumsallaşmaya ve siyasal davranış geliştirmeye hem bilgisel, hem duygusal açıdan katkısı bulunmaktadır. Örneğin, ilkokula giden bir çocuk vatanını sevmek, ulusu için canını vermek gibi inançlarla donatılırken, bir yandan da ülkesinin parlamenter bir sisteme sahip olduğunu, milletvekillerini vatandaşların seçtiğini, yürütme işlevinin başbakan ve bakanlar kurulu tarafından ifa edildiğini öğrenir. Sisteme ilişkin doğru bilgiler edinmesi, onun daha güçlü bir siyasal etkinlik duygusuna sahip olmasını mümkün kılabilir. Eğitim sistemi, bilinçli olarak bir siyasal kültürün aktarıcısı olabileceği gibi, öngörülme eğilimlerin de aktarıcılığını yapabilir.¹⁰⁸

Belli yetenekleri ve becerileri geliştirmeleri, okuma yazma ve bilgi transferi gerçekleştirmeleri yanında, okullar, toplumun kültürü ve geleneklerinin benimsetilmesinde önemli bir yere sahiptir. Okullar, aynı zamanda bu kültürlerin eleştirisel olarak değerlendirilebilmesine ve bu kültürlerin birbirine bağımlı dünyanın birçok inançları arasındaki yerinin anlaşılmasında önemli bir role sahiptir. Eğitim, ülkenin anayasasının ve onun nasıl geliştiğinin anlaşılmasına, vatandaşlığın hak ve yükümlülükleri hakkında pratik bilgilere sahip olunmasına, insan haklarının önemini takdir edilmesine de yol açacaktır. Ancak, demokratik eğitim sadece bilgi kazanılmasını içermez. Aynı zamanda güncel öneme sahip sorunları tartışma, görüş ileri sürebilme, başkalarının görüşlerini dinleme, toplum ve okul hayatını etkileyen ortak kararlara katılma (örneğin, sınıf meclisleri, seçilmiş okul meclisleri vasıtası ile) tecrübelerinin geliştirilmesini de içerir. Bu yeteneklerin kazanılması için uygun yaş ve bilgi alanları ülkelere göre ve ülkelerin eğitim sistemlerine göre farklılık arz eder.¹⁰⁹

Bazı yazarlar, özellikle yüksek öğretim düzeyinde, okulun siyasal davranışları pek etkilemediğini ileri sürmektedirler. Fakat yapılan araştırmaların çok büyük bir kısmı, okulun, özellikle ilköğretim düzeyinde, son derece etkili olduğunu, bir çok

¹⁰⁷ Ali Yaşar SARIBAY ve Süleyman Seyfi ÖĞÜN, **Bir Politik Bilim Perspektifi**, Bursa: Asa Kitabevi, 1998, s. 71.

¹⁰⁸ TURAN, a. g. e., ss.57-58.

¹⁰⁹ David Beetham ve Kevin Boyle, Çev: Vahit Bıçak, **Demokrasinin Temelleri**, Ankara:Liberte Yayınları, 1998, s. 132.

durumlarda bu etkisini yüksek öğretim kurumlarında da göstermeye devam ettiğini ortaya koyuyor. Bu araştırmacılardan pek çoğu, okulun, siyasal düzenle ilgili davranışları, kavramları, bilgi ve inançları vermekte en önemli rolü oynadığı kanısındadırlar.¹¹⁰ Ancak burada siyasal davranışı etkileyen aile, cinsiyet gibi etkenlerin etkisini de unutmamak gerekir.¹¹¹

2.3. Okulun Siyasal Davranış Üzerindeki Etkisi

Öğretmenler, ders kitapları, müfredat, ders dışı ortam, çevresel koşullar, arkadaşlık grupları da siyasal davranış ortaya koymada önemli rol oynarlar. Fakat, bu çalışmalarda, iki önemli değişkenin etkisini, okulun etkileri ile karıştırmamaya özen göstermek gerekiyor. Yaşın ilerlemesi ile çocuğun doğal olarak olgunlaşmasından doğan etkileri, okulun etkisinin dışında gözleyebilmek gerekir. Ayrıca, sınıfsal köken farklılıkları, siyasal toplumsallaşmayı ve siyasal davranış geliştirmeyi değişik yönlerde etkileyebildiği gibi, okulun etkilerine de yön verebilmektedir. Eldeki veriler, eğitimin içeriği ve yöntemi ile, siyasal etkinlik duygusu ve siyasal davranış eğilimi arasında ilişki bulunduğunu göstermektedir. Araştırmalara göre, kişinin öğrenim düzeyi yükseldikçe, siyasal olaylara ilgisi artar, daha fazla siyasal bilgi edinir, siyasal konularda çok yönlü görüşler kazanabilir, daha fazla kişiyle siyasal tartışmalara girer, kendisinin siyasal yönden etkin olabileceğine ilişkin inancı güçlenir, eylemci bir biçimde örgütlenme eğilimi artar, kendisine ve çevresine daha büyük bir güvenle bakabilir. Eğitilen kişi, toplum içindeki etkinliğinin genel olarak yükseldiği kanısını edinir.

Okulda tartışmalara katılanlar, özellikle haksız ve yanlış buldukları kararları protesto edebilenler, görece olarak daha yüksek siyasal etkinlik duygusu ve siyasal davranış sergileme eğilimi edinmektedirler. Fakat bu ilişki ilk bakışta gözüktüğü kadar yalın ve tek yönlü değildir. Siyasal etkinlik duygusu düşük olan kişiler, okulda tartışma ve siyasal davranış sergileme olanağı bulamayanlar değil, bu olanağı bulduğu halde ondan yararlanamayanlardır. Burada çocuğun biçimlenmiş kişiliğinin ve yaratılan otorite yapısının önemli bir rol oynadığı görülmektedir.

¹¹⁰ Türker Alkan ve Doğu Ergil, **Siyaset Psikolojisi**, Ankara: Turhan Kitabevi, 1980, ss. 79-80.

¹¹¹ Ersin Kalaycıoğlu ve Ali Yaşar Sarıbay, **Türkiye’de Siyaset: Süreklilik ve Değişim**, İstanbul: Der Yayınları, 1997, s. 499.

Farklı eğitim düzeylerinde görülen değişik siyasal davranış deneyimleri ve etkinlik duygusu, okulun yarattığı bir koşul olduğu kadar, farklı sınıfsal kökenlerin doğurduğu bir durum da olabilir. Yüksek öğrenim görmüş kişilerle, görmemiş kişiler arasındaki farkın, okul dışı etmenler tarafından saptanması da olasıdır. Yüksek öğrenim görenlerde, siyasal etkinlik duygusu ve siyasal davranış sergileme eğilimi daha güçlü olmakla birlikte, bu olgu ile okulda veya ailede kararlara katılım değişkeni arasında doğrudan bir ilişki görülmemektedir. Bunun anlamı şudur: ailedeki ve okuldaki ortamın etkisi ne olursa olsun, eğitim kendi içinde belirli bir değişimi sağlayabilmektedir.¹¹²

Öğretmen, öğrencilerine toplumdaki insanların birbirleriyle ilişkilerini düzenlemeye yarayacak değerleri veya belli durumlarda nasıl hareket edeceklerini belirten toplumsal ve siyasal kuralları aktarır. Ancak yapılan araştırmalar, öğretmenlerin bu konularda tek ve çok önemli bir etken olmadığını göstermektedir. Öğrenci öğretmene, anne ve babasına veya arkadaşlarına duyduğu türden bir yakınlık hissedecek olursa, onlarla aynı güçte etkilenebilir. Her öğrenci, her dersin öğretmeninden aynı biçimde etkilenmez. Her öğrenci bir çok ders ve öğretmenle karşılaşır ancak siyasal değer ve tutumları bunlardan bir veya nadiren bir kaçından etkilenir. Bu sonuçla, öğretmenle öğrencinin siyasal toplumsallaşması ve siyasal davranışı arasındaki ilişkinin az olduğunu söyleyebiliriz.

Öğretmenin, öğrencinin siyasal toplumsallaşması ve siyasal davranışı üzerindeki etkilerini dört kısımda inceleyebiliriz.

-İlk olarak, öğretmenin bir otorite görüntüsü olarak öğrenciye siyasal tutum aktaran bir kaynak oluşturduğu düşünülebilir. Öğretmen hem otoritenin nasıl davrandığı konusunda öğrenciye fikir verirken, hem de otoritesinden yararlanarak öğrencinin ne tür siyasal değerlere sahip olması gerektiğini öğretmektedir.

-İkinci olarak, öğretmen öğrenciye toplumda nasıl davranması gerektiğiyle ilgili bir dizi kuralı öğretmektedir. Bunlar içinde belki de en önemlilerinden birisi çocuğa, otoriteye itaat etmesi gerektiğinin öğretilmesidir.

¹¹² ALKAN ve ERGİL, a.g.e., ss. 80-91.

-Üçüncü olarak, öğretmen çocuğun eğitimi sırasında, belki hiç farkında olmadan rekabet, başarının önemi, başkalarıyla işbirliğinde bulunma, hakkaniyet gibi bazı değerlerin oluşmasına yardımcı olur.

-Dördüncü olarak, öğretmen ders içi faaliyetlerde öğrencinin etkinliğini sağlayarak öğrencilerin kendilerine olan güvenlerinin artmasını, duygu ve düşüncelerini rahatça ifade edebilmelerini sağlar ve daha sonraki yaşamlarında da toplumsal ve siyasal yaşama rahatça adapte olabilmelerine zemin hazırlar.

Öğretmenin, bir çok eğitim sisteminde öğrenciye bazı siyasal değerleri aşılması, okutmakta olduğu ders programı çerçevesinde zorunludur. Örneğin, yurttaşlık bilgisi, tarih, coğrafya, sosyal bilgiler gibi derslerin müfredatı belirli siyasal tutumların oluşumunu sağlayacak biçimde düzenlenmiştir. Öğretmenin ders sırasında bu değerleri çok yoğun bir biçimde vurgulaması söz konusu değerlerin aktarılmasını kolaylaştırıcı veya hiç üzerinde durmaksızın geçiştirmesi zorlaştırıcı bir etken olabilir. Üstelik her öğretmenin öğrenci üzerinde aynı biçimde etkili olduğunu düşünemeyiz.

Öğrencilerin, ergenlik öncesi çağda anne ve babasının kendine yönelttiği siyasal etkilerle aynı yönde etkileyen öğretmenlerden daha fazla etkilendikleri görülmektedir. Siyasal değerler konusunda anne ve babasıyla, öğretmeninden çelişen siyasal uyarılar alan öğrencinin siyasal toplumsallaşmasının öğretmenden daha az etkilendiği görülmektedir. Üstelik çocuğun içinde bulunduğu arkadaşlık grubu da, okulda kendisine aktarılmaya çalışılan siyasal değerlerle çelişen değerleri vurgulayan bir nitelikteyse öğrencinin öğretmen veya okuldan siyasal değerler edinmesi zorlaşacaktır.

İlkokul çağından itibaren çocuk aile dışında bir otoritenin koyduğu kurallara uymak gerektiğini öğrenmeye başlamaktadır. Bu kurallara uyulmaması halinde ne gibi sonuçların doğacağını öğrenilmesi de böylece başlamıştır. Örneğin, kopya çekmenin yanlış bir davranış olduğu anlatıldıktan sonra bu konuda hiçbir titizlik göstermeyen bir öğretmen, kopya ile sınavda başarılı olan bir öğrenciyi, söz konusu kurala uymamak dolayısıyla ödüllendirmiş olmaktadır. Fırsat bulduğunda öğrenci yine kopya çekmeye çalışacak ve ödüllendirilmeye devam edildiği sürece bu yola başvuracaktır. Daha sonra birey, kurallara ancak otorite tarafından denetlendiği

zaman uyma davranışı gösterebilecektir. Öğretmen toplumsal hizmetlerin oluşması için kural koymak ve bunlara uygun davranışta bulunup bulunmaması konusunda farkında olmadan öğrenciyi etkilemiş olmaktadır. Böylece öğretmen genellikle, kurala uygun davranış ve itaatin önemi konusunda çocuğa en önemli etkiyi yapan aile dışı ilk otorite olmaktadır.¹¹³

Okulun siyasal toplumsallaşmasındaki yerini, yalnızca öğretmenin etkisiyle sınırlandırmak yanlış olur. Derslerin içeriği, öğrencinin o okul nedeniyle karşı karşıya geldiği değişik çevre ve koşullar, okulda oluşan arkadaş grupları, öğretmenin etkisine eklenen ve her zaman aynı yönde olmayan etkiler yaratabilirler. Okulun siyasal toplumsallaşmayı ve siyasal davranış geliştirmeyi sağlayıcı etkisi işte bu etkilerin bir bileşkesi olarak ortaya çıkar. Ailesinden uzakta, küçük yaştan başlayarak yatılı okullarda eğitim gören çocuklar üzerinde, en etkili toplumsallaşma aracı olarak bu ortamın rol oynaması doğaldır.¹¹⁴

Öğrencinin siyasal tutumlarını ve siyasal davranışını etkileyen diğer bir kaynak da müfredattır. Müfredatta öğrencinin siyasal rejim için destekleyici hisler beslemesini sağlayacak anlatım ve değerlere ağırlık verilmesine her siyasal sistem özen gösterir.¹¹⁵

Eğitimin siyasal toplumsallaşmadaki rolünü ve siyasal davranışa etkisini iyi açıklayabilmemiz için, bu sürecin öğelerini incelememizde yarar vardır. Nasıl bir değer sisteminin aktarılmak istendiği, sürecin ilk ögesidir. Dikkat edilirse, ülkemizde belirli dönemlerde müfredat programında nelerin yer alacağı tartışılmıştır.¹¹⁶ Siyasal kültürü yumuşak bir ideoloji biçiminde çocuğa vermesi sebebiyle,¹¹⁷ özellikle tarih, edebiyat, coğrafya ve vatandaşlık bilgisi gibi derslerde hangi kitapların okullarda kullanılacağı merkezi bir denetimden geçmektedir. Öyle anlaşılıyor ki, müfredat kapsamının kişinin siyasal inanç, tutum ve davranışlarını etkileyeceğine inanılmaktadır.¹¹⁸ Burada özellikle vatandaşlık bilgisi dersi konumuz açısından önem taşımaktadır. Bu dersin amacına bakacak olursak; Talim ve Terbiye Kurulu'nun

¹¹³ KALAYCIOĞLU, *Çağdaş Siyasal...*, ss. 167-170.

¹¹⁴ KIŞLALI, *Siyaset Bilimi...*, s. 114.

¹¹⁵ KALAYCIOĞLU, *Çağdaş Siyasal...*, s. 171.

¹¹⁶ TURAN, *a.g.e.*, s. 58.

¹¹⁷ Esat ÇAM, *Siyaset Bilimine Giriş*, 5. Basım, İstanbul: Der Yayınları, 1998, s. 178.

¹¹⁸ TURAN, *a.g.e.*, s. 58.

14.6.1985 gün ve 93 sayılı eğitim ve Öğretim Yüksek Kurulu'nun da 10.7.1985 gün ve 10 sayılı kararlarıyla kabul edilen Vatandaşlık Bilgileri dersi öğretim programının amaçlarından bazıları şunlardır:

“Türkiye Cumhuriyeti Anayasası'nın genel esaslarını ve temel ilkelerini kavratmak suretiyle öğrencilerde, Anayasamızda ifadesini bulan hürriyetçi demokrasiye, Atatürk milliyetçiliğine içten bağlılık ve devlet otoritesine saygı duygusu uyandırmak.”

“Demokratik zihniyetin hakim olduğu bir atmosfer içinde kendi kendilerini yönetmelerine, okul içinde ve dışında sorumluluk yüklenmelerine imkân ve fırsat sağlayarak öğrencilerin demokrasiyi bizzat yaşayan, uygulayan kişiler olarak yetişmesini sağlamak”.

Vatandaşlık Bilgileri dersi “bilgi kazandırıcı bir ders olmaktan çok, öğrencilere belli düşünce ve davranışları kazandırmayı amaçlayan bir derstir. Öğrencinin bir hukuk kuralını ezberlemesi yerine sosyal ilişkilerinde adil davranabilmesi; ahlâk kurallarını saymak yerine dürüst olabilmesi esastır. Kısaca, öğretmen, öğrencileri daha okulda iken milli ödevlerini bir yandan öğrenmeye, bir yandan da yapmaya alıştırmalıdır.”

Demokratik ülkelerde öğrencilere demokratik bir kişilik kazandırabilmek ve bu kişiliklerini davranışlarına yansıtılabilmelerini sağlamak için sınıf ve okul içi faaliyetlerinden elden geldiğince yararlanılması, öğrencilerin özellikle sınıf ve eğitici kol temsilciliklerine aday olmada, seçme ve seçilme faaliyetlerinde, çeşitli iş ve kolektif çalışmalarda kabuğuna çekilme yerine inisiyatifini kullanma gibi konularda cesaretlendirilmeleri gerektiği vurgulanmakta, böylece demokratik, katılımcı bir kişilik kazanmaları, edilgen değil etken yurttaş kimliğiyle yetiştirilmeleri amaçlanmaktadır.¹¹⁹

Turan, salt müfredat kapsamında yapılan değişmelerin, öğrencilerin değer sistemlerinde ani ve önemli değişmelere yol açacağını beklemememiz gerektiğini ifade etmektedir.¹²⁰

¹¹⁹ Mesut GÜLMEZ, **İnsan Hakları ve Demokrasi Eğitimi**, Ankara: TODAİE, 1994, ss. 66-67.

¹²⁰ TURAN, a.g.e., s. 58.

Müfredat programı içerisindeki siyasal sistem hakkındaki inanç, bilgi ve değerlerin öğrenci üzerinde önemli bir etkide bulunabilmesi için, aile, arkadaşlık grubu gibi okul dışı toplumsallaşma etkenleriyle aynı yönde etkili olan değer ve inançları içermesi gerekir. Eğer bunlar arasında çelişkiler varsa müfredat programlarında vurgulanan siyasal inanç ve değerlerin öğrenci üzerinde hiçbir etkiye sahip olamadığı bazı araştırmalarda göze çarpmaktadır.

Ancak, müfredat programlarında vurgulanan siyasal değerlerle diğer siyasal toplumsallaşma kaynaklarından gelen etkiler birbirini tamamlar nitelikteyse müfredat programının etkisi fazla çarpıcı olmamakla birlikte, söz konusu değerleri kuvvetlendirici bir niteliğe sahiptir. Daha önce bu değerleri benimsemiş olan öğrenci üzerinde müfredat programının çok büyük bir etki uyandırmadığı gözlemlenmiştir. Daha önce müfredat programındaki siyasal değerlerden hiç haberi olmayan bir kitle ilk kez bu değerlerle karşılaştığında, siyasal bilgi, siyasal etkinlik duygusu, siyasal katılma, siyasal yabancılaşma gibi duygu ve davranışlarda değişikliklere rastlanmaktadır. Bu tür bir etkinin oluşabilmesi için öğrencinin ders öncesi söz konusu siyasal değer ve tutumlar konusunda hiçbir olumlu veya olumsuz beklentisinin olmaması gerekir.¹²¹

Bununla birlikte, eğitim yoluyla aktarılacak değerler öğreticilerin süzgecinden geçmekte; bu sırada yeniden yorumlanmakta, sapmakta, vurgusu değişmektedir. Ayrıca, öğreticiler müfredatta öngörülmeven fakat kendilerinin yeğledikleri değerlerin aktarıcılığını yapabilmekte, gerek ders içinde, gerek ders dışında öğrencilerle etkileşimde bulunabilmektedirler. Şüphesiz, okul döneminin süresi, okulun çevre ile ilişkileri ve etkileşmesi, öğretim kadrosunun niteliği, rol algıları, örgün eğitimin siyasal toplumsallaşmadaki ve siyasal davranışa etkisini belirleyeceklerdir.¹²²

Bütün bu etkenlerin yanı sıra ders kitapları yerine göre çok etkin olabilmektedir. Bu etkinlik Alkan'a göre bazı koşullara bağlıdır. Bunlar;

1) Orta sınıftan ve eğitilmiş ailelerden gelen çocuklar, hem aileleri okuldan daha güçlü bir toplumsallaştırma etmeni olduğu için, hem de ders kitaplarındaki

¹²¹ KALAYCIOĞLU, *Çağdaş Siyasal.....*, s. 171.

¹²² TURAN, *a.g.e.*, s. 58.

bilgilerin daha önce ailelerinden almış olabileceklerinden, ders kitaplarından önemli bir ölçüde etkilenmeyebiliyorlar.

2) Bunun tersine, alt sınıftan ve eğitilmemiş ana-babalardan gelen çocuklar geniş ölçüde ders kitaplarının etkisi altında kalırlar.

3) Vatandaşlık Bilgisi gibi dersler, genellikle, benzer bilgiler verdiklerinden, eğitim yılları ilerledikçe etkileri azalır. Öğrenciler, bu kitapların etkinliği yönünden bir doyum noktasına erişir. Bundan sonra alacakları dersler önemli davranış, bilgi veya siyasal davranış değişikliği meydana getirmez. Unutulmamalıdır ki, aynı bilgiyi yineleyen dersler, bir doyum yarattığı için etkileri gittikçe azalır.

4) Ders kitaplarının, farklı toplumsal sınıflardan gelenler üzerinde etki dereceleri farklı olabileceği gibi, yaratacağı etkilerin niteliği de farklı olabilir.

Etkili olabildikleri durumlarda, ders kitaplarının etkileri şöyle belirtilebilir: Siyasal etkinlik duygusunu, siyasal bilgiyi, siyasal ilgiyi, kitle iletişim araçlarına olan ilgiyi arttırır, kişileri siyasal alanda daha etkin ve siyasal hoşgörülü yapar.

Ders kitapları, farklı toplumsal sınıflardan gelen çocuklar üzerinde, sadece etkilerinin derecesi olarak değil, niteliği olarak da değişik izler bırakabiliyor. Batı Avrupa ve Amerika Birleşik Devletleri'nde, ders kitapları üzerinde yapılan içerik analizlerinde; toplumsal sınıf, ırk, ulus, din ve kültür temeline dayanan ön yargılı bilgilerin yer aldığı konuların öğrencilere yanlış veya eksik öğretildiği görüldü. Uluslararası kuruluşlar, bölgesel konferanslar, ikili ilişkiler yoluyla, ders kitaplarındaki ön yargıları değiştirmek için süregelen çabalar vardır.¹²³

Şu ana kadar saymış olduğumuz etki kaynaklarının yanı sıra sınıf ve okul içi törenler (bayrak töreni, and içme töreni, önemli ulusal günlerde yapılan törenler, ve okulda bulunan ulusal kahramanların resim, söylev veya özlü sözlerine kadar her türlü öge tören kavramı içerisine girebilir) bireyde bir ortak bilinç yaratma veya ulus olarak farklı ve üstün olan bir bütünün parçası olduğu hissini uyandırmak konusunda önemli bir etki yaratır. Dolayısıyla hem sınıf, hem de okul ortamında yapılan törenler siyasal değer ve inançların yaratılması ve yeni kuşaklara aktarılması için sık

¹²³ ALKAN ve ERGİL, a.g.e., ss. 99-112.

başvurulan yöntemlerden birisini oluşturur.¹²⁴ Bu nedenden dolayı, öğrencilerin bu törenlere katılmasına büyük önem verilmektedir.

Okulun ders dışı ortamını iki kategori içinde görebiliriz. Birincisi, okul tarafından yaratılan ve siyasal toplumsallaşmayı amaçlayan ortamdır. Törenler, resimler, bayraklar, anlar bu çerçevede ele alınabilir. Diğeri okulda bulunan kişiler arasında doğan gruplaşmalar ve etkileşimler sonucunda ortaya çıkan ortamdır. Bu iki ders dışı ortam birbirini destekleyebileceği gibi, birbiriyle ilintisiz, hatta ters yönelimli de olabilir.

Kahramanlık şarkıları, marşlar, tarihsel olayların ve devlet büyüklerinin resimleri, büst ve heykeller, kültürel eylemler, her gün veya haftada bir yinelenen ulusal marşlar ve anlar okulun bilinçli girişimi ile oluşan siyasallaşma ortamıdır. Küçük çocuklar genellikle bu olup bitenlerin anlamını ayrıntıları ile bilemeyebilirler.¹²⁵

Okul içinde yürütülen ders dışı faaliyetlerin çeşitliliği ve bunlara okul yönetimi, veliler, öğretmenler ve dolayısıyla öğrencilerin attığı değer ve onlara dahil olmayı olumlu veya olumsuz bir gözle görme durumlarına göre tekil bir öğrencinin başkalarıyla birlikte yapılan bir faaliyete katılabilmesi teşvik edilecek bir temelin ilkökul ve ortaöğrenim yıllarında atılmasını sağlayacaktır. Siyasal yaşama dahil olmayı doğrudan doğruya etkileyebilecek olan müfredat dışı bir faaliyet türü öğrenci dernek ve kuruluşlarında gösterilen faaliyettir. Bu görevleri yürütmek, okul sonrası yaşamda benzer siyasal roller oynamayı kolaylaştırabilecek niteliktedir.

Okul ortamının veya çevresinin bir diğer unsuru olan arkadaşlık grubu da, bu ortamın siyasal toplumsallaşma ve siyasal davranış üzerindeki etkilerini yoğunlaştırıcı bir diğer unsuru oluşturduklarına da değinmekte yarar vardır. Okul çevresinin öğrencinin siyasal tutum, inanç ve değerleri üzerindeki etkileri, onun diğer siyasal toplumsallaşma kaynaklarından soyutlanması ölçüsünde artacaktır. Birey yatılı bir okulda ailesinden uzakta eğitim görmekteyse, onların sürekli etkilerinden uzaklaşmış olacak demektir. Ailenin yerine arkadaşlık grubu, öğretmen, okul müdürü gibi unsurlar siyasal toplumsallaşmada daha önemli roller oynamaya başlayacaktır.

¹²⁴ KALYICIOĞLU, *Çağdaş Siyasal...*, ss. 171-172.

¹²⁵ ALKAN ve ERGİL, *a.g.e.*, s. 93.

Bu etkilerin önemi yatılı öğretime başladığında yaşı ne derece küçükse o derece artacaktır. Bireyin siyasal tutumlarını geliştirmek konusunda okul çevresinin çeşitli öğelerinden kaynaklanan ve önemli boyutlara erişen etkilerin varlığına işaret etmiş bulunuyoruz. Bu etkilerin her zaman ve her öğrenci üzerinde aynı önem ve yönde olmadığını araştırmalar göstermektedir. Aile ve arkadaşlık grubundan kaynaklanan etkilerle okul çevresinden kaynaklanan etkilerin birbirini tamamlaması, öğrencinin, siyasal toplumsallaşması sürecinde okulun ve eğitimin daha büyük bir etki yarattığı kısmen saptanmış bulunmaktadır. Okul çevresini oluşturan öğelerin öğrenci üzerindeki etkileri incelendiğinde hangisinin daha büyük öneme sahip olduğu konusunda hiçbir genelleme yapabilmek mümkün değildir. Bir öğrenci için bir öğretmen, bir diğeri için bir ders ve onun öğretmeni daha önemli siyasal değer oluşturma kaynağı veya siyasal davranış oluşturmalarını sağlayıcı unsur olabilir. Ancak her öğrencinin, okul çevresinin siyasal toplumsallaşmayı sağlayan çeşitli kaynakların birinden veya birkaçından birden eğitim sürecinin bir aşamasında etkilenebilmesi olasılığı da oldukça yüksektir.

Okulda öğrenciye aktarılanla okul dışında öğrencinin maruz kaldığı siyasal uyarıların pekişmesi halinde eğitimin siyasal toplumsallaşmayı belirlemede önemli bir rol oynamaya başladığı görülmektedir. Aksi takdirde, eğitim güçlü bir siyasal toplumsallaşma ve siyasal davranış kaynağı olma özelliğini kolaylıkla yitirebilmektedir.¹²⁶

2.4. Siyasal Toplumsallaşma ve Eğitim

Toplumsallaşma, belirli toplumsal durumların deneyimi ve bilgisi aracılığıyla insan davranışının biçimlendirilmesi: bireylerin kendi davranışlarına ilişkin olarak başkalarının beklentilerinden haberdar oldukları; bir toplumsal grubun veya toplumun normlarını, törelerini, değerlerini ve inançlarını edindikleri; ve bir toplumsal grubun veya toplumun kültürünün aktarıldığı süreç olarak tanımlanır. Bu anlamda, toplumsallaşma, eğitimle eş anlamlıdır; hem öğretmeyi, hem öğrenmeyi kapsayan bir süreçtir. Toplumsallaşma, toplumsal ilişkiler ağının bütünü içerisinde yer alan çok karmaşık bir süreçtir.

¹²⁶ KALAYCIOĞLU, *Çağdaş Siyasal...*, ss. 171-174.

Siyasal toplumsallaşma, genel toplumsallaşma olgusunun ayrılmaz parçasıdır; toplumsallaşmanın özel bir biçimidir. Siyasal toplumsallaşma, bireylerin siyasal yönelimlerini, tutumlarını ve davranışlarını edinmelerini sağlayan süreçtir. Siyasal toplumsallaşma süreci yoluyla bireyler, belli bir toplumsal grubun veya topluluğun siyasal değerlerini, inançlarını ve davranış kodlarını edinirler ve o toplumsal grubun veya topluluğun siyasal yapılarıyla bütünleşirler. Bu geniş anlamında, siyasal toplumsallaşma, siyasal eğitimle eş anlamlıdır.¹²⁷

Topluma belirli amaçlar doğrultusunda bilgi, tutum ve davranış kazandırma faaliyeti olan eğitim toplumu biçimlendiren etmenlerin en önemlilerinden biridir. Planlı ve bilinçli bir yönlendirmeye uygun olması nedeniyle o, siyasal iktidarların, yöneticilerin ve ideolojilerin hedeflerine ulaşmada kullandıkları oldukça elverişli bir araç olmuştur. Bu nedenle toplumdaki mevcut otorite, gerek kendi meşruiyetini güçlendirmek, gerekse topluma kazandırmak istediği yapılanmaya göre eğitim ve onun içeriğiyle yakından ilgilenir.

Eğitim kurumu, siyasal rejimlerin kendi varlığını devam ettirmesi için kullandıkları araçların en önde gelenidir.¹²⁸

2.5. Eğitim Düzeyinin Seçmen Davranışındaki Rolü

Eğitim ve seçmen ilişkisine baktığımız zaman, eğitim düzeyinin yükselmesi ile siyasal davranışların yoğunlaşmasını beklememiz için haklı nedenler bulunmaktadır. Daha önce de değindiğimiz gibi, eğitim siyasal değerlerin aktarılmasında başvurulan en önemli araçlardan biridir. Toplumsallaşma hem bilgi, hem de değer yargılarının aktarımı ile ilgili olduğundan, eğitim gören bir kimse siyasal davranış ortaya koymanın istenilen bir davranış olduğuna inanabilir, siyasal sistem hakkında daha çok bilgiye sahip olabilir, dolayısıyla da, siyasal faaliyetlerde bulunmak için kendini daha yetenekli ya da hazırlıklı hissedebilir.

Eğitimin siyasal tercihi ve yönünü nasıl etkileyeceğini saptamamız için, bir yandan eğitimin aktardığı siyasal değerlerin niteliğini, diğer yandan başka kurumlar

¹²⁷ İsmail KAPLAN, **Türkiye’de Milli Eğitim İdeolojisi ve Siyasal Toplumsallaşma Üzerindeki Etkisi**, İstanbul: İletişim Yayınları, 1999, s. 11.

¹²⁸ Şaban SİTEMBÖLÜKBAŞI, **Parti Seçmenlerinin Siyasal Yönelimlerine Etki Eden Sosyoekonomik Faktörler**, Ankara: Nobel Yayın Dağıtım, 2001, ss. 28-29.

¹²⁹ TURAN, a.g.e., ss. 77-81.

yoluyla aktarılan değere uyumunu incelememiz gerekir. Bir çok demokratik toplumda eğitim, eşitlik ve hoşgörülü olma gibi genel sistemle ilgili değerlerin yaygınlaşması, benimsenmesi işlevini yüklenmiştir. Bu durumda daha fazla eğitim görmüş kişilerin sistem hakkında daha çok bilgiye sahip olmalarını, sistemin kurallarına daha çok bağlılık göstermelerini bekleyebiliriz. Nitekim, A.B.D.'nde yapılmış bir araştırma, eğitim düzeyinin yükselmesiyle birlikte, kişilerin bireysel özgürlüklere daha saygılı, ırkçılıktan ve ayrımcılıktan daha uzak olduğunu gösteriyor.¹²⁹

Eğitimle siyasal davranış arasında en açık ilişki onun siyasal davranış ortaya koyma eğilimini arttırmasıdır. Hatta öyle ki bazı araştırmalar, eğitimin diğer sosyo-ekonomik değişkenlere göre siyasal katılma üzerinde en fazla etki eden değişken olduğunu bulmuşlardır.¹³⁰

Eğitim kurumları özellikle çevreden derin bir şekilde ayrıldıklarında, yani içinde buldukları toplumun diğer temel kurumlarından soyutlandıkları ölçüde, siyasal katılmayı etkileyen tutum ve yönelimleri belirlemekteki önemleri de artmaktadır. Çeşitli tür eğitim kurumlarının siyasal katılmanın diğer kaynaklarını yaratmaktaki rolleri ne olursa olsun, en az altı nedenden dolayı eğitim kurumlarına devam etmek dolayısıyla bireyin siyasal yaşama katılmasının daha sık ve yoğun bir hal alması beklenebilir.¹³¹

Eğitimin siyasal davranışa ilişkin birçok işlevi vardır. Birinci olarak, eğitim düzeyi arttıkça, birey için siyasal davranışını ortaya koyma bir yurttaşlık görevine dönüşür.¹³² Yapılan hemen her araştırma göstermiştir ki, eğitime sahip olanlar, olmayanlara oranla siyasal yaşama katılma konusunda daha derin bir görev duygusu geliştirmektedirler. Bu anlamda, daha fazla eğitim görenler için siyasal katılma adeta bir yurttaşlık görevidir veya yurttaşlık rolünün ayrılmaz bir parçası olmaktadır.

İkinci olarak eğitim, bireye çevresini değiştirme becerisi kazandırır. Böylece, birey çıkar için toplumun kendisine tanıdığı olanakları, sahip olduğu siyasal kaynakları seferber ederek değerlendirebileceğini ve hatta bunu nasıl yapabileceğini, eğitim kurumlarına devam ederken öğrenebilecektir. Birey siyasal kaynakları nasıl

¹³⁰ SİTEMBÖLÜKBAŞI, **a.g.e.**, s. 36.

¹³¹ KALAYCIOĞLU, **Karşılaştırmalı Siyasal...**, s. 26.

¹³² ÇUKURÇAYIR, **a.g.e.**, s. 83.

değerlendirebileceğini ayrıntılı bir şekilde öğrenmese bile, siyasal kaynakların kullanılarak siyasal sistemden istemlerde bulunulabileceği inancını edinebilecektir.

Üçüncü bir etki ise eğitimin sağladığı kaynaklarla ilgilidir. Eğitimin birey açısından yarattığı en önemli sonuç, belki de, ona sağlamış olduğu gelir ve toplumsal statüdür.¹³³ Eğitim ve özellikle de yüksek öğretim, bireylerin toplumsal tabakalaşmanın yukarı katlarına doğru yükselmesi için kullanılan araçlardan biri olduğu için, Türkiye’de de geleceğe ilişkin beklentilerle birlikte, üniversite eğitimi isteğinin arttığı gözlenmektedir.¹³⁴ Özellikle, eğitim ile gelir arasında yakın bir ilişkinin bulunduğu gözlenmiştir. Eğitim, yaratmış olduğu gelir etkisiyle, ona sahip olanların toplumda daha güçlü mevkilere varmalarını ve en azından, bu durumlarını korumak için siyasal yaşamda daha etkin bir rol oynamalarını sağlayabilecek bir kaynaktır.¹³⁵ Örneğin yapılan araştırmalarda, eğitim ve gelir seviyesi ile meslek statüsü yüksek olan insanların, diğerlerine göre, tartışmaya girme, bürokrasiyle temas etme, kampanya faaliyetlerine ve örgütlere katılma eylemlerine daha çok katıldığı tespit edilmiştir.¹³⁶ Bununla birlikte, eğitim düzeyinin de büyük ölçüde gelir düzeyine bağımlı olduğunu unutmamak gerekir. Alt gelir grupları aynı zamanda düşük bir eğitim düzeyinde bulduklarından, onların siyasete ilgisizliklerinin bu iki etkenin ortak ürünü olduğunu söyleyebiliriz.¹³⁷

Dördüncü olarak, eğitim bireyin soyut ve genel kavramlarla düşünmesini kolaylaştırır. Eğitimin en önemli niteliklerinden birisi de bireyin soyut ve genel kavramları düşünce faaliyeti sırasında kullanılmasını kolaylaştırmasıdır. Karmaşık toplumların bireyden uzak unsuru olan bürokrasiyle haberleşme, yazılı olarak kendisini daha kolay ifade edebilenler, kendi çıkar ve dileklerini açıkça belirtebilecek şekilde soyut düşünebilenler için daha büyük bir kolaylık ve etkinlikle başarılabılır.¹³⁸ Eğitimin, kişilerin siyasal olaylarla ilgili bilgi edinmelerini, o bilgileri yorumlamalarını, kendi toplumsal durumları ve sorunlarıyla bağlantısını kurmalarını

¹³³ KALAYCIOĞLU, *Karşılaştırmalı Siyasal...*, ss. 26-27.

¹³⁴ Emre KONGAR, *21. Yüzyılda Türkiye*, 23. Basım, İstanbul:Remzi Kitabevi, 1999, s. 534.

¹³⁵ KALAYCIOĞLU, *Karşılaştırmalı Siyasal...*, s. 27.

¹³⁶ ÖZ, *a.g.e.*, s. 31.

¹³⁷ KIŞLALI, *Siyasal Çatışma...*, s. 187.

¹³⁸ KALAYCIOĞLU, *Karşılaştırmalı Siyasal...*, s. 27.

kolaylaştırdığı ölçüde siyasal davranış ortaya koyma eğilimlerini arttırması doğaldır.¹³⁹

Beşinci olarak, eğitilmiş bireylerin çevreleriyle ve dış dünyayla ilgili bilgileri, onlara kozmopolit yaşam alanlarıyla daha kolay iletişim kurma olanağı sağlar.¹⁴⁰ Eğitilmiş bir insan siyasal haberleşme kanallarından daha çok yararlanır ve dolayısıyla siyasal bilgilenme düzeyi yüksektir. Siyasal sistemden beklentileri artar ve çeşitlenir, siyasal sistemi etkileme yollarını daha iyi bilir ve böylece siyasal organları etkilemede kendini daha yeterli görür.¹⁴¹

Son olarak, eğitilmiş birey bir grup içerisinde davranma alışkanlığı kazanır. Yalnız bir sınıfın ya da grubun üyeleriyle değil, birçok grubun üyeleriyle iletişime geçebilir.¹⁴² Eğitilmiş kişiler, eğitime sahip olmayanlara oranla farklı bir toplumsal ortamın üyeleri olmaları bakımından birbirlerinden ayrılırlar. Eğitilmiş birey çevresinden daha fazla haberdar olan, daha nüfuzlu bir etkileşim açısından etkilenmekte olan kişilerle ilişki içindedir. Bu ilişkiler merkezi hükümet ve idare ile kurulabilecek ilişkilerde kolayca kullanılabilir niteliktedir. Ayrıca, eğitim kurumlarında kurulmuş ilişkiler okul sonrası yaşamda da bireylerin hükümete bağlı idari kadrolarla ilişki kurmasını kolaylaştırabilen unsurlardır. Örneğin Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi'nden ve öncesinde de Galatasaray Lisesi'nden mezun olmak hükümet ve idare ile olan ilişkileri kolaylaştırıcı bireysel niteliklerdendir. Hemen her toplumda ulusal düzeyde görev yapan bürokratların tamamı üniversite mezunlardır. Eğitim düzeyi düşük olan bir bireyin belirli bir konudaki şikayetlerini hangi mercie ve ne biçimde yaparsa en etkin sonucu alabileceği hakkında yeterli bir fikri dahi olmayabilir. Bu koşullarda kendi çıkarlarını savunacağına inandığı ve siyasal etkinliğe sahip bir aracının yardımına başvurmaya çalışması doğaldır. Nihayet eğitim sırasında öğrencinin ders ve ders dışı okul faaliyetleri dolayısıyla bir grup içinde hareket etmeye zorlanması söz konusudur. Birey sadece bir okula, bir sınıfa devam etmez, aynı zamanda bir arkadaş grubuna da üye olur. Bu tür arkadaş gruplarını oluşturan öğrencilerin mensup oldukları toplumsal sınıflar birbirlerinden farklı olduğunda toplumsal statüsü yüksek olan

¹³⁹ KIŞLALI, *Siyasal Çatışma...*, s. 187.

¹⁴⁰ ÇUKURÇAYIR, *a.g.e.*, s. 84.

¹⁴¹ ÖZ, *a.g.e.*, s. 31.

¹⁴² ÇUKURÇAYIR, *a.g.e.*, s. 84.

sınıfların siyasal değer ve yönelimlerinin grupta egemen olduğu görülmektedir. Hem arkadaş gruplarının hem de eğitim kurumunun öğrenciyi okul içi çeşitli faaliyetlere katılmaya teşvik etmesi veya zorlaması da bireyi yakın çevresi içinde başkalarıyla ilişki kurma, ortak hareket edebilme, grup halindeki insanlara hitap edebilme gibi beceriler kazandırmakta etken olabilecektir.

Özetle, eğitim toplumsal statüyü yükseltmek, bireye örgütsel ve siyasal faaliyet için geçerli olabilecek beceri ve kaynak temin etmek ve soyut düşünmek, karmaşık siyasal ilişkiler düzenini algılayıp anlayabilecek bilimsel beceri temin etmek yoluyla olduğu gibi, bireyde bir yurttaşlık duygusu uyatarak ve siyasal kararlara etkide bulunmak eğilimi yaratmak dolayısıyla da siyasal katılma üzerinde etkili olabilmektedir.¹⁴³

Siyasal davranış ile eğitim arasındaki ilişki zihinsel, duygusal ve değerlendirme ile ilgili etkileşimin bir sonucudur. Bilgi içeriği, aynı iki eğitim programının farklı siyasal kültürler içinde farklı davranış biçimine götürmesi mümkündür. Bu noktada, eğitim seviyesinin yükselmesi ile siyasal davranış arasında otomatik bir ilişki kurmak bizi yanıltabilir. Bu açıdan önemli olan sadece eğitim değil aynı zamanda eğitimin içeriğidir. Ayrıca daha önce de belirttiğimiz gibi eğitim ile siyasal davranış arasındaki ilişkiyi incelerken gelir, meslek gibi diğer sosyal statü unsurları ile birlikte ele almamız gerekir.

Eğitim ile siyasal davranış arasında olumlu bir bağlantının varlığı yani bir kimsenin eğitim seviyesinin artışı ile birlikte siyasal davranış ortaya koyma seviyesinin de artacağı, değişik ülkelerde yapılmış bir çok araştırmada güvenilir bir şekilde belgelenmiştir. Her kademedeki eğitim artışı kendisini siyasal davranış ortaya koyma oranındaki bir artış ile hissettirmektedir. Bununla beraber asıl önemli değişmeyi yaratanın yüksek eğitim olduğu görülmektedir. Bir çok siyaset bilimci eğitimin siyasal davranışa yön veren sosyo-ekonomik etkenlerin en kuvvetlisi olduğu görüşündedir. Üzerinde durulması gereken bir nokta da eğitimin siyasal davranış üzerindeki farklılaştırıcı etkisinin siyasal parti tipolojisine göre de değişme göstermesidir. Mevcut siyasal partilerin toplumdaki sosyo-ekonomik gruplaşmalara dayanma derecesine bağlı olarak, seçmenlerin eğitim seviyesi onların siyasal

¹⁴³ KALAYCIOĞLU, *Karşılaştırmalı Siyasal...*, ss. 27-29.

davranışlarını etkilemekte veya etkilememektedir. Eğer partilerin sosyal kompozisyonu sınıfsal bir nitelik taşıyorsa, eğitimin siyasal davranış olgusunda farklılaşma yapma gücü azalmaktadır. Parti sisteminin sınıf ayırımına dayandığı Norveç'te, kitle partilerinin hakim olduğu Amerika'ya nazaran, eğitimin siyasal davranış üzerindeki etkisi daha az önem taşımaktadır. Eğitim seviyesi düşük kimseler, kendilerine göre bir partinin mevcut olması halinde siyasal hayata daha aktif bir şekilde katılmaktadırlar. Buna karşılık doğrudan doğruya düşük eğitimli alt sınıflara hitap eden partilerin yokluğu halinde yüksek eğitimli yukarı sınıflar bütün siyasal partilere sahip çıkmakta ve eğitim seviyesi düşük kimseler nispi olarak siyaset dışına itilmektedir. Ayrıca, partilerin siyasal sorunları toplayıcı ve basit alternatiflere indirici fonksiyonunun işlememesi halinde, eğitim seviyesi düşük kimseler için seçim yapmanın gerektireceği entelektüel gayret onları böyle bir işe kalkışmaktan alıkoyacak kadar yüksek olabilir.¹⁴⁴

Eğitim bireyin siyasal yaşama olan ilgisini ve siyasal etkinlik duygusunu arttıracak etkilerde de bulunmaktadır. Eğitim bireyde siyasal sistemden etkilendiği konusunda bir inanç doğurabildiği ölçüde hükümet ve idarenin tasarruflarını yakından izlemesini de sağlamaya yardım edebilecektir. Bu ise genellikle kitle iletişim araçlarının düzenli olarak izlenmesi ile mümkündür. Dolayısıyla, eğitim hem kitle iletişim araçlarının düzenli olarak izlenmesini, hem de siyasal olaylara ilgi duyulmasını sağlayabilecektir.

Birey aynı zamanda gerek ders programı, gerek sağladığı siyasal ilgi ve etkinlik duyguları dolayısıyla siyasal sistem hakkında bilgi sahibi olmaya teşvik edilmiş olacaktır.

Eğitimin, kişilerin siyasal olaylarla ilgili bilgi edinmelerini, o bilgileri yorumlamalarını, kendi toplumsal durumları ve sorunlarıyla bağlantı kurmalarını kolaylaştırdığı ölçüde siyasal davranış gösterme eğilimlerini arttırması doğaldır.¹⁴⁵ Konuyla ilgili olarak aşağıdaki tabloda eğitim değişkeni ile siyasal tercihler çapraz ilişkilendirilmiştir.

¹⁴⁴ BAYKAL, a.g.e., ss. 54-58.

¹⁴⁵ Nevzat GÜLDİKEN, **Toplumbilim Boyutuyla Siyasal Katılım**, Sivas: Dilek Ofset Matbaacılık, 1996, ss. 89-90

Tablo 1. 1991 Seçimlerinde Eğitim Seviyesine Göre Siyasal Tercihler

SİYASAL TERCİHLER (1991 Genel Seçimi)					
Eğitim Seviyesi	(Dyp-Anap) Merkez Sağ	(Dsp-Shp) Merkez Sol	(Rp) Dinci Sağ	(Mhp-Bbp-Hep) Aşırı Milliyetçi Partiler	Toplam
İlkokul	107 % 37.0	61 % 32.2	125 % 43.8	24 % 34.7	317 % 38.1
Ortaokul	61 % 21.1	23 % 12.1	43 % 15.0	12 % 17.3	139 % 16.7
Lise Ve Dengi	86 % 29.7	67 % 35.4	97 % 34.0	22 % 31.8	272 % 32.6
Yüksekokul	35 % 12.1	38 % 20.1	20 % 7.0	11 % 15.9	104 % 12.5
Toplam	289 % 100	189 % 100	285 % 100	69 % 100	832 % 100

Kaynak : Nevzat GÜLDİKEN, **Toplumbilim Boyutuyla Siyasal Katılım**, Sivas: Dilek Ofset Matbaacılık, 1996, ss. 90

Tablo 1’de görüldüğü gibi eğitim seviyesinin siyasal tercihlerin belirlenmesinde etkisi vardır. En düşük eğitim seviyesini ilkokul ve en yüksek eğitim seviyesini de üniversite olarak ele alıp siyasal tercihleri karşılaştırsak, en çarpıcı oranların tepkisel oyların yoğunlaştığı dinci sağda olduğunu görmekteyiz. Dinci sağa oy veren seçmenlerin % 43.86’sı ilkokul mezunu ve % 7.02’si de yüksekokul mezunudur. Siyasal yelpazede eğitim seviyesi en düşük parti RP’dir. Tablo’da göze çarpan ikinci oran merkez soldadır. Merkez sola oy veren seçmenlerin % 32.27’si ilkokul mezunu ve % 20.11’i de yüksekokul mezunudur. Buna göre de siyasal yelpazede eğitim seviyesi en yüksek kesim merkez sol olmaktadır. Buradan eğitim seviyesi ile seçmen davranışı farklılaşmasını belirgin olarak gözlemleyebilmekteyiz.

Eğitim siyasal davranış üzerinde iki tür etkiye sahiptir. Bu etkilerden birisi eğitimin kendi başına siyasal davranış üzerindeki dolaysız etki olarak niteleyeceğimiz etkisi, ikincisi ise eğitimin bireye sağladığı kaynaklar ve güdüler

dolayısıyla siyasal katılma üzerindeki dolaylı etkisidir. Bu iki etkiden hangisinin daha güçlü olduğu konusu henüz açıklık kazanmamıştır. Siyasal sistemden siyasal sisteme veya aynı siyasal sistem içinde fakat farklı zamanlarda eğitimin siyasal davranış üzerindeki dolaysız etkisi dolaylı etkisine oranla azalıp çoğalabilecektir.¹⁴⁶

Eğitimin siyasal davranışlar üzerindeki etkisini değişik ülkelerde mukayeseli olarak inceleyen Almond ve Verba hangi davranışların eğitime göre bütün ülkelerde aynı şekilde değiştiğini de tespit etmiştir. Onlara göre, bu değişimleri şu sekiz noktada toplamak mümkündür: Beş ayrı ülkede de eğitim seviyesi yüksek olan kimse, düşük eğitilmiş kişilere nazaran;

1. Resmi siyasal organların birey üzerindeki etkisinden daha çok haberdardır.
2. Siyasal olayları ve seçim kampanyalarını daha çok izler.
3. Siyasal konularda daha çok bilgi sahibidir.
4. Bildiği siyasal konular daha çeşitlidir ve siyasal ilgi alanı daha geniştir.
5. Siyasal konuları daha çok konuşur.
6. Siyasal konuları serbestçe konuşabileceği kimseler çok daha çeşitlidir.
7. Siyasal organları etkileme bakımından kendisini daha etkili görür.
8. Siyasal davranışlarını ortaya koyma daha yüksek seviyelerde gerçekleşir.

Dikkati çeken nokta bütün bunların siyasal davranışın zihinsel yönü ile ilgili olmasıdır. Siyasal organların etkisinden haberdar olmak, onlar hakkında bilgi sahibi olmak, siyasal olayları izlemek, kanaat sahibi olmak ve siyasal konuları konuşmak unsurlarının hepsi de zihinsel işlemlerdir. Siyasal davranışın bu boyutu ile ilgili faaliyetler, bütün ülkelerde eğitimin büyük ölçüde etkisi altındadır. Ülkelerin siyasal kültürleri arasındaki önemli farklılıklara rağmen, yüksek eğitim görmüş kimseler, yukarıda sayılan faaliyetler benzerlikler göstermektedir. Bu faaliyetler bakımından yüksek eğitim görmüş kişiler arasındaki fark az olmasına karşın, eğitim seviyesi düşük kişiler arasındaki fark daha fazladır.

Siyasal yönelimin incelenmesi bakımından ülkeler arası farklılıklar, ülke içi farklılıklardan daha önemlidir. Her ülkenin siyasal kültürü, bütün eğitim gruplarına

¹⁴⁶ KALAYCIOĞLU, *Karşılaştırmalı Siyasal...*, ss. 29-30.

duygusal ve değerlendirmeyeyle ilgili tavırlar bakımından aynı derecede etkili olabilmektedir. Demek oluyor ki eğitim, siyasal konularla ilgili, siyasal hayata katılmaya hazır ve onun ön şartlarını yerine getirmiş bir insan tipini ortaya çıkarmaya yardım eder.¹⁴⁷

2.6. Türkiye’de Eğitim ve Seçmen Davranışı

Türkiye’de eğitimin seçmen davranışı üzerindeki etkilerini araştırırken iki ayrımı göz önünde bulundurmak gerekir. Bunlardan birisi seçmen davranışının anlaşılma şekli ile ilgilidir. Duruma, seçmen davranışını oy vermeden ibaret sayarak bakmak mümkün olduğu gibi, siyasal olayları izleme, onlar hakkında tavır takınma ve siyasal olaylara katılma açısından da bakılabilir. Göz önünde bulundurulması gereken ikinci ayrım, ilişkinin araştırılacağı kitlenin belirtilmesi ile ilgilidir. Bu kitle Türkiye’nin tamamı olabileceği gibi onun bazı alt bölümleri de olabilir. Seçmen davranışının araştırılması amacıyla bütün Türkiye’yi birim olarak almanın bazı sakıncaları vardır. Kitleyi kuran alt bölümler arasında büyük nitelik farklarının bulunması halinde, kitlenin davranışlarını sosyo-ekonomik değişkenlerle açıklamaya kalkmak yanıltıcı olabilir. Türkiye için de kısmen durum budur. Türkiye’de, köy ve şehir birimleri, sadece yerleşme biçimi bakımından basit bir ayrımı, birbirinden çok farklı iki sosyolojik kadroyu ifade eder.

Bu ayrımları göz önünde bulundurarak Türkiye’ye bakınca ortaya çıkan durum şudur: Seçmen davranışının sadece oy verme şeklinde anlaşılmasının ve araştırma birimi olarak bütün Türkiye’nin ele alınması halinde eğitim seviyesindeki artışın siyasal katılmaya neden olduğunu söyleyemeyiz. Çünkü, eğitim seviyesinin düşük olduğu köyler, daha yukarı eğitim seviyesine sahip şehirlerden daha yüksek oranlarda seçime katılmaktadır. Şehirlilerin oy verme oranlarının, köylülerden daha düşük olduğunu seçim sonuçlarının istatistiki çözümlemesi göstermektedir. Bu nedenle her ikisinin ayrı ayrı ele alınması gerekir. Bu durumda sorulacak soru şehirlerin ve köylerin kendi içlerinde eğitime göre farklı siyasal davranış gösterip göstermedikleridir. Bu açıdan bakılınca eğitimin seçmen davranışı ile olumlu bir bağlantı gösterdiği anlaşılmaktadır. Dikkati çeken bir nokta da seçmen davranışı artışının sadece okur-yazarlığa değil, okullarda geçirilen yıllara da bağlı oluşudur.

¹⁴⁷ BAYKAL, a.g.e., ss. 58-59.

Resmi eğitimin köylerde, ulusal seviyede bir siyasal bilinçlenme yarattığı anlaşılmaktadır. Eğitimin köylerde oy verme üzerindeki etkisini istatistikler yolu ile saptamaya imkân yoktur. Bu ancak survey şeklindeki araştırmalarla yapılabilecek bir iştir. Fakat bir varsayım olarak, seçime katılmayanlar arasında okur-yazar olmayanların oranının daha yüksek olduğu öne sürülebilir. Şehirler ayrı bir grup olarak alındığı takdirde gerek oy verme gerekse onun ötesindeki seçmen davranış şekilleri bakımından eğitimin bir çoğaltan etkisi gösterdiği düşünülebilir.

Açık oturumlar, gösteri yürüyüşleri, bildiriler, genellikle üniversite öğrencilerinin ve yüksek eğitilmiş kimselerin başvurdukları araçlardır. Siyasal partilerin yönetici kadroları da onların tekelindedir. Ancak parti üyeliği, parti kongreleri ve mitingler, eğitim bakımından daha karışık bir gruba siyasal olayların içine girmek imkânını vermektedir. Bu takdirde dahi eğitimin bir farklılaşma yaratmadığını söylemek güçtür.

Yukarıda eğitimin, siyasal hayata katılmanın ön şartlarını yerine getirdiğini fakat katılmanın yönünü tayin etmediğini belirtmiştik. Bunun Türkiye’de biraz farklı olduğunu gösteren bazı işaretler vardır. Hiç olmazsa belli bir eğitim seviyesinden sonra siyasal davranış da aynı yönde şekillenmektedir. Üniversite öğrencileri ile ilgili araştırmalar bu durumu ortaya çıkarmaktadır. Ayrıca eğitim seviyesi arttıkça genel oy hakkı taraftarlığı azalmakta ve parti tercihinde belirli bir farklılaşma ortaya çıkmaktadır.¹⁴⁸

Abadan, 1965 seçimlerine ilişkin araştırmasında, eğitim düzeyi yükseldikçe genel oy hakkına taraftarlığın azaldığını saptamıştır. Bildiğimiz kadarıyla ders müfredatında bu seçkin tutumu besleyen öğeler yoktur. Fakat, gerek eğitim sisteminde, gerek toplumda yaygın olan inanç, okumamış insanın yetersiz bir insan olduğudur. Bu görüşün etkisi altında bireyler, okudukça, kendileri kadar okumamış kişilerin yetersizliğine daha fazla inanmakta ve dolayısıyla, her oyun aynı değerde olmadığı düşüncesine yatkınlık kazanmaktadırlar.¹⁴⁹ Yine Türkiye’de yapılan bir başka araştırmaya göre ise, eğitim düzeyiyle, seçmen tipleri arasında da anlamlı bir korelasyon bulunmuştur. Buna göre, eğitim ve öğretim görmeyenler içinde daha çok ilkesiz faydacı (% 30), ilkokul mezunları içerisinde ise fanatik idealist (% 27.6)

¹⁴⁸ BAYKAL, a.g.e., ss. 59-63.

¹⁴⁹ TURAN, a.g.e., s. 82.

bulunmaktadır. Ortaokul (% 40.8), lise (% 42.9), üniversite (% 44.3) ve lisansüstü eğitim (% 61.5) görenlerde ise ılımlı idealistler ilk sırada yer almaktadır. Buna göre, eğitim düzeyi arttıkça bireylerin siyasal tercihlerinde katı bir fanatizmden uzaklaşarak, ılımlı idealistliğe doğru yöneldiklerini görüyoruz.¹⁵⁰

Eğitim, seçmen davranışını olumlu etkilediği gibi, katılmada eşitsizlikte yaratabilir. Türkiye’de, siyasal katılmada eşitsizlik yaratan en önemli etmenlerden biri de eğitimidir. Bu etmen hem dar, hem de geniş anlamda siyasal hakların kullanımını çok geniş ölçüde etkilemektedir. Ülkemizde seçmen olabilmek için bir eğitim koşulu yoktur. Buna karşılık, 1982 Anayasası’nın getirdiği yeni bir hükme (md. 76) göre, milletvekili seçilebilmek için en az ilkokul mezunu olmak zorunludur. 1980 nüfus sayımı sonuçlarına göre, milletvekili seçilme yaşı olan otuz ve daha üst yaşta kişiler arasında, herhangi bir okuldan mezun olmuş olanların oranı %42.2 idi. Başka bir deyişle, 1980 sayımına göre, milletvekili olabilecek yaşta olan yurttaşların yarısından çoğu (%57.8’i) öğrenim yetersizliği dolayısıyla, uygulamada bu haktan yoksun kalmış durumdaydı. 1985 sayımında herhangi bir okulu bitirmiş olanların oranı % 54.5’e ulaştı, bu da seçilme hakkından yoksunluk oranını ancak % 45.5’e düşürebildi. Özetle, yalnızca eğitim yetersizliği nedeniyle bugün yurttaşlarımızın yarısına yakın bir bölümünün en önemli siyasal haklardan biri olan milletvekili seçilme hakkını daha başından yitirdikleri söylenebilir.

Kaldı ki eğitim yalnızca seçilme hakkı bakımından değil, tüm siyasal haklar bakımından önemli bir rol oynamaktadır. Bu nedenle, devlet yönetimine etken bir biçimde katılabilmek için, gerçekte yükseköğrenim görmüş olmanın bir önkoşul oluşturduğu rahatlıkla söylenebilir. Bu ölçüte göre ülkemizde okur-yazar nüfusun yüzde üçünden azı, siyasal katılmada gerçekten etken bir rol oynama olanağına sahiptir. Nüfusun % 97’sinden fazlası, salt eğitim yetersizliği nedeniyle bu haktan yoksun bırakılmıştır. Eğitimin üst düzeyleri bir yana bırakılsa bile, yalnızca okur-yazar olmak, birçok siyasal hakkın kullanılabilmesi için vazgeçilemeyecek bir zorunluluktur.

Dar anlamda siyasal haklar içinde, okur-yazar olmayanlara açık bulunan yalnızca iki hak vardır: yurttaşlık hakkı ile seçmenlik hakkı. Yurttaşlık hakkı

¹⁵⁰ Ahmet KALENDER, *Siyasal İletişim*, Konya:Çizgi Kitabevi, 2000, s. 156.

tehlikeye girmiş böyle bir kişinin yargı yollarına nasıl başvurabileceği veya okur-yazar bile olmayan birinin seçimlerde adayları nasıl sağlıklı bir biçimde değerlendirebileceği ise, tartışmaya açık konulardır.

Sonuçta, yalnızca eğitim etmeni hesaba katıldığında, uygulamada şöyle bir genel görünümle karşılaşmaktadır: Yetişkin nüfusun okur-yazar olmayan dörtte birlik bölümünü, dar anlamda siyasal hakların büyük çoğunluğu ile geniş anlamda siyasal hakların tümü bakımından, özne saymaya olanak yoktur. Okur-yazar olup da, ilkokul mezunu olmayanlar da, hemen hemen aynı durumdadırlar. Öyleyse, yukarıda da belirttiğimiz gibi, ülkemizde katılma yaşındaki nüfusun en az yüzde otuz beşini uygulamada siyasal hak sahibi saymak ve aktif olarak siyasal yaşama katılarak siyasal kararları etkileyebildiklerini söylemek gerçekçi olmaz.¹⁵¹

¹⁵¹ Cem EROĞUL, **Devlet Yönetimine Katılma Hakkı**, Ankara:İmge Kitabevi, 1991, ss. 108-110.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

EĞİTİM DÜZEYİNİN SEÇMEN DAVRANIŞINDAKİ ROLÜ KONULU ALAN ARAŞTIRMASI (ANTALYA ÖRNEK OLAYI)

3.1. Araştırmanın Amacı, Kapsamı ve Yöntemi

Türkiye'nin bir çok ilinde olduğu gibi Antalya kentinde de siyasal konularla ilgili alan çalışmaları yapılmamıştır. Bu tarz çalışmalar yerel düzeyde de olsa, ulusal ve evrensel nitelikte ortaya atılan kuramların doğruluk oranlarının tespit ve değerlendirilmesine olanak sağlamaktadır. Antalya ilinde eğitim düzeyinin seçmen davranışı üzerindeki etkilerini ortaya koyan ilk çalışmalardan olan bu survey araştırması ve sonuçları konuyla ilgili olarak ortaya atılan evrensel düzeyde varsayımların sınanmasına bir ölçüde katkı sağlayacaktır.

Seçmen davranışı ile ilgili ortaya atılan ülke düzeyinde kuramlara belli ölçüde katkı sağlamak amacı ile yola çıkılarak yapılan bu araştırma, Antalya kentini "eğitim düzeyinin seçmen davranışı üzerindeki rolü" yönünden incelemeyi amaçladı. Araştırmada kapalı uçlu sorulardan oluşan anket formundan faydalanıldı ve anket formu birebir seçmenlerle görüşülmek sureti ile dolduruldu. Tesadüfi seçilen 500 kişinin cevaplarından oluşan veriler sosyal bilimlerde istatistiksel analizler yapmada faydalanılan SPSS programında değerlendirildi.

Araştırmamızın asıl amacı, eğitim düzeyinin seçmen davranışı üzerindeki rolünün bir bakıma yönünü tespit etmek ve ayrıca seçmenlerin Türkiye'nin öncelikli gördüğü sorunlarını, siyasi yaşama katılım düzeylerini, tercihlerini belirlerken kıstas olarak aldıkları kriterleri, yaşadıkları toplum içinde belli haksızlıklara karşı tepkilerini ve bu değişkenlerin eğitim ile çapraz ilişkilerini tespit etmektir.

3.2. Deneklerin Sosyo-Ekonomik Özellikleri

3.2.1. Deneklerin Yaş Grupları

Araştırmamıza katılan deneklerin 56'sı (%11,2) "18-24 yaş arası", 144'ü (28,8) "25-34 yaş arası", 160'ı (%32,0) "35-44 yaş arası", 100'ü (%20) "45-54 yaş arası", 40 tanesi de (%8,0) "55 ve üstü" yaşadadır.

Tablo 2. Deneklerin Yaş Gruplarına Göre Dağılımı

Yaş Grubu	Sayı	%
18-24 Yaş arası	56	11,2
25-34 Yaş arası	144	28,8
35-44 Yaş arası	160	32,0
45-54 Yaş arası	100	20,0
55 ve üstü	40	8,0
Toplam	500	100

Deneklerin yaş ortalamalarına baktığımız zaman "18-24 Yaş arası" ve "55 ve üstü" yaş grubunun diğer yaş gruplarına oranla daha az sayıda olduğunu görmekteyiz. Bunun nedeni; araştırmamıza gösterilen ilgi düzeyi ile ilişkili olabilir. Çünkü genç nüfus grubunu temsil eden "18-24 yaş arası" denek grubu kendileri açısından bu tip çalışmalarını sanki bir zaman kaybı gibi düşünmekte ve daha anket formundan bahsederken birlikte teşekkür edip, olumsuz cevap vermektedirler. "55 ve üstü" yaş grubuna baktığımızda ise; bu grubun daha ılımlı ama çekimser olduğu ve siyasi konulara biraz daha uzak kaldıkları şeklinde bir sonuca varabiliriz.

3.2.2. Deneklerin Cinsiyetleri

Anket uygulama talebiyle kendisine müracaat edilen ve talebi reddeden kadın sayısı erkek sayısından çok çok fazladır. Ancak yine de toplumda sadece erkekler yaşamadığı için sayının bire bir olmasa da paralellik göstermesine özen gösterilmiştir.

Tablo 3. Deneklerin Cinsiyetlerine Göre Dağılımı

Cinsiyet	Sayı	%
Kadın	218	43,6
Erkek	282	56,4
Toplam	500	100

3.2.3. Deneklerin Gelir Düzeyleri

Anketimize katılan deneklerin 12'si (%2,4) "0-500 YTL"; 192'si (%38,4) "501-1.250 YTL"; 176'sı (%35,2) "1.251-2000 YTL"; 120'si (%24,0) "2001 YTL ve üstü" gelir düzeyine sahiptir. Bu sonuçlar deneklerin dörtte üçünün orta gelir grubunda yer aldığını göstermektedir.

Tablo 4. Deneklerin Gelir Gruplarına Göre Dağılımı

Gelir Durumu	Sayı	%
0-500 YTL.	12	2,4
501-1.250 YTL.	192	38,4
1.251-2.000 YTL.	176	35,2
2.001 YTL. ve üstü.	120	24,0
Toplam	500	100

3.2.4. Deneklerin Mesleki Özellikleri**Tablo 5. Deneklerin Meslek Gruplarına Göre Dağılımı**

Meslek Grupları	Sayı	%
Esnaf	108	21,6
Serbest Meslek (Avukat, Diş Hekimi, Muhasebeci, Eczacı vb.)	82	16,4
Devlet Memuru	80	16,0
Çiftçi	54	10,8
Kamu İşçisi	24	4,8
Sendikalı İşçi	22	4,4
Sendikasız İşçi	26	5,2
Emekli	30	6,0
Ev Hanımı	42	8,4
Öğrenci	24	4,8
İşsiz	8	1,6
Diğer.....	-	-
Toplam	500	100

Anketimize katılan deneklerden 108'i (%21,6) “esnaf”; 82’si (%16,4) “Serbest Meslek (Avukat, Diş Hekimi, Muhasebeci, Eczacı vb.)”; 80’i (%16,0) “devlet memuru”; 54’ü (%10,8) “çiftçi”; 24’ü (%4,8) “kamu işçisi”; 22’si (%4,4) “sendikalı işçi”; 26’sı (%5,2) “sendikasız işçi”; 30’u (%6,0) “emekli”; 42’si (%8,4) “ev hanımı”; 24’ü (%4,8) “öğrenci” ve 8’i (%1,6) “işsiz”dir. Araştırmamıza katılan deneklerin meslek gruplarına bakıldığında araştırmamızda mesleki açıdan toplumun büyük bir kesiminin temsil edildiği görülmektedir.

3.2.5. Deneklerin Eğitim Düzeyleri

Tablo 6. Deneklerin Öğrenim Durumlarına Göre Dağılımı

Öğrenim Durumu	Sayı	%
Okuma yazma bilmiyor.	32	6,4
Okuma yazma biliyor. (Okula gitmemiş.)	64	12,8
İlkokul mezunu.	24	4,8
Ortaokul mezunu.	30	6,0
Lise mezunu.	138	27,6
Yüksek okul mezunu.	170	34,0
Yüksek lisans veya doktora yapmış.	42	8,4
Toplam	500	100

Araştırmamıza katılan deneklerden 32’si (%6,4) “okuma yazma bilmiyor”; 64’ü (%12,8) “Okuma yazma biliyor. (Okula gitmemiş.)”; 24’ü (%4,8) “ilkokul mezunu”; 30’u (%6,0) “ortaokul mezunu”; 138’i (%27,6) “lise mezunu”; 170’i (%34,0) “yüksek okul mezunu” ve 42’si (%8,4) “yüksek lisans veya doktora yapmış”tır.

3.3. Eğitim ve Siyasal Parti Üyeliği İlişkisi

“Herhangi bir siyasi partide üyeliğiniz veya aktif göreviniz var mı?” sorusuna araştırmamıza katılan deneklerin verdikleri cevaplar Tablo 7’de gösterilmiştir. 500 kişilik örneklem grubumuzda 101 (%20,2 genel ortalama içinde) seçmenin aktif olarak siyasal parti üyeliği olduğu; 399 (%79,8 genel ortalama içinde) seçmenin ise siyasal parti üyeliğinin olmadığı gözlemlenmektedir.

Tablo 7. Eğitim Durumuna Göre Siyasal Partide Üyelik ve Aktif Görev İlişkisi

Eğitim Durumu	Siyasal Parti Üyeliği				Toplam	
	Evet		Hayır		Sayı	%
	Sayı	%	Sayı	%		
Okuma Yazma Bilmiyor	3	9,4	29	90,6	32	100
Okuma Yazma Biliyor (Okula gitmemiş)	7	10,9	57	89,1	64	100
İlkokul Mezunu	4	16,6	20	83,4	24	100
Ortaokul Mezunu	5	16,7	25	83,3	30	100
Lise Mezunu	32	23,2	106	76,8	138	100
Yüksek Okul Mezunu	40	23,5	130	76,5	170	100
Yüksek Lisans veya Doktora Yapmış	10	23,8	32	76,2	42	100
Toplam	101	20,2	399	79,8	500	100

Verilen cevaplar incelendiğinde siyasi parti üyeliği ile eğitim seviyesi arasında doğrusal oranlı bir bağlantı olduğu görülmektedir. Başka bir ifade ile eğitim seviyesi yükseldikçe siyasi parti üyeliğinin de arttığı söylenebilir. Fakat burada üzerinde durulması gereken önemli bir nokta ; eğitim seviyesi yüksek bireylerin daha çok kamu kurum ve kuruluşlarında meslek sahibi olmaları ve buna bağlı olarak da siyasi faaliyetlere yönelme ve siyasi parti üyeliği konusunda yasal kısıtlamaların bulunmasından dolayı siyasi partilere üyelik konusunda doğal olarak büyük oranda geri durmalarıdır.

Araştırmamıza katılan deneklerle yapılan görüşmelerde belirtilen bir husus; eğitim seviyesi yüksek bireylerden kamu kurum ve kuruluşlarında çalışmayanlardan serbest meslek ile uğraşan kimselerin maddi ve ticari kaygı ile siyasetten uzak durduklarıdır. Çünkü siyasi parti kimliği ortaya çıkınca diğer partilere mensup veya sempati duyan müşterileri ister istemez geri duracaklar ve belki bir çoğu da sırf bu sebepten dolayı maddi ve ticari bağına sona erdirecektir.

3.4. Eğitim ve Siyasal Yaşama Katılma Düzeyi

“Siyasal yaşama ne düzeyde katılmaktasınız?” sorusuna araştırmamıza katılan deneklerin verdikleri cevaplar Tablo 8’de gösterilmiştir. 500 kişilik örneklem grubumuzda 100 (%20,0 genel ortalama içinde) seçmenin “siyasi faaliyetlerle hemen hiç ilgilenmem”; 313 (%62,6 genel ortalama içinde) seçmenin “seçimden seçime

sadece oy kullanırım”; 71 (%14,2 genel ortalama içinde) seçmenin “siyasi partinin faaliyetlerine aktif olarak katılırım”; 16 (%3,2 genel ortalama içinde) seçmenin “seçimlerde bizzat aday olurum, üst düzeyde partide görev alırım” şeklinde cevap verdiği görülmektedir. Bu rakamsal sonuçları genel olarak değerlendirdiğimizde toplumun büyük bir kısmının sadece seçimden seçime oy kullanarak siyasal yaşama katıldığı ön plana çıkmaktadır.

Tablo 8’i incelediğimiz zaman; siyasi partinin faaliyetlerine aktif olarak katılanların daha çok yüksekokul mezunları olduğu görülmektedir. Bunun nedeni; eğitim seviyesi yüksek kimselerin daha bilinçli hareket etmeleri ve siyasi faaliyetler ile ülke meselelerine daha çok ilgi duymalarıdır.

Yine Tablo 8’de ilkokul mezunlarının büyük çoğunluğunun sadece oy kullanırım şeklinde cevap verdikleri görülmektedir. Bu durum, eğitim seviyesi daha düşük olanlara göre ilkokul mezunlarının siyasi konularda aktif olarak ön plana çıkmaktan biraz kaçındıkları ama az da olsa aldıkları eğitim nedeniyle yasal haklarını kullandıkları ve siyasi arenadan tam olarak da kopmadıklarının göstergesidir.

Tablo 8. Eğitim ve Siyasal Yaşama Katılma Düzeyi İlişkisi

Verilen Cevaplar	Siyasi faaliyetlerle hemen hiç ilgilenmem.		Seçimden seçime sadece oy kullanırım.		Siyasi partinin faaliyetlerine aktif olarak katılırım.		Seçimlerde bizzat aday olurum, üst düzeyde partide görev alırım.		Toplam	
	Sayı	%	Sayı	%	Sayı	%	Sayı	%	Sayı	%
Eğitim Düzeyleri										
Okuma Yazma Bilmiyor	16	50,0	11	34,4	5	15,6	-	-	32	6,4
Okuma Yazma Biliyor (Okula gitmemiş)	20	31,3	34	53,1	10	15,6	-	-	64	12,8
İlkokul Mezunu	2	8,3	22	91,7	-	-	-	-	24	4,8
Ortaokul Mezunu	8	26,7	20	66,7	2	6,7	-	-	30	6,0
Lise Mezunu	30	21,7	84	60,9	20	14,5	4	2,9	138	27,6
Yüksek Okul Mezunu	22	12,9	112	65,9	24	14,1	12	7,1	170	34,0
Yüksek Lisans veya Doktora Yapmış	2	4,8	30	71,4	10	23,8	-	-	42	8,4
Toplam	100	20,0	313	62,6	71	14,2	16	3,2	500	100

3.5. Eğitim Düzeyi İle Türkiye'nin Öncelikli Sorunu İlişkisi

Eğitim düzeyi yükseldikçe bireylerin Türkiye'nin öncelikli sorunlarına bakış açısının değiştiği görülmektedir. Ayrıca Türkiye'nin en önemli sorunlarını tespit noktasında eğitim düzeyi ile doğrusal bir ilişki vardır. Eğitim düzeyi düşük olanlar (okuma yazma bilmeyen, okuma yazma bilen (okula gitmemiş), ilkokul mezunu, ortaokul mezunu, lise mezunu) genel olarak işsizliği en önemli sorun olarak ele alırken; eğitim düzeyi yüksek olanlar (yüksek okul mezunu, yüksek lisans veya doktora yapmış) yolsuzluk, terör ve eğitimle ilgili sorunlar üzerinde durmaktadırlar.

Tablo 9. Eğitim Düzeyi İle Türkiye'nin Öncelikli Sorunu İlişkisi

Eğitim Düzeyleri	Okuma Yazma Bilmiyor		Okuma Yazma Biliyor (Okula gitmemiş)		İlkokul Mezunu		Ortaokul Mezunu		Lise Mezunu		Yüksek Okul Mezunu		Yüksek Lisans veya Doktora Yapmış		Toplam	
	Sayı	%	Sayı	%	Sayı	%	Sayı	%	Sayı	%	Sayı	%	Sayı	%	Sayı	%
Verilen Cevaplar																
Enflasyon	4	12,5	8	12,5	6	25,0	4	13,3	12	8,7	10	5,9	-	-	44	8,8
İşsizlik	16	50,0	32	50,0	8	33,3	18	60,0	30	21,7	10	5,9	-	-	114	22,8
Eğitimle ilgili sorunlar	-	-	-	-	2	8,3	-	-	30	21,7	68	40,0	24	57,1	124	24,8
Yolsuzluk	4	12,5	-	-	-	-	2	6,7	10	7,2	30	17,6	6	14,3	52	10,4
Düşünce ve inanç özgürlüğü ile ilgili sorunlar	-	-	16	25,0	2	8,3	2	6,7	14	10,1	10	5,9	2	4,8	46	9,2
Terör	4	12,5	8	12,5	2	8,3	2	6,7	30	21,7	20	11,8	4	9,5	70	14,0
Avrupa Birliği ile ilgili ilişkilerin geliştirilmesi	-	-	-	-	-	-	-	-	2	1,4	6	3,5	2	4,8	10	2,0
Demokratikleşme ve insan haklarının geliştirilmesi	-	-	-	-	-	-	-	-	2	1,4	8	4,7	2	4,8	12	2,4
Sağlıkla ilgili sorunlar	4	12,5	-	-	4	16,7	2	6,7	4	2,9	6	3,5	2	4,8	22	4,4
Çevreyle ilgili sorunlar	-	-	-	-	-	-	-	-	4	2,9	2	1,2	-	-	6	1,2
Diğer	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Toplam	32	6,4	64	12,8	24	4,8	30	6,0	138	27,6	170	34,0	42	8,4	500	100

Araştırmaya katılan toplam örneklem dikkate alındığında ve eğitim düzeyi ikinci plana itilerek bir değerlendirme yapıldığında, Türkiye'nin sorunları sırasıyla şöyle bir dağılım arz etmektedir:

1. Eğitim
2. İşsizlik
3. Terör
4. Yolsuzluk
5. Düşünce ve inanç özgürlüğü ile ilgili sorunlar
6. Enflasyon
7. Sağlıkla ilgili sorunlar
8. Demokratikleşme ve insan haklarının geliştirilmesi
9. Avrupa Birliği ile ilgili ilişkilerin geliştirilmesi
10. Çevreyle ilgili sorunlar

Eğitim seviyesi düşük insanların daha çok işsizliği öncelikli sorun olarak görmeleri, toplumda iş bulmada en çok zorlanan kesim olmalarından kaynaklanmaktadır.

Sorun olarak terör ele alındığı zaman toplumun eğitim seviyesine bakılmaksızın bu konuya duyarlılık gösterdiği yorumuna varılabilir.

3.6. Eğitim ve Gündemi Takip Etme İlişkisi

“Siyasi arenadaki günlük gelişmeleri yakından takip ediyor musunuz?” şeklindeki soruya verilen cevaplar dikkate alındığında (Tablo 10) siyasi konulara yönelik ilginin doğrusal olarak arttığı ve dolayısıyla eğitim düzeyi arttıkça siyasi arenadaki gelişmeleri takip etme oranının da arttığı gözlenmektedir. Bu durumun oransal dağılımını incelediğimizde; okuma yazma bilmeyenlerin, okuma yazma bilenlerin (okula gitmemiş) ve ilkokul mezunlarının % 0, ortaokul mezunlarının %13.3, lise mezunlarının % 21.7, yüksek okul mezunlarının % 30.6 ve yüksek lisans veya doktora yapmış olanların ise % 42.9 olduğunu görürüz.

Günlük olayları izleme ve takip etme belli ölçüde bilgi gerektirdiğinden bireylerin eğitim düzeylerinin artışına paralel olarak ülke gündemini izleme eğilimlerinin de artacağı beklenebilir bir sonuçtur.

Tablo 10. Eğitim ve Gündemi Takip Etme İlişkisi

Verilen Cevaplar	Evet		Hayır		Biraz		Toplam	
	Sayı	%	Sayı	%	Sayı	%	Sayı	%
Eğitim Düzeyleri								
Okuma Yazma Bilmiyor	0	0	16	50,0	16	50,0	32	6,4
Okuma Yazma Biliyor (Okula gitmemiş)	0	0	32	50,0	32	50,0	64	12,8
İlkokul Mezunu	0	0	16	66,7	8	33,3	24	4,8
Ortaokul Mezunu	4	13,3	12	40,0	14	46,7	30	6,0
Lise Mezunu	30	21,7	38	27,5	70	50,7	138	27,6
Yüksek Okul Mezunu	52	30,6	18	10,6	100	58,8	170	34,0
Yüksek Lisans veya Doktora Yapmış	18	42,9	2	4,8	22	52,4	42	8,4
Toplam	104	20,8	134	26,8	262	52,4	500	100,0

3.7. Eğitim Düzeyi İle Seçmenlerin Siyasi Partilerini Tercih Nedeni İlişkisi

Seçmenlerin sempati duydukları partiyi tercih etmelerinde rol oynayan özellikler dikkate alındığında, ilk sırayı % 29.4 (147 kişi) oranla “icraatları nedeniyle” tercih sebebi alır. Bunu sırasıyla; % 23.8 (119 kişi) oranla “lideri nedeniyle”, % 22.4 (112 kişi) oranla “ideolojisi nedeniyle”, % 17.2 (86 kişi) oranla “parti programı nedeniyle” ve % 7.2 (36 kişi) oranla “şahsi menfaatlerim nedeniyle” tercih nedenleri takip etmektedir.

Tablo 11. Eğitim İle Tercih Arasındaki İlişki

Verilen Cevaplar	Parti programı nedeniyle		İdeolojisi nedeniyle		Şahsi menfaatlerim nedeniyle		Lideri nedeniyle		İcraatları nedeniyle		Diğer		Toplam	
	Sayı	%	Sayı	%	Sayı	%	Sayı	%	Sayı	%	Sayı	%	Sayı	%
Eğitim Düzeyleri														
Okuma-yazma bilmiyor	-	-	8	25,0	11	34,4	8	25,0	5	15,6	-	-	32	6,4
Okuma-yazma biliyor (Okula gitmemiş)	-	-	32	50,0	15	23,4	5	7,8	12	18,8	-	-	64	12,8
İlkokul mezunu	-	-	6	25,0	6	25,0	8	33,3	4	16,7	-	-	24	4,8
Ortaokul mezunu	-	-	4	13,3	-	-	18	60,0	8	26,7	-	-	30	6,0
Lise mezunu	18	13,0	24	17,4	4	2,9	44	31,9	48	34,8	-	-	138	27,6
Yüksek okul mezunu	54	31,8	32	18,8	-	-	34	20,0	50	29,4	-	-	170	34,0
Yüksek lisans veya doktora yapmış	14	33,3	6	14,3	-	-	2	4,8	20	47,6	-	-	42	8,4
Toplam	86	17,2	112	22,4	36	7,2	119	23,8	147	29,4	-	-	500	100

Gelişmiş ülkelerdeki demokratik kültürü ya da siyasal katılım eğilimlerini dikkate aldığımızda, seçmenlerin daha çok ilgili partinin geçmişteki icraatları ve parti programlarını dikkate aldıkları söylenebilir. Gelişmiş katılımcı ya da demokratik yaşamda asıl olan da budur. Ancak, eğitim düzeyine bağlı olarak bu durum değişiklik göstermektedir.

Tablo 11'deki veriler incelendiğinde de; eğitim düzeyi arttıkça parti programları ve partinin geçmişteki ve bugünkü icraatlarının diğer tercih nedenlerinden daha fazla ön plana çıktıkları görülmektedir. Bunun en önemli sebebi; eğitim düzeyi arttıkça seçmenlerin tercih konusunda daha bilinçli ve tutarlı hareket etmeleri, sorgulayıcı ve araştırmacı özelliklerinin daha fazla ön plana çıkmasıdır.

“İdeolojisi nedeniyle” bir partiyi tercih edenler dikkate alındığında, eğitim düzeyi ne olursa olsun az da olsa bu seçeneğin tercih edildiği görülmektedir. Bu da ilgili partinin “felsefesi ve yola çıkış düşüncesi”den kaynaklanmaktadır. Eğitim düzeyi düşük olan insanlar aile, çevre, arkadaş grubu gibi etmenlerin de katkısıyla, eğitim düzeyi yüksek olanlar ise; diğer faktörlerle birlikte partinin felsefe ve düşüncesine gerçekten inanıp algıladıkları için ideoloji faktörünü göz önünde bulundurmaktadırlar.

“Şahsi menfaatleri nedeniyle” bir partiyi tercih edenler incelendiğinde, genelde eğitim düzeyi düşük kimselerin bu seçeneği tercih ettikleri gözlenmiştir. Bunun nedeni, kendilerine (oğlu veya kızı) iş bulma kaygısı ve buna bağlantılı olarak gelir düzeyinin artması gibi özelliklerdir. Eğitim düzeyi artarlarda bilinçlenmeye bağlı olarak daha ilkel olmak önem kazanmakta bu da menfaat nedeniyle parti tercih eğilimini zayıflatmaktadır.

“Lideri nedeniyle” tercihte bulunanlara baktığımız zaman yine eğitim düzeyi ile ilgili net bir şey söylemek mümkün değildir. Çünkü eğitim düzeyi düşük olanlar da yüksek olanlar da belli oranlarda bu seçeneği işaretlemişlerdir. Ancak, burada üzerinde durulabilecek husus; eğitim düzeyi yüksek insanların lideri ön plana alarak siyasal parti tercih etmelerinde liderin özelliklerinin belirleyici rol oynamasıdır. Eğitim düzeyi düşük insanlar liderin diğer özelliklerini irdelemeden kimi zaman kulaktan duyma bilgilerle veya benzeri sebeplerle tercihte bulunabilmektedirler. Dolayısıyla eğitim düzeyi yüksek insanların sorgulayıcı ve irdeleyici özellikleri

tercihlerine de yansımaktadır. Eğitim düzeyi düşük insanların parti tercihi konusundaki eğilimleri parti programları, ideolojisi ve icraatları gibi kendilerince daha karmaşık nedenlerden ziyade lider ve menfaatler çerçevesinde ortaya çıkmaktadır.¹⁵²

3.8. Seçmenlerin Eğitim Düzeyi İle Adaylarda Aranılan Özellikler Arasındaki İlişki

Eğitim düzeyi arttıkça adayda aranılan özelliklerin de değiştiğini ya da arttığını söylemek mümkündür. Örneğin okuma-yazma bilmeyen, okuma yazma bilen ve ilkokul mezunları adayda sadece birkaç özelliği ararken diğer eğitim düzeyine sahip olanların adaydaki aradıkları özelliklerin değiştiği ve çeşitlendiği görülmektedir. Bu özellikler arasında mutlak anlamda bir ayırım yapmak oldukça zordur. Ancak, dikkat çekici bir başka husus ise; seçmenlerin eğitim düzeyi arttıkça eğitilmiş bir lider arayışı içerisinde olduklarıdır.

¹⁵² SİTEMBÖLÜKBAŞI, a.g.e., s. 236.

Tablo 12. Eğitim İle Adaylarda Aranılan Özellikler Arasındaki İlişki

Verilen Cevaplar	Dış görünüşü, yaşam tarzı		İlin/yörenin problemlerini tanıması		Devlet/ülke meselelerini bilmesi		Çalışkan, becerikli, iş bitirici olması		Dürüst ve doğru olup güven vermesi		Eğitimli ve kültürlü olması		Diğer		Toplam	
	Sayı	%	Sayı	%	Sayı	%	Sayı	%	Sayı	%	Sayı	%	Sayı	%	Sayı	%
Eğitim Durumları																
Okuma-yazma bilmiyor	-	-	-	-	16	50,0	-	-	16	50,0	-	-	-	-	32	6,4
Okuma-yazma biliyor (Okula gitmemiş)	-	-	2	3,1	44	68,8	-	-	18	28,1	-	-	-	-	64	12,8
İlkokul mezunu	2	8,3	8	33,3	-	-	6	25,0	8	33,3	-	-	-	-	24	4,8
Ortaokul mezunu	6	20,0	2	6,7	6	20,0	2	6,7	12	40,0	2	6,7	-	-	30	6,0
Lise mezunu	16	11,6	4	2,9	38	27,5	16	11,6	30	21,7	34	24,6	-	-	138	27,6
Yüksek okul mezunu	18	10,6	-	-	34	20,0	22	12,9	44	25,9	52	30,6	-	-	170	34,0
Yüksek lisans veya doktora yapmış	-	-	-	-	6	14,3	-	-	8	19,0	28	66,7	-	-	42	8,4
Toplam	42	8,4	16	3,2	144	28,8	46	9,2	136	27,2	116	23,2	-	-	500	100

3.9. Eğitim Düzeyi İle Devlet Kurumlarında İş Görme İlişkisi

Eğitim düzeyi yüksek olan insanlar kamu bürokrasisinin işleyiş sürecini genel olarak bildikleri için işlerini takip etme ve kamusal haklarını arama noktasında eğitim düzeyi düşük olanlara göre daha aktiftirler. Sorgulayıcı bir kimliğe sahiptirler.

Bu soruya verilen cevaplar içerisinde “Devlet görevlileri benim sorunumu çözmezler, devlet kurumlarıyla uğraşmam” seçeneğini işaretleyenleri incelediğimiz zaman; eğitim düzeyi düşük insanların bu seçeneği işaretledikleri ve eğitim düzeyi yükseldikçe doğrusal orantılı olarak oranların azaldığı görülmekte ve hatta ‘yüksek okul mezunu’ ve ‘yüksek lisans veya doktora yapmış’ kişilerin bu seçeneği hiç işaretlemediği dolayısıyla ilgili devlet kurumlarıyla bir işleri olduğunda haklarını arama çabası içerisinde olduklarını söylemek mümkündür. Çünkü eğitim düzeyi düşük insanlar genelde çekimser, itaatkâr, söyleneni yapan ve çok fazla sorgulamayan bireylerdir.

Eğitim düzeyi yüksek olan insanlar kamusal hizmetlerle ilgili işlerini kendileri halledemese bile, bu sorunlarını çözebilecek kişileri arayıp bulma eğilimindedirler. Tablo 13’deki oranlar da bu hususu doğrulamaktadır.

Ayrıca eğitim düzeyi yükseldikçe kişilerin devlet dairelerindeki işlerini kendileri halletme eğiliminde oldukları ortaya çıkmaktadır. Bu da bize eğitimin kendine güven veren ve sorgulatan yönünü göstermektedir.

Eğitim düzeyi düşük insanlar işlerini çoğunlukla siyasi partiler yoluyla gördürme eğilimindedirler. Bunun nedeni; eğitim seviyesi düşük olunca kişilerin kendine güveninin daha az olması ve çekimser kalmalarıdır.

Tablo 13. Eğitim Düzeyi İle Devlet Kurumlarında İş Görme İlişkisi

Eğitim Durumları	Okuma Yazma Bilmiyor		Okuma Yazma Biliyor (Okula gitmemiş)		İlkokul Mezunu		Ortaokul Mezunu		Lise Mezunu		Yüksek Okul Mezunu		Yüksek Lisans veya Doktora Yapmış		Toplam	
	Sayı	%	Sayı	%	Sayı	%	Sayı	%	Sayı	%	Sayı	%	Sayı	%	Sayı	%
Verilen Cevaplar																
Devlet görevlileri benim sorunumu çözmezler, devlet kurumlarıyla uğraşmam.	16	50,0	32	50,0	10	41,7	16	53,3	22	15,9	-	-	-	-	96	19,2
İlgili devlet kurumuna gider işimi takip ederim.	-	-	2	3,1	12	50,0	10	33,3	68	49,3	94	55,3	12	28,6	198	39,6
Devlet görevlileri tanıyan kişileri bulur onlar yoluyla işimi hallederim.	-	-	-	-	2	8,3	-	-	18	13,0	18	10,6	-	-	38	7,6
Siyasi partiler yoluyla işimi yaptırım.	16	50,0	30	46,9	-	-	2	6,7	6	4,3	2	1,2	2	4,8	58	11,6
Ulaşabildiğim en üst yetkiliye ulaşıp işimi ona gördürürüm.	-	-	-	-	-	-	2	6,7	24	17,4	56	32,9	28	66,7	110	22,0
Toplam	32	6,4	64	12,8	24	4,8	30	6,0	138	27,6	170	34,0	42	8,4	500	100

Tablo 14. Eğitim Düzeyi İle Haksızlıklar Karşısında Tepki İlişkisi

Eğitim Durumları	Okuma Yazma Bilmiyor		Okuma Yazma Biliyor (Okula gitmemiş)		İlkokul Mezunu		Ortaokul Mezunu		Lise Mezunu		Yüksek Okul Mezunu		Yüksek Lisans veya Doktora Yapmış		Toplam	
	Sayı	%	Sayı	%	Sayı	%	Sayı	%	Sayı	%	Sayı	%	Sayı	%	Sayı	%
Verilen Cevaplar																
Hiçbir şey yapmam. Zaten herkes haksızlığa uğruyor.	20	62,5	30	46,9	10	41,7	12	40,0	20	14,5	-	-	-	-	92	18,4
İlgili kurumdaki kimselere müracaat ederim. Sonuç alamazsam başka bir şey yapmam.	12	37,5	30	46,9	12	50,0	10	33,3	28	20,3	32	18,8	-	-	124	24,8
Gerekirse hakkımı mahkemede ararım.	-	-	4	6,2	-	-	6	20,0	42	30,4	62	36,5	8	19,0	122	24,4
Hakkımı elde etmek için sonuna kadar mücadele eder, her türlü yola başvururum.	-	-	-	-	2	8,3	2	6,7	48	34,8	76	44,7	34	81,0	162	32,4
Toplam	32	6,4	64	12,8	24	4,8	30	6,0	138	27,6	170	34,0	42	8,4	500	100

3.10. Eğitim Düzeyi İle Haksızlıklar Karşısında Tepki İlişkisi

“Vatandaş olarak bir haksızlığa maruz kaldığınızda ne yaparsınız?” sorusuna verilen cevaplar mantıksal olarak Tablo 13’teki sonuçlarla örtüşmektedir. Bu soruyla; sorgulayan, araştıran, mücadele eden vatandaş kimliği analiz edilmekte ve bu eğitim düzeyi ile ilişkilendirilmek istenmektedir. Haksızlığa uğrayan bir insan bu haksızlığın giderilmesini istemelidir. Ancak uygulamada insanların belli bir kesiminin uğradıkları haksızlığı kabullendikleri de bir gerçektir. Merak edilen soru ise; bu durumun eğitim düzeyi ile bir ilişkisinin olup olmadığıdır. Bireyin kişiliği, içinde bulunduğu ve yetiştiği sosyal çevre gibi bazı istisnai faktörler bireyin sorgulayıcı, araştırmacı ve hakkını arayan bir vatandaş olarak yetişmesine vesile olabilir. Ancak, eğitimin bu konuda çok daha zorlayıcı bir gücünün olduğunu Tablo 14’teki sonuçlardan da çıkartmak mümkündür. Burada dikkat çeken husus; araştırmamıza katılan bireylerden eğitim düzeyi en üst seviyede (Yüksek lisans veya doktora yapmış) olanların bu soruya verdikleri cevaplar oransal olarak haklarını en ileri düzeyde aradıklarını göstermektedir. Bu da eğitim düzeyinin yükselmesiyle birlikte kişilerin toplum içinde daha aktif ve daha fazla hak arayan ve hakkını koruyan bir kimliğe büründüğünü ortaya koymaktadır.

3.11. Eğitim Düzeyi İle Sosyal Sınıf İlişkisi

Bu soruya verilen cevaplar değerlendirildiğinde (Tablo 15) eğitim düzeyi düşük insanların genelde toplumdaki statüleri, gelir durumları, mesleki özelliklerinin de etkisiyle kendilerini alt sınıfta gördükleri ortaya çıkmaktadır. Eğitim düzeyi yüksek insanlar da diğerlerinin tam aksine kendilerini üst sınıfta görmektedirler. Bu durum Tablo 15’teki oranlar dikkate alındığında da bariz bir şekilde ortaya çıkmaktadır. Çünkü, eğitim; insana toplumda sosyal statü kazandırmasından, eğitime bağlı olarak hayat şartlarının iyileşmesinden dolayı sosyal sınıf açısından da belirleyicidir. İnsanlar eğitim ile birlikte diğer unsurların ortaya çıkmasıyla sosyal sınıf açısından yukarı tabakalara çıkabilmektedirler.

Tablo 15. Eğitim Düzeyi İle Sosyal Sınıf İlişkisi

Eğitim Durumları	Okuma Yazma Bilmiyor		Okuma Yazma Biliyor (Okula gitmemiş)		İlkokul Mezunu		Ortaokul Mezunu		Lise Mezunu		Yüksek Okul Mezunu		Yüksek Lisans veya Doktora Yapmış		Toplam	
	Sayı	%	Sayı	%	Sayı	%	Sayı	%	Sayı	%	Sayı	%	Sayı	%	Sayı	%
Verilen Cevaplar																
Alt sınıf	16	50,0	4	6,3	18	75,0	16	53,3	14	10,1	-	-	-	-	68	13,6
Orta Sınıf	16	50,0	60	93,8	6	25,0	12	40,0	98	71,0	142	83,5	26	61,9	360	72,0
Üst Sınıf	-	-	-	-	-	-	2	6,7	26	18,8	28	16,5	16	38,1	72	14,4
Toplam	32	6,4	64	12,8	24	4,8	30	6,0	138	27,6	170	34,0	42	8,4	500	100

3.12. Eğitim Düzeyi ve Eski-Yeni Tercih İlişkisi

Tablo 16'daki sonuçlar incelendiğinde; “Hangisi sizin görüşünüzü yansıtır?” sorusuna verilen cevapların istatistiki sonuçları şu şekilde yorumlanabilir. Eğitim düzeyi düşük olan insanlar, örneğin okuma-yazma bilmeyen, okuma-yazma bilen (okula gitmemiş) ve ilkokul mezunları genel olarak eski olan şeyleri yeni olana tercih etmektedirler.

Eğitim düzeyi yüksek olanlar diğerlerinin tam tersi olarak yeni olan şeyleri eski olana tercih etmektedirler. Örneğin yüksekokul mezunlarından % 87'si yeni olan şeyleri tercih etmektedirler. Bunun nedeni; eğitim sosyalleşme sürecini hızlandırmakta ve bireylerin değişen şartlara daha rahat ve hızlı bir şekilde adapte olmasına yardımcı olmaktadır. Başka bir ifadeyle eğitim sürekli değişim ve yeniliği öngörmektedir. Bu da eğitim düzeyi yüksek olan insanların davranış ve tutumlarına bir şekilde yansımaktadır.

Eğitim görmeyen insanlar ise bilgilerini çevrelerinden, ailelerinden, yaşlılardan temin etmektedirler. Bu tür kimseler yeniliklere açılım sağlayacak en önemli araç olan eğitimden mahrum oldukları için büyük ölçüde geleneklerle, diğer bir ifadeyle eski olanla beslenirler. Bu nedenle eğitim düzeyi düşük olanların eskiyi yeniye daha çok tercih etmeleri doğaldır.

Tablo 16. Eğitim Düzeyi ve Eski-Yeni Tercih İlişkisi

Eğitim Durumları	Okuma Yazma Bilmiyor		Okuma Yazma Biliyor (Okula gitmemiş)		İlkokul Mezunu		Ortaokul Mezunu		Lise Mezunu		Yüksek Okul Mezunu		Yüksek Lisans veya Doktora Yapmış		Toplam	
	Sayı	%	Sayı	%	Sayı	%	Sayı	%	Sayı	%	Sayı	%	Sayı	%	Sayı	%
Verilen Cevaplar																
Eski olan şeyler her zaman yeni olanlardan iyidir.	32	100,0	32	50,0	8	33,3	6	20,0	6	4,3	2	1,2			86	17,2
Yeni olan şeyler her zaman eski olanlardan iyidir.					4	16,7	2	6,7	42	30,4	74	43,5	28	66,7	150	30,0
Genelde eski olan şeyler iyidir ancak bazen yeni olan şeyler de iyidir.			30	46,9	12	50,0	10	33,3	20	14,5	20	11,8	4	9,5	96	19,2
Genelde yeni olan şeyler iyidir ancak bazen eski olan şeyler de iyidir.			2	3,1			12	40,0	70	50,7	74	43,5	10	23,8	168	33,6
Toplam	32	6,4	64	12,8	24	4,8	30	6,0	138	27,6	170	34,0	42	8,4	500	100

3.13. Eğitim Düzeyi ve Oy Vermenin Önemi İlişkisi

Eğitim düzeyi arttıkça insanlar bireysel düşünceden ziyade konuları biraz daha toplumsal bazda değerlendirme eğilimindedirler. Bu anlayışın mantıksal olarak vatandaşların oy verme süreçlerini de etkilemesi gerekir. Tablo 17'deki sonuçlar değerlendirildiğinde eğitim düzeyi düşük olan insanların bireysel çıkarları, hatır gönül işi ya da ideolojik yaklaşımlarla seçimlerde oy verme eğiliminde oldukları görülmektedir. Bu üç şıkka (şahsi çıkarlarını gözetenler, hatır için oy verenler, ideolojisine hizmet edenler) verilen cevapların yüzde dağılımı eğitim düzeyi bağlamında şu şekildedir. Okuma yazma bilmeyenlerin % 100 iken, okuma yazma bilenlerin (okula gitmemiş) % 96.9, ilkokul mezunlarının % 83.3'tür.

Eğitim düzeyi yüksek insanların oy verirken daha bilinçli hareket ettikleri, istedikleri kişi ya da partilerin yönetime gelmesine katkıda bulunarak ülkenin veya yörelerinin daha iyi yönetilmesinde belirleyici rol oynadıkları ortaya çıkmaktadır. Tablo 17'deki sonuçlar doğrusal orantılı olarak bu hususu doğrulamaktadır.

Tablo 17. Eğitim Düzeyi ve Oy Vermenin Önemi İlişkisi

Eğitim Durumları	Okuma Yazma Bilmiyor		Okuma Yazma Biliyor (Okula gitmemiş)		İlkokul Mezunu		Ortaokul Mezunu		Lise Mezunu		Yüksek Okul Mezunu		Yüksek Lisans veya Doktora Yapmış		Toplam	
	Sayı	%	Sayı	%	Sayı	%	Sayı	%	Sayı	%	Sayı	%	Sayı	%	Sayı	%
Verilen Cevaplar																
Bir partiye oy vererek bazı şahsi işlerimi ilgili partilere daha kolay yaptırabiliyorum.	14	43,8	20	31,3	2	8,3	-	-	12	8,7	8	4,7	3	7,1	59	11,8
İstediğim partinin/kişilerin yönetime gelmesini sağlayarak ülkem/yöremi iyi yönetilmesine katkı sağlıyorum.	-	-	2	3,1	4	16,7	14	46,7	94	68,1	138	81,2	35	83,4	287	57,4
Aslında pek faydası yok, hatır için oy veriyorum.	15	46,8	30	46,9	14	58,3	14	46,7	24	17,4	14	8,2	-	-	111	22,2
İdeolojime hizmet ediyorum.	3	9,4	12	18,7	4	16,7	2	6,7	8	5,8	10	5,9	4	9,5	43	8,6
Toplam	32	6,4	64	12,8	24	4,8	30	6,0	138	27,6	170	34,0	42	8,4	500	100

3.14. Eğitim Düzeyi ve Parti Tercih İlişkisi

Tablo 18'deki sonuçlar incelendiğinde eğitim düzeyinin herhangi bir siyasi partiyi tercih etme konusunda mutlak bir etkisinin olmadığı söylenebilir. Ancak şu istisnayı da göz ardı etmemek gerekir; eğitim düzeyi düşük insanların daha çok ideolojik eğilimli partilere yöneldiği daha önceki sonuçlarda dikkate alındığında söylenebilir. Eğitim düzeyi arttıkça farklı düşünce ve görüş açıları ortaya çıkacak bu da farklı partilere doğru bir eğilimi ortaya koyacaktır. Tablo 18'deki sonuçlara baktığımız zaman eğitim düzeyi yükseldikçe bireylerin farklı farklı partilere yöneldiği görülmektedir.

Burada en belirgin husus; eğitim düzeyi düşük olanlar kesin şu partiyi tercih ederler, eğitim düzeyi yüksek olanlar kesin bu partiyi tercih ederler diye bir ayırım ortaya çıkmamıştır. Çünkü, her siyasi partinin toplumun her kesiminden temsilcisi, taraftarı ve sempatisini olması doğaldır.

Bizim araştırmamıza göre de bu husus doğrulanır niteliktedir. Araştırma sonuçlarımıza baktığımız zaman eğitim seviyesi yüksek bireylerin parti tercihinde sabit bir eğiliminin olmadığı ve çeşitli partilere yöneldikleri görülmektedir.

Parti tercihi konusunda eğitim bir noktaya kadar etkili olabilmekte ancak kesin bir yargıyla belirleyici olamamaktadır.

Tablo 18. Eğitim Düzeyi ve Parti Tercih İlişkisi

Eğitim Durumları	Okuma Yazma Bilmiyor		Okuma Yazma Biliyor (Okula gitmemiş)		İlkokul Mezunu		Ortaokul Mezunu		Lise Mezunu		Yüksek Okul Mezunu		Yüksek Lisans veya Doktora Yapmış		Toplam	
	Sayı	%	Sayı	%	Sayı	%	Sayı	%	Sayı	%	Sayı	%	Sayı	%	Sayı	%
Verilen Cevaplar																
AKP	-	-	30	46,9	14	58,3	14	46,7	30	21,7	20	11,8	4	9,5	112	22,4
ANAP	-	-	-	-	-	-	-	-	22	15,9	30	17,6	4	9,5	56	11,2
CHP	-	-	-	-	2	8,3	-	-	18	13,0	54	31,8	28	66,7	102	20,4
DEHAP	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
DSP	16	50,0	2	3,1	-	-	-	-	18	13,0	8	4,7	4	9,5	48	9,6
DYP	-	-	-	-	4	16,7	10	33,3	12	8,7	20	11,8	-	-	46	9,2
GP	-	-	-	-	-	-	-	-	18	13,0	2	1,2	-	-	20	4,0
MHP	16	50,0	32	50,0	2	8,3	2	6,7	18	13,0	30	17,6	2	4,8	102	20,4
SP	-	-	-	-	2	8,3	4	13,3	2	1,4	6	3,5	-	-	14	2,8
DİĞER.....	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Toplam	32	6,4	64	12,8	24	4,8	30	6,0	138	27,6	170	34,0	42	8,4	500	100

SONUÇ

İnsanın hayatında edinebileceği en önemli değerlerden biri eğitimidir. Bu sebeple eğitim döneminde olan çocukların ve gençlerin hayatlarının bütününe gerçekten anlamlı yaşayabilmeleri için öğrenmenin, bilgilenmenin ve bunların sonucu ulaşılabilecek olan donanımının hayatında ne iş yaparsa yapsın, onu sevmesini ve ondan zevk almasını sağlayacak olan esas faktör olduğuna inanmak gerekir.

İnsanın sadece bildikleri ve öğrendikleri ile düşünebilen bir canlı olması nedeniyle düşünce dağarcığını zenginleştirmek için iyi bir eğitim alması, daha fazla okuması ve sürekli araştırması gerekmektedir. Topluma katkıda bulunabilmek için, bireyin belli bir olgunluğa erişmesi gerekir. Bu da ancak beynini ve düşünsel ufku adayarak mümkündür.

Eğitim bireyin toplumsal statüsünü yükseltmek, toplumsal-siyasal örgüt üyeliği için gerekli olan beceri ve yetenekleri temin etmek, soyut düşünmek ve siyasal sisteme ilişkin karmaşık ilişkiler düzenini algılayabilecek ve anlayabilecek bilişsel becerilerle donanmasını sağlamak suretiyle siyasal yaşama katılmasını yoğunlaştıran bir etkidir. Ayrıca, eğitim bireyde yurttaşlık duygusu uyandırmak, siyasal otoritenin aldığı kararlara katılmanın gerekliliğini vurgulamak yoluyla siyasal katılmaya doğrudan doğruya etkide bulunmaktadır.

Eğitim seviyesi yüksek olan bireyler düşük olanlara nazaran siyasal yaşama daha yoğun bir biçimde katılmaktadırlar. Benzer olarak, eğitim seviyesi daha yüksek olan bireylerin oy verme, seçim kampanyası ve tartışma, bürokrasiyle temas faaliyetlerine de daha sık ve düzenli olarak katılacakları beklenmektedir. Eğitimin bireye dikey toplumsal akışkanlık, gelir ve iş güvenliği veya genel olarak güvenlik sağladığı bir ortamda yüksek eğitime sahip olan bireyin aşırı derecede yoğun siyasal faaliyette bulunmasını beklemek de zordur. Özellikle yüksek öğretim sonrasında siyasal sistemdeki az sayıdaki seçkin arasına karışacak olan ve kısa süre içinde bürokraside yükselebileceği mevki dolayısıyla siyasal kadrolara danışmanlık yapma bekleyişi içinde olan bir zümrenin çok aşırı siyasal faaliyette bulunması için önemli bir neden de bulunmamaktadır.

Eğitim seviyesi yükseldikçe bireyler daha bilinçli hareket etmektedirler. Siyasi tercihlerini belirleme konusunda da bu doğrulanmaktadır. Çünkü eğitim seviyesi yüksek bireyler daha irdeleyici ve araştırıcı oluyor ve tercihlerini böylelikle daha bilinçli ortaya koyuyorlar.

Eğitim düzeyi yükseldikçe bireylerin toplumda sosyal sınıf açısından üst tabakalara çıktıkları ve kendilerini üst tabakalarda gördükleri kanıtlanmıştır. Çünkü, eğitim seviyesinin yükselmesi ile birey daha iyi koşullarda işler bulabilmekte ve dolayısıyla daha fazla kazanç elde etmektedir ve bu da hayatının belli yönlerde akışını etkilemektedir.

Ülkenin öncelikli sorunlarına bakış açıları yönünden eğitim bireyler arasında farklılıklar ortaya koymaktadır. Eğitim seviyesi düşük bireyler yolsuzluk kavramını sadece genel olarak değerlendirirken, eğitim seviyesi yüksek bireyler en ince ayrıntılarına kadar yorumlar yapabilmekte ve konuyu bilinçli bir şekilde değerlendirmektedirler.

Devlet kurumlarında işi olan bireylerin, işlerini halletmek için ne gibi yollar izledikleri kişiden kişiye eğitim seviyesine göre değişmektedir. Eğitim seviyesi düşük bireyler toplumda daha çok itaatkar, çekimser ve söyleneni yapan bireylerdir. Dolayısıyla herhangi bir devlet kurumunda işleri olduğunda da bu çekimserlikleri devam etmekte ve geri durmaktadırlar.

Toplumda bireyler haksızlıklar karşısında farklı farklı tepkiler verebilmektedirler. Bu da eğitim seviyesine ve sosyal statüsüne göre değişmektedir. Eğitim düzeyi yüksek bireyler haklarını son aşamasına kadar ararlarken, eğitim seviyesi düşük insanlar çok üsteleyici olmamaktadırlar.

Eğitim seviyesi yüksek bireyler edindikleri kariyer ve sosyal statüleri nedeniyle çok fazla ön plana çıkmak istememekte, genelde çok fazla siyasi yönde atılım yapmamaktadırlar. Bunun nedenleri de belirttiğimiz gibi iş hayatı, kariyer gibi durumlarını risk altına sokmak istememelerinden kaynaklanmaktadır.

Eğitim seviyesi ile seçmen davranışı arasındaki ilişkinin cinsiyet rolleri farklılığı, yaş, kentsel yaşam, meslek statüsü, kitle iletişim araçlarının yayınlarını izleme gibi eğitim seviyesi ile yakından ilgili olabilecek değişkenlerden etkilenmesi mümkündür. Türkiye’de eğitim seviyesi ile seçmen davranışı arasındaki korelasyon

meslek statüsünden etkilenmekle birlikte, çok zayıf da olsa, etkileri kontrol edilen değişkenlerden farklı olabilmektedir.

Toplumla herhangi bir düzeyde ilişki kuranların, siyasal yaşam karşısındaki durumları da siyasal davranış ortaya koyma yönünde olmaktadır. Genellikle, az tahsil, az gelir, az sosyal faaliyet, davranışların siyasal düzeyde belirsizliği ve az siyasal davranış sergilemeyi; gelir yükselmesi, ileri tahsil düzeyi, çevreyle yoğun bağlar ise siyasal sisteme duyulan ilginin ve siyasal davranışların çoğalması durumlarıyla bağlantılı görülmektedir.

Siyasal davranış süreçlerinin hangi düzeylerinde olursa olsun, katılımcıların ortaya çıkacak kararlarla ilgili konularda en üst düzeyde bilgi sahibi olmaları, bir zorunluluktur. Tartışma konularıyla ilgili sorunları hızlı bir biçimde kavrama ve çözmeye katkıda bulunacak eğitim seviyesinde olunmalıdır. Yüksek seviyeli eğitim, kimi zaman istenilen anlamda siyasal davranış sergilemek anlamına gelmeyebilir. Çünkü, siyasal sistemle yakın ilişki içinde olan diğer faktörlerin varlığı söz konusudur. Ancak, eğitim seviyesi siyasal davranış sergilemeyi kolaylaştırıcı etkide bulunur.

Çalışmamızda belirttiğimiz üzere; eğitim seviyesi yükseldikçe birey daha bilinçli, daha kendinden emin ve çevresinde olup bitenlere daha hakim bir konuma gelmektedir. Dolayısıyla siyasal davranışları da daha bilinçli ve daha anlamlı olmaktadır. Her alanda olduğu gibi, eğitimin, seçmen davranışı üzerinde de olumlu etkileri olduğu kanıtlanmıştır.

KAYNAKÇA

- AKSOY, Muammer. **Türkiye'de İnsan Hakları**, A.Ü. Yayınları, Ankara, 1970.
- ALKAN, Türker ve Ergil, Doğu. **Siyaset Psikolojisi**, Turhan Kitabevi, Ankara, 1980.
- ALKAN, Türker. **Siyasal Ahlak ve Ahlaksızlık**, Bilgi Yayınevi, 1.Baskı, Ankara, Ekim 1993.
- ALESKEROV, Fuad, Hasan Ersel ve Yavuz Sabuncu. **Seçimden Koalisyonla Siyasal Karar Alma**, Yapı Kredi Yayınları, İstanbul, 1999.
- ARSLANTÜRK, Zeki ve Amman, Tayfun. **Sosyoloji**, Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Yayınları:166, İstanbul, 1999.
- AYATA, Ayşe Güneş. "İdeolojik Kutuplaşma ve Demokratikleşme: Türkiye ve Yunanistan Arasında Bir Siyasal Davranış Karşılaştırması", **Amme İdaresi Dergisi**, Sayı:1, Cilt:24, Mart 1991.
- BALTAŞ, Acar. **Üstün Başarı**, Remzi Kitabevi, 18. Basım, İstanbul, Ekim 2000.
- BAYKAL, Deniz. **Siyasal Katılma: Bir Davranış İncelemesi**, A.Ü.S.B.F. Yayınları, no:305, Ankara, 1970.
- BEETHAM, David ve Kevin Boyle. **Demokrasinin Temelleri**, Çev: Vahit Bıçak, Liberte Yayınları, Ankara, 1998.
- ÇAM, Esat. **Siyaset Bilimine Giriş**, Der Yayınları, İstanbul, 1984.
- _____, **Siyaset Bilimine Giriş**, Der Yayınları, 5. Basım, İstanbul, 1998.
- ÇUKURÇAYIR, M. Akif. **Siyasal Katılma ve Demokrasi**, Yargı Yayınevi, Ankara, 2000.
- DAVER, Bülent. **Siyaset Bilimine Giriş**, Siyasal Kitabevi, Ankara, 1983.
- ERDEN, Münire ve Akman, Yasemin. **Eğitim Psikolojisi**, Arkadaş Yayınevi, Ankara, 1997.
- ERKAL, Mustafa E. **Sosyoloji**, Der Yayınevi, İstanbul, 1995.
- EROĞUL, Cem. **Devlet Yönetimine Katılma Hakkı**, İmge Kitabevi, Ankara, 1991.
- GÖKÇE, Birsen. **Türkiye'nin Toplumsal Yapısı ve Toplumsal Kurumlar**, Savaş Yayınevi, Ankara, Ekim, 1996.
- GÖRMEZ, Kemal. **Kent ve Siyaset**, Gazi Kitabevi, Ankara, 1997.

- GÖYMEN, Korel. “Türk Yerel Yönetiminde Katılımcılığın Evrimi”, **Amme İdaresi Dergisi**, Ankara, Aralık, 1999.
- GÖZÜBÜYÜK, A. Şeref. **Anayasa Hukuku**, Turhan Kitabevi, Ankara, 1995.
- GÜLDİKEN, Nevzat. **Toplumbilim Boyutuyla Siyasal Katılım**, Dilek Ofset Matbaacılık, Sivas, 1996.
- GÜLMEN, Yüksel. **Türk Seçmen Davranışı**, İ.Ü.İ.F. Yayınları, İstanbul, 1979.
- GÜLMEZ, Mesut. **İnsan Hakları ve Demokrasi Eğitimi**, TODAİE, Ankara, 1994.
- GÜRSEL, Yücel. **Demokratikleşme Sürecinde Kent ve İnsan**, E Yayınları, İstanbul, 1990.
- İŞÇİ, Metin. **Sosyal yapı ve Sosyal Değişme**, Der Yayınları, İstanbul, 2000.
- KALAYCIOĞLU, Ersin. **Çağdaş Siyasal Bilim**, Beta Yayınları, İstanbul, 1984.
- _____, **Karşılaştırmalı Siyasal Katılma**, İ.Ü. Yayını, no:3160, İstanbul, 1983.
- KALAYCIOĞLU, Ersin. Sarıbay, Ali Yaşar. **Türkiye’de Değişim ve Modernleşme**, Alfa Yayınları, İstanbul, 2000.
- _____, **Türkiye’de Siyaset: Süreklilik ve Değişim**, Der Yayınları, İstanbul, 1997.
- KALENDER, Ahmet. **Siyasal İletişim**, Çizgi Kitabevi, Konya, 2000.
- KAPANİ, Münci. **Politika Bilimine Giriş**, Bilgi Yayınevi, Ankara, 1997.
- _____, **Politika Bilimine Giriş**, A.Ü.H.F. Yayınları, Ankara, 1975.
- KAPLAN, İsmail. **Türkiye’de Milli Eğitim İdeolojisi ve Siyasal Toplumsallaşma Üzerindeki Etkisi**, İletişim Yayınları, İstanbul, 1999.
- KARAMAN, Zerrin Toprak. **Kent Yönetimi ve Politikası**, İzmir, 1998 .
- KARAMUSTAFAOĞLU, Tuncer. **Seçme Hakkının Demokratik İlkeleri**, A.Ü.H.F. Yayınları, Ankara, 1970.
- KELEŞ, Ruşen. **Kentleşme Politikası**, İmge Kitabevi, Ankara, 1997.
- KIŞLALI, Ahmet Taner. **Siyasal Çatışma ve Uzlaşma**, İmge Kitabevi, 3. Basım, Ankara, 1995.
- _____, **Siyaset Bilimi**, 5. Baskı, İmge Kitabevi, Ankara, 1994.
- KONGAR, Emre. **21. Yüzyılda Türkiye**, Remzi Kitabevi, 23. Basım, İstanbul, 1999.

- MİLBURN, Michael A. **Sosyal Psikolojik Açıdan Kamuoyu ve Siyaset**, İmge Kitabevi, 1. baskı, Çev:Ali Dönmez,Veli Duyan, Ankara, 1998
- NİE, Norman H. Verba, Sidney. Converse, Philip. **Siyasal Katılma, Kamuoyu ve Oy Verme Davranışı**, Çev:İlter Turan ve Tunçer Karamustafaoğlu, Ankara, 1989.
- ÖZ, Esat. **Otoriterizm ve Siyaset, Türkiye’de Tek Parti Sistemleri ve Siyasal Katılma**, Yetkin Yayınları, Ankara , 1996.
- ÖZBUDUN, Ergun. **Türkiye’de Sosyal Değişme ve Siyasal Katılma**, A.Ü.H.F. Yayınları, Ankara, 1975.
- ÖZKALP, Enver. **Sosyolojiye Giriş**, T.C. Anadolu Üniversitesi Eğitim.Sağlık ve Bilimsel Araştırma Çalışmaları Vakfı Yayınları:140, Eskişehir, 2001.
- _____, **Davranış Bilimlerine Giriş**, Anadolu Üniversitesi Yayınları No: 1027, Eskişehir, Temmuz 1998.
- PERİNÇEK, Doğu. **Anayasa ve Partiler Rejimi**, Kaynak Yayınları, 3. Baskı, İstanbul, Kasım 1985.
- PINAR, İbrahim. **Anayasa ve Seçim Kanunları**, Seçkin Yayınevi, Ankara, 1999.
- RUNCİMAN, W.G. **Toplumsal Bilim ve Siyaset Kuramı**, Teori Yayınları, Çeviren: Erol Mutlu, 1986.
- SAĞLAM, Mehmet. “Eğitim ve Siyaset”, **Yeni Türkiye**, Ankara ,Yıl:3, Sayı:13, Ocak-Şubat 1997.
- SARIBAY, Ali Yaşar. **Siyaset, Demokrasi ve Kimlik**, Asa Kitabevi, Bursa, 1998.
- SARIBAY, Ali Yaşar ve Ögün Süleyman Seyfi, **Politik Bilim**, Alfa Yayınları, 2. Baskı, İstanbul, 1999.
- _____, **Bir Politik Bilim Perspektifi**, Asa Kitabevi, Bursa,1998.
- SAY, Gürgün. **Siyasal Değişimde Kadın Boyutu**, Kurtuluş Matbaası, İstanbul, Kasım 1998.
- SİTEMBÖLÜKBAŞI, Şaban. **Parti Seçmenlerinin Siyasal Yönelimlerine Etki Eden Sosyoekonomik Faktörler**, Nobel Yayın Dağıtım, Ankara, 2001.
- Sosyal Bilimler Ansiklopedisi**, Risale Yayıncılık, Cilt: 3, İstanbul, Mart 1991.
- ŞAHİM, Tarık. **Siyasal Katılım ve Baskı Grupları**, Makro Ltd. Şti. Eğitim Yayınları, Ankara, 1994.

- TBMM Kütüphane ve Dökümantasyon Müdürlüğü. **Seçim, Seçim Sistemleri ve Türkiye'de Uygulaması**, TBMM Basımevi, Ankara, 1982.
- TURAN, İlter. **Siyasal Sistem ve Siyasal Davranış**, Der Yayınları, 3.Basım, İstanbul, 1986.
- UNAT, Nermin A. **1965 Seçimlerinin Tahlili**, AÜSBF Yayınları, Ankara, 1965.
- USAL, Alparslan ve Kuşluvan, Zeynep. **Davranış Bilimleri**, Barış Yayınları, 3. Baskı, İzmir, 2000.
- UYSAL, Birkan. **Siyasal Katılma ve Katılma Davranışına Ailenin Etkisi**, TODAİE, Ankara, 1984.
- YILDIRIM, Erdoğan. **Türkiye'de Siyaset Süreci ve Profesyonel Siyasette Benliğin Kurulması: SHP Örneği**, Ark Yayınları, 1. Baskı, Ankara, Şubat 1995.
- YÜCEKÖK, Ahmet N. **Siyasetin Toplumsal Tabanı**, A.Ü.S.B.F. Yayınları, No:565, Ankara, 1987.
- YÜKSEL, Mehmet. **Sosyoloji**, Hatiboğlu Yayınevi, Ankara, 1997.

EK 1 : ANKET FORMU**YAŞINIZ ?**

- a) 18-24 b) 25-34 c) 35-44 d) 45-54 e) 55 ve üstü

CİNSİYETİNİZ ?

- Kadın Erkek

ÖĞRENİM DURUMUNUZ ?

- a) Okuma yazma bilmiyor.
b) Okuma yazma biliyor. (Okula gitmemiş.)
c) İlkokul mezunu.
d) Ortaokul mezunu.
e) Lise mezunu.
f) Yüksek okul mezunu.
g) Yüksek lisans veya doktora yapmış.

EVİNİZE GİREN AYLIK GELİR NE KADAR ?

- a) 0-500 YTL.
b) 501-1.250 YTL.
c) 1.251-2.000 YTL.
d) 2.001 YTL. ve üstü.

HANGİ MESLEK GRUBU MENSUBUSUNUZ ?

- a) Esnaf
b) Serbest Meslek (Avukat, Diş Hekimi, Muhasebeci, Eczacı vb.)
c) Devlet Memuru
d) Çiftçi
e) Kamu İşçisi
f) Sendikali İşçi
g) Sendikasıız İşçi
h) Emekli
ı) Ev Hanımı
i) Öğrenci

- j) İşsiz
- k) Diğer.....

1- HERHANGİ BİR SİYASİ PARTİDE ÜYELİĞİNİZ VEYA AKTİF GÖREVİNİZ VAR MI ?

- a) Evet
- b) Hayır

2- SİYASAL YAŞAMA NE DÜZEYDE KATILMAKTASINIZ?

- a) Siyasi faaliyetlerle hemen hiç ilgilenmem.
- b) Seçimden seçime sadece oy kullanırım.
- c) Siyasi partinin faaliyetlerine aktif olarak katılırım.
- d) Seçimlerde bizzat aday olurum, üst düzeyde partide görev alırım.

3- ÜLKEMİZİN ÖNCELİKLİ OLARAK ÜSTESİNDEN GELMESİ GEREKEN SORUNU SİZCE HANGİSİDİR ?

- a) Enflasyon
- b) İşsizlik
- c) Eğitimle ilgili sorunlar
- d) Yolsuzluk
- e) Düşünce ve inanç özgürlüğü ile ilgili sorunlar
- f) Terör
- g) Avrupa Birliği ile ilgili ilişkilerin geliştirilmesi
- h) Demokratikleşme ve insan haklarının geliştirilmesi
- ı) Sağlıkla ilgili sorunlar
- i) Çevreyle ilgili sorunlar
- j) Diğer

4- SİYASİ ARENADAKİ GÜNLÜK GELİŞMELERİ YAKINDAN TAKİP EDİYOR MUSUNUZ ?

- a) Evet
- b) Hayır
- c) Biraz

5- SEMPATİ DUYDUĞUNUZ SİYASİ PARTİYİ TERCİH NEDENİNİZ ?

- a) Parti programı nedeniyle
- b) İdeolojisi nedeniyle
- c) Şahsi menfaatlerim nedeniyle

- d) Lideri nedeniyle
- e) İcraatları nedeniyle
- f) Diğer

6- ADAYLARDA ARADIĞINIZ ÖNCELİKLİ ÖZELLİK NEDİR ?

- a) Dış görünüşü, yaşam tarzı
- b) İlin/yörenin problemlerini tanınması
- c) Devlet/ülke meselelerini bilmesi
- d) Çalışkan, becerikli, iş bitirici olması
- e) Dürüst ve doğru olup güven vermesi
- f) Eğitimli ve kültürlü olması
- g) Diğer

7- DEVLET KURUMLARINDA BİR İŞİNİZ OLDUĞUNDA NE YAPARSINIZ ?

- a) Devlet görevlileri benim sorunumu çözmezler, devlet kurumlarıyla uğraşmam.
- b) İlgili devlet kurumuna gider işimi takip ederim.
- c) Devlet görevlileri tanıyan kişileri bulur onlar yoluyla işimi hallederim.
- d) Siyasi partiler yoluyla işimi yaptırım.
- e) Ulaşabildiğim en üst yetkiliye ulaşır işimi ona gördürürüm.

8- VATANDAŞ OLARAK BİR HAKSIZLIĞA MARUZ KALDIĞINIZDA NE YAPARSINIZ ?

- a) Hiçbir şey yapmam. Zaten herkes haksızlığa uğruyor.
- b) İlgili kurumdaki kimselere müracaat ederim. Sonuç alamazsam başka bir şey yapmam.
- c) Gerekirse hakkımı mahkemede ararım.
- d) Hakkımı elde etmek için sonuna kadar mücadele eder, her türlü yola başvururum.

9- KENDİNİZİ HANGİ SINIFTA GÖRÜYORSUNUZ ?

- a) Alt sınıf
- b) Orta sınıf
- c) Üst sınıf

10- AŐAĐIDAKİLERDEN HANGİSİ SİZİN GÖRÜŞÜNÜZÜ YANSITIR ?

- a) Eski olan Şeyler her zaman yeni olanlardan iyidir.
- b) Yeni olan Şeyler her zaman eski olanlardan iyidir.
- c) Genelde eski olan Şeyler iyidir ancak bazen yeni olan Şeyler de iyidir.
- d) Genelde yeni olan Şeyler iyidir ancak bazen eski olan Şeyler de iyidir.

11- OY VERMENİN SİZİN İÇİN ÖNEMİ NEDİR ?

- a) Bir partiye oy vererek bazı Şahsi işlerimi ilgili partilere daha kolay yaptırabiliyorum.
- b) İstediiim partinin/kişilerin yÖnetime gelmesini sağlayarak ũlkemin/yÖremin iyi yÖnetilmesine katkı sağlıyorum.
- c) Aslında pek faydası yok, hatırlar için oy veriyorum.
- d) İdeolojime hizmet ediyorum.

12- KENDİNİZE EN YAKIN GÖRDÜĞÜNÜZ PARTİ HANGİSİDİR ?

- a) AKP b) ANAP c) CHP d) DEHAP e) DSP
- f) DYP g) GP h) MHP i) SP j) DİĞER.....

ÖZGEÇMİŞ

Kişisel Bilgiler:

Adı ve Soyadı: Burak GÜMÜŞ

Doğum Yeri : Antalya

Doğum Yılı : 1977

Medeni Hali : Evli

Eğitim Durumu :

Lise : 1992-1995 Antalya Anadolu Lisesi

Lisans : 1995-1999 Süleyman Demirel Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler
Fakültesi Kamu Yönetimi Bölümü

Yabancı Dil(ler) ve Düzeyi :

İngilizce	Okuma (İyi)	Yazma (İyi)	Konuşma (İyi)
Almanca	Okuma (İyi)	Yazma (İyi)	Konuşma (Orta)

İş Deneyimi :

1999-... Yüksek Seçim Kurulu Başkanlığı Antalya-Demre İlçe Seçim Kurulu
Başkanlığı'nda Memur